

İzmir Kırsal Alanlar
Planlama Rehberi
Fizibilite ve
Raporlama Hizmeti

İZ.KIRSAL
PLANLAMA
ARAÇLARI VE
UYGULAMA
REHBERİ
Cilt 03

İZMİR KIRSAL ALANLAR PLANLAMA REHBERİ FİZİBİLİTE VE RAPORLAMA HİZMETİ

CİLT 03. İZ.KIRSAL PLANLAMA ARAÇLARI VE UYGULAMA REHBERİ

İzmir Kırsal Alanlar Planlama Rehberi Fizibilite ve Raporlama Hizmeti İzmir Büyükşehir Belediyesi Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Kırsal Alan Kalkınma ve Geliştirme Şube Müdürlüğü ile Innosfer Teknoloji Ltd. Şti. arasında 07.08.2025 tarihinde imzalanan sözleşmeye istinaden Aliye Ahu Gülümser, İnci Olgun, Nur Kardelen Öztürk ve Serim Dinç tarafından hazırlanmıştır.

Ağustos 2026

ISBN: 978-625-90960-0-1 (Tk)

978-625-90960-3-2 (3.c)

İzmir Kırsal Alanlar Planlama Rehberi Fizibilite ve Raporlama Hizmeti

İZ.KIRSAL PLANLAMA ARAÇLARI VE UYGULAMA REHBERİ Cilt 03

Aliye Ahu Gülümser, İnci Olgun, Nur Kardelen Öztürk, Serim Dinç,
Sıla Keskin, Ayşe Akbay

Yapay zeka kullanım beyanı: Bu raporun hazırlanması sürecinde ChatGPT ve Google Gemini'den derinlemesine literatür araştırmasının desteklenmesi, tabloların geliştirilmesi ve yazım dilinin kontrol edilmesi amacıyla yararlanılmıştır. Tasarlanan grafik ve şemaların biçimsel açıdan geliştirilmesi ile görsel düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde Canva AI 2.0/Magic Studio ve Google'ın Gemini tabanlı görüntü üretme ve düzenleme modeli Nano Banana'dan [Gemini 2.5 Flash Image / Gemini 3 Pro Image] yararlanılmış olup ilgili görsellere dair açıklayıcı bilgi şekil açıklamalarında verilmiştir. Söz konusu araçlar araştırma ve tasarım süreçlerini destekleyici nitelikte kullanılmış; üretilen tüm öneri, metin ve görsel çıktılar yazarlar tarafından değerlendirilmiş, doğrulanmış ve gerekli düzenlemeler yapılarak rapora aktarılmıştır. Raporun bilimsel içeriğine, yöntemine, görsel anlatımına, yorumlarına ve sonuçlarına ilişkin nihai sorumluluk yazarlara aittir.

© 2026, İzmir Büyükşehir Belediyesi

Bu kitap kültür ve eğitim amaçlı hazırlanmıştır. Yayın hakları İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne aittir. Kitabın tamamı veya bir bölümü hiçbir biçimde ticari amaçlı çoğaltılıp satılamaz. Kitap içinde yer alan görsellerin kullanımında kaynak gösterilmesi zorunludur.

İçindekiler

Tablo Listesi.....	vii
Şekil Listesi.....	ix
İzmir Kırsal Alanlar Planlama Rehberi: İZ.KIRSAL Ciltleri	01
1 Giriş	03
2 Mevcut Kırsal Planlama Sistemi ve Planlama İhtiyacı	05
2.1 Mevcut Planlama Sistemi İçinde Kırsal Alanlar.....	05
2.2 Mevcut Planlama Sisteminin Kırsal Alanlar Açısından Sınırlılıkları	08
2.3 İzmir Kırsalında Planlama İhtiyacı Yaratın Temel Sorun Alanları	09
2.4 Stratejik Çerçveden Planlama İhtiyacına Geçiş	11
2.5 Müdahale Tipleri Sistemi	14
2.5.1 Tip A: Koruma ve Sınırlandırma Müdahalesi	14
2.5.2 Tip B: Kontrollü Gelişme ve Doku Koruma Müdahalesi	14
2.5.3 Tip C: Üretim, Hizmet ve Kırsal Merkezilik Müdahalesi	15
2.5.4 Tip D: Baskı Yönetimi ve Dönüşüm Kontrolü Müdahalesi	15
2.6 Kırsal Planlama Aracı İhtiyacı	16
3 Yeni Nesil Kırsal Planlama Sistemi	17
3.1 Sistemin Amacı ve Kullanım Mantığı	17
3.2 Karar Sisteminin Temel Girdileri	18
3.3 Kırsal Mahalle Bazında Değerlendirme Sırası	20
3.4 Karar Ağacı	22
3.5 Karar Matrisi	23
4 Yeni Nesil Kırsal Planlama Araçları	27
4.1 Her Kırsal Mahallede Uygulanacak Temel Planlama Araçları	29
4.1.1 Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi	29
4.1.2 Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi	32
4.1.3 Kademeli Tampon Kuşak Sistemi	33
4.1.4 Kırsal Yapılaşma Koşulları	33
4.1.5 Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi	34

4.2 Koşullu Uygulanacak Planlama Araçları 35

4.2.1 Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı 36

4.2.2 Ekolojik Vaziyet Planı 37

4.2.3 Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası 38

4.2.4 Kırsal Tasarım Rehberi 39

4.2.5 Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı 40

5 Kırsal Planlama Araç Kataloğu 43

5.1 Araç Kartı Kullanım Formatı 43

5.2 Mahalle Bazında Araç Kullanım Haritaları 44

5.3 Araç Kartları 47

6 Uygulama Süreci, Dosyalama ve Kurumsal Koordinasyon 59

6.1 Uygulama Sürecinin Genel Akışı 59

6.2 Başvuru, Talep ve İhtiyaç Tanımı 60

6.3 Ön Değerlendirme ve Veri Toplama 61

6.4 Eşik Analizi, Müdahale Tipi ve Araç Seçimi 62

6.5 Mahalle Bazında Uygulama Dosyası Hazırlığı 63

6.5.1 Kurum Görüşleri ve Koordinasyon 65

6.5.2 Yerel Paydaş Katılımı 66

6.5.3 Plan, Harita, Rehber ve Rapor Çıktılarının Hazırlanması 67

6.6 Onay, Uygulama ve İzleme 69

6.7 Geri Bildirim ve Güncelleme 70

6.8 Bölüm Değerlendirmesi 72

7 Sonuç 73

Ekler 75

Tablo Listesi

Tablo 2.1 Mevcut Planlama Araçları ve Kırsal Alanlarla İlişkisi 07

Tablo 2.2 Sorun Alanı - Stratejik İhtiyaç - Müdahale Tipi - Araç İhtiyacı Matrisi..... 11

Tablo 3.1 Planlama Aracı Karar Matrisi 25

Tablo 4.1 Planlama Aracı Niteliği, Hukuki Konum ve Ciltler Arası Bağlantı Matrisi 30

Tablo 4.2. Mevcut Plan Türleri ile Kırsal Planlama Araçlarının Birlikte Kullanımı 41

Tablo 5.1 Araç Kartı Kullanım Formatı 43

Tablo 5.2 Mahalle Bazında Araç Kullanım Tablosu 46

Tablo 6.1 Mahalle Bazında Ön Değerlendirme Veri Seti 62

Tablo 6.2 Müdahale Tipine Göre Araç Seçimi 63

Tablo 6.3 Mahalle Bazında Uygulama Dosyası Asgari İçeriği 64

Tablo 6.4 Planlama Araçlarına Göre Kurum Görüşü ve Koordinasyon İhtiyacı 66

Tablo 6.5 Planlama Araçlarına Göre Yerel Paydaş Katılımı 67

Tablo 6.6 Planlama Araçlarına Göre Beklenen Çıktılar 69

Tablo 6.7 Planlama Araçları İçin İzleme Göstergeleri 71

Tablo Ek 2.1 Mevcut Planlama Araçları ve Plan Hiyerarşisi 78

Tablo Ek 3.1 Stratejik Hedef - Müdahale Tipi - Araç - Çıktı Matrisi 80

Tablo Ek 4.1 Kırsal Mahalle Sınıfı - Müdahale Tipi - Araç Eşleştirme 82

Tablo Ek 4.2 Kırsal Mahalle Sınıfları Alt Kırılımları - Müdahale Tipi - Araç Eşleştirme 83

Tablo Ek 5.1.1 Araç Seçim Matrisi 84

Tablo Ek 5.2.1 Müdahale Tipine Göre Araç Seçimi 85

Tablo Ek 6.1 Araç Kartı Şablonu 86

Tablo Ek 7.1.1 Uygulama Dosyası Bölümleri 88

Tablo Ek 9.1.1 Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi İçerik Şablonu 100

Tablo Ek 9.2.1 Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi İçerik Şablonu	101
Tablo Ek 9.3.1 Kademeli Tampon Kuşak Sistemi İçerik Şablonu.....	101
Tablo Ek 9.4.1 Kırsal Yapılaşma Koşulları İçerik Şablonu.....	102
Tablo Ek 9.5.1 Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi İçerik Şablonu	102
Tablo Ek 9.6.1 Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı İçerik Şablonu	103
Tablo Ek 9.7.1 Ekolojik Vaziyet Planı İçerik Şablonu	103
Tablo Ek 9.8.1 Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası İçerik Şablonu	104
Tablo Ek 9.9.1 Kırsal Tasarım Rehberi İçerik Şablonu	105
Tablo Ek 9.10.1 Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı İçerik Şablonu	106
Tablo Ek 11.1.1 Harita Türleri	111
Tablo Ek 11.2.1 Haritalarda Yer Alması Gereken Temel Bilgiler.....	112
Tablo Ek 11.4.1 Önerilen Renk ve Sembol Dili.....	114
Tablo Ek 11.5.1 Harita Ölçek ve Kapsam Önerileri	115
Tablo Ek 11.7.1 Harita Dosyalama ve Güncelleme Standartları	117

Şekil Listesi

Şekil 1.1 Ciltler Arası Aktarım Kurgusu	04
Şekil 2.1 Planlama İhtiyacının Türetilmesi	14
Şekil 3.1 Yeni Nesil Kırsal Planlama Karar Sistemi	18
Şekil 3.2 Planlama Aracı Seçimi Karar Ağacı	22
Şekil 3.3 Planlama Aracı Karar Matrisi	24
Şekil 4.1 Kırsal Planlama Araçları Sistemi	35
Şekil 4.2 Kırsal Odaklar ve Mikro-Bölgeleme Alanları Gösterim Örneği	36
Şekil 4.3 Ekolojik Vaziyet Planı Karar Bileşenleri	37
Şekil 4.4 Ekolojik Vaziyet Planı Örnek Katmanları Gösterim Örneği	37
Şekil 4.5 Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası Gösterim Örneği.....	38
Şekil 4.6 Kırsal Tasarım Rehberi Bileşenleri	39
Şekil 4.7 Kırsal Doku ve Yerel Mimari Karakter Örnekleri	40
Şekil 5.1 Mahalle Bazında Temel Araç Kullanım Haritası Gösterim Örneği	44
Şekil 5.2 Mahalle Bazında Koşullu Araç Kullanım Haritası Gösterim Örneği	44
Şekil 5.3 Müdahale Tipine Göre Araç Dağılımı Gösterim Örneği.....	45
Şekil 5.4 Mevcut Plan Durumu ile Önerilen Araç İlişkisi Gösterim Örneği	45
Şekil 6.1 Uygulama Süreci Genel Akışı	60

İzmir Kırsal Alanlar Planlama Rehberi: İZ.KIRSAL Ciltleri

İZ.KIRSAL Ciltleri, İzmir kırsalının mevcut durumunu değerlendirmek, stratejik yönelimlerini tanımlamak, planlama araçlarını geliştirmek ve bu araçların yerel ölçekte uygulanabilirliğini örneklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma, İzmir kırsalını yalnızca tarımsal üretim alanları ya da idari olarak mahalle statüsüne geçmiş yerleşimler toplamı olarak değil; üretim havzaları, kıyı ve yarımada yerleşimleri, orman ve dağ mahalleleri, metropol çeperi, kültürel peyzajlar ve yerel toplulukların gündelik yaşam ilişkileriyle birlikte değerlendirmektedir.

Bu çalışma, birbirini tamamlayan dört ciltten oluşmaktadır. İZ.KIRSAL Mevcut Durum ve Sınıflama (Cilt 01), İzmir kırsalının mevcut durumunu ve kırsal mahalle sınıflamasını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda çevre ve iklim koşulları, doğal eşikler, yerleşim dokusu, kültürel miras, nüfus yapısı, kırsal ekonomi, istihdam dinamikleri, ulaşım ve bağlantısallık, hizmet erişimi ve altyapı olanakları birlikte ele alınmaktadır. Böylece kırsal alanların mekânsal, toplumsal, ekonomik, ekolojik ve kültürel özellikleri bütüncül bir analiz çerçevesinde değerlendirilmektedir.

İZ.KIRSAL Stratejik Çerçeve Belgesi (Cilt 02), Cilt 01'de ortaya konulan mevcut durum analizleri ve kırsal mahalle sınıflamasından hareketle İzmir kırsalına yönelik stratejik çerçeveyi geliştirmektedir. Bu ciltte güçlü ve zayıf yönler, fırsatlar, tehditler, öncelikli sorun alanları ve gelişme potansiyelleri değerlendirilmekte;

stratejik kararların veri temelli ve yere özgü bir zeminde oluşturulması amaçlanmaktadır.

İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi (Cilt 03), analiz ve strateji bulgularını planlama araçlarına dönüştürmektedir. Bu ciltte kırsal alanların korunması, üretim kapasitesinin güçlendirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması, ekolojik duyarlılığın gözetilmesi, kültürel mirasın sürdürülmesi ve yerel yönetim kapasitesinin geliştirilmesi için kullanılabilecek planlama araçları, uygulama ilkeleri ve karar süreçleri tanımlanmaktadır.

İZ.KIRSAL Uygulama Örnekleri (Cilt 04), stratejik çerçevenin ve planlama araçlarının yerel ölçekte nasıl uygulanabileceğini örnekleyen uygulama çalışmaları ve rehber ilkelerden oluşmaktadır. Farklı kırsal yerleşim karakterleri, yerel ihtiyaçlar, ekolojik eşikler, üretim ilişkileri ve uygulama ölçekleri dikkate alınarak esnek, uygulanabilir ve yere özgü bir araç seti geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Çalışma bütününün ortak yöntemi; yerel bilgi, kurumsal değerlendirmeler, mekânsal analizler, istatistiki

göstergeler, saha gözlemleri, stratejik öncelikler ve uygulama kapasitesinin birlikte ele alınmasına dayanmaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda Cilt 01 bilgi ve sınıflama zeminini oluşturmakta; Cilt 02 bu zemini stratejik kararlara dönüştürmekte; Cilt 03 kararların uygulanabilir araçlarını tanımlamakta; Cilt 04 ise yaklaşımın yerel ölçekte uygulanmasını örneklemektedir.

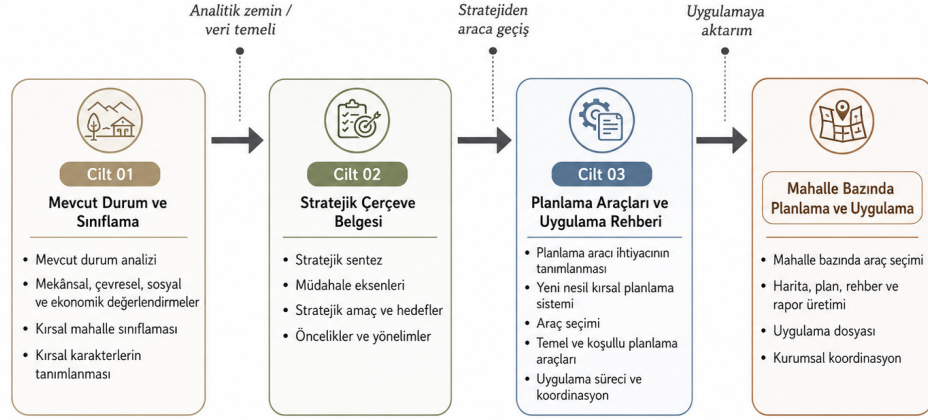
1 Giriş

İzmir kırsalı; üretim havzaları, doğal eşikler, kırsal yerleşim dokuları, kültürel peyzaj alanları, kıyı ve yarımada yerleşimleri, orman ve dağ mahalleleri, metropol çeperi ile yerel toplulukların gündelik yaşam ilişkilerinin birlikte değerlendirilmesini gerektiren çok katmanlı bir mekânsal yapıya sahiptir. Bu çok katmanlı yapı, kırsal alanların tek tip plan kararlarıyla ele alınmasını güçleştirmekte; yere özgü, esnek, uygulanabilir ve mevcut planlama sistemiyle ilişki kurabilen tamamlayıcı araçlara duyulan ihtiyacı artırmaktadır.

İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi, İzmir Kırsal Alanlar Planlama Rehberi çalışmasının üçüncü cildi olarak, önceki ciltlerde üretilen bilgi ve strateji zeminini uygulamaya dönük planlama araçlarına dönüştürmek amacıyla hazırlanmıştır. Cilt 01’de İzmir kırsalına ilişkin mevcut durum analizleri, mekânsal değerlendirmeler ve kırsal mahalle sınıflaması ortaya konulmuştur. Cilt 02’de ise bu analitik zemin üzerinden İzmir kırsalına yönelik stratejik çerçeve, müdahale eksenleri, öncelikler ve uygulama yönelimleri tanımlanmıştır. Cilt 03, bu iki cilt arasında kurulan bilgi ve strateji ilişkisini, planlama aracı seçimi ve uygulama süreci açısından somutlaştırmaktadır.

Bu cildin temel amacı, İzmir kırsalında hangi planlama aracının, hangi koşulda, hangi ölçekte, hangi aktörlerle ve hangi süreçle kullanılabileceğini açıklayan bir uygulama rehberi oluşturmaktır. Bu kapsamda rehber, kırsal mahallelerin farklılaşan niteliklerini, doğal ve yasal eşiklerini, mevcut plan durumlarını, yapılaşma ve dönüşüm baskılarını, üretim havzası ilişkilerini, kültürel miras ve kırsal doku değerlerini dikkate alan bir karar sistemi önermektedir. Böylece her kırsal mahalle için aynı tür müdahale yerine, mahallenin özgün koşullarına göre farklılaşan planlama araçlarının seçilmesi hedeflenmektedir.

Bu kitap, yeni bir mevcut durum analizi ya da yeni bir strateji belgesi değildir. Bu cilt, Cilt 01’de ortaya konulan analiz ve sınıflama bulgularını, Cilt 02’de tanımlanan stratejik amaç ve müdahale eksenleriyle ilişkilendirerek uygulama düzeyine taşır. Bu nedenle rehberin odağı; sorunların yeniden betimlenmesi ya da stratejik hedeflerin tekrar edilmesi değil, bu sorun ve hedeflere karşılık gelen planlama araçlarının tanımlanması, araç seçim mantığının kurulması ve uygulama sürecinin yönlendirilmesidir.

Şekil 1.1. Ciltler Arası Aktarım Kurgusu

Rehberde önerilen yaklaşım, mevcut planlama sisteminin yerine geçen yeni bir mevzuat ya da bağlayıcı plan türü üretmeyi amaçlamaz. Aksine, mevcut planlama araçlarını kırsal alanların özgün ihtiyaçları doğrultusunda tamamlayan, yorumlayan ve uygulama kapasitesini güçlendiren bir rehber sistemi kurmayı hedefler. Bu çerçevede çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı, koruma amaçlı imar planı, kırsal mahalle kararları ve sektörel planlama süreçleriyle birlikte çalışabilecek tamamlayıcı araçlar tanımlanmaktadır.

Bu kitapta planlama araçları iki düzeyde ele alınmaktadır. İlk düzey, her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama araçlarından oluşmaktadır. Bu araçlar, kırsal mahallelerin asgari planlama çerçevesini kurar; koruma, eşik, tampon kuşak, yapılaşma koşulları ve mevcut planlarla uyum ilişkisini her mahalle için ortak bir değerlendirme zemini haline getirir. İkinci düzey ise koşullu uygulanacak planlama araçlarından oluşmaktadır. Bu araçlar, yalnızca belirli eşik, baskı, merkezilik, doku, üretim veya geçiş alanı koşulları ortaya çıktığında devreye girer.

Rehberin kurgusu yedi ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından ikinci bölümde mevcut kırsal planlama sistemi ve İzmir kırsalında planlama ihtiyacı ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde yeni nesil kırsal planlama sistemi ve araç seçim karar mantığı açıklanmaktadır. Dördüncü bölümde her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama araçları ile koşullu uygulanacak planlama araçları tanımlanmaktadır. Beşinci ve altıncı bölümlerde bu araçların uygulama süreci, dosyalama yaklaşımı ve kurumsal koordinasyon çerçevesi açıklanmaktadır. Sonuç bölümünde ise Cilt 03'ün İzmir kırsal planlama sistemi içindeki katkısı değerlendirilmektedir.

Bu yapı doğrultusunda İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi, İzmir kırsalında stratejiden araç seçimine, araçtan uygulamaya uzanan bütüncül bir karar ve uygulama zemini kurmayı amaçlamaktadır. Rehber, kırsal mahallelerin farklılıklarını görünür kılan, mevcut planlama sistemiyle ilişki kuran, yerel ihtiyaçlara duyarlı ve uygulama süreçlerini sadeleştiren bir planlama yaklaşımı geliştirmektedir.

2 Mevcut Kırsal Planlama Sistemi ve Planlama İhtiyacı

İzmir kırsalında planlama ihtiyacı, yalnızca yeni plan üretme gereksiniminden değil; mevcut planlama araçlarının kırsal alanların çok katmanlı yapısını, yerel farklılıklarını ve uygulama sorunlarını aynı anda karşılamakta yetersiz kalmasından kaynaklanmaktadır. Kırsal mahalleler; doğal eşikler, üretim alanları, yerleşim dokuları, kültürel miras değerleri, altyapı olanakları, hizmet erişimi, kentsel çeper baskısı ve yerel ekonomik ilişkiler bakımından birbirinden önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma, kırsal alanların tek tip plan kararlarıyla ele alınmasını güçleştirmekte; mevcut planlama sistemini tamamlayan, yerel ölçeğe duyarlı ve araç seçimini belirli karar ölçütlerine bağlayan bir rehber yaklaşımını gerekli kılmaktadır.

Bu bölümde mevcut planlama sistemi içinde kırsal alanların konumu, mevcut araçların kırsal alanlar açısından sınırlılıkları, İzmir kırsalında planlama ihtiyacı yaratan temel sorun alanları ve stratejik çerçeveden planlama aracı ihtiyacına geçiş ele alınmaktadır. Bölümün amacı, Cilt 01'de ortaya konulan mevcut durum bulgularını tekrar etmek ya da Cilt 02'de tanımlanan stratejik hedefleri yeniden açıklamak değildir. Amaç, bu iki ciltte geliştirilen bilgi ve strateji zemininden hareketle Cilt 03'te tanımlanacak planlama araçlarına neden ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktır.

2.1 Mevcut Planlama Sistemi İçinde Kırsal Alanlar

Türkiye'de kırsal alanlara ilişkin mekânsal kararlar, farklı ölçek ve nitelikteki planlama araçları, sektörel kararlar, koruma statüleri ve kurumsal görüş süreçleri üzerinden şekillenmektedir. Çevre düzeni planları, nazım imar planları, uygulama imar planları, koruma amaçlı imar planları, kırsal mahalle kararları, tarım, orman, su, kıyı, enerji, maden, ulaşım ve altyapı gibi sektörel planlama ve yatırım kararları kırsal alanlar üzerinde doğrudan veya dolaylı etki üretmektedir.

Üst ölçekli planlar, kırsal alanların ana arazi kullanım kararları, koruma statüleri, gelişme yönleri ve bölgesel ilişkileri açısından temel çerçeveyi oluşturur. Buna karşılık, mahalle ölçeğinde ortaya çıkan yerel yapılaşma talepleri, kırsal doku özellikleri, üretim ilişkileri, yerel ulaşım bağlantıları, küçük ölçekli hizmet ihtiyaçları ve gündelik yaşam pratikleri çoğu zaman bu üst ölçekli kararların ayrıntı

düzeyinin dışında kalmaktadır. Bu durum, kırsal mahallelerin planlama sürecinde görünürlüğünü azaltmakta ve uygulama aşamasında farklı yorumlara açık bir alan yaratmaktadır.

Nazım ve uygulama imar planları, özellikle planlı alanlarda yapılaşma koşullarını, arazi kullanım kararlarını ve teknik altyapı ilişkilerini düzenleyen temel araçlardır. Ancak kırsal alanlarda bu plan türleri çoğu zaman kentsel yerleşim mantığına yakın bir karar dili üretmekte; kırsal yerleşimlerin parsel yapısı, yapı-çevre ilişkisi, yerel mimari karakteri, üretim alanlarıyla kurduğu bağ ve doğal eşiklerle ilişkisi yeterince ayrıntılı biçimde ele alınamamaktadır. Bu nedenle kırsal alanlarda yalnızca imar planı kararlarına dayalı bir yaklaşım, yerel doku ve kırsal karakterin korunması açısından yetersiz kalabilmektedir.

Koruma amaçlı imar planları, sit alanları ve kültürel miras değerlerinin bulunduğu kırsal yerleşmelerde önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Ancak İzmir kırsalında kültürel miras yalnızca tescilli yapı veya sit alanı statüsüyle sınırlı değildir. Kırsal peyzaj, üretim pratikleri, geleneksel yapı biçimleri, sokak dokusu, avlu kullanımı, kamusal alan ilişkileri ve yerel malzeme kullanımı da korunması gereken değerler arasında yer almaktadır. Mevcut koruma araçları bu değerlerin bir kısmını ele alabilse de, kırsal peyzaj ve gündelik yaşam ilişkilerini bütüncül biçimde yönlendirecek tamamlayıcı rehber araçlara ihtiyaç bulunmaktadır.

Kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alan statüsüne ilişkin kararlar idari, mali ve hizmet sunumuna yönelik önemli araçlar olmakla birlikte, tek başına mekânsal planlama aracı veya yapılaşma kararı niteliği taşımamaktadır. Benzer biçimde İZ.KIRSAL kapsamında geliştirilen kırsal mahalle sınıflaması da analitik bir planlama girdisidir ve doğrudan hukuki statü ya da sınır oluşturmaz.

3194 sayılı İmar Kanunu ve Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği kapsamında belirlenen kırsal yerleşik alan ve civarı ise ayrı bir hukuki ve teknik sürece tabidir. Bu sınırın mevcut olup olmadığı, onay tarihi, karar sayısı, plan durumu ve güncelliği her mahalle için ayrıca doğrulanmalıdır. İZ.KIRSAL araçları bu sınır ve plan kararlarını tamamlar; hukuki sınırın yerine geçmez.

Sektörel kararlar da kırsal alanlar üzerinde belirleyici etkiler üretmektedir. Tarım alanlarının korunması, orman alanları, su havzaları, kıyı alanları, enerji yatırımları, maden alanları, ulaşım ve altyapı projeleri gibi kararlar çoğu zaman farklı kurumların yetki alanlarında gelişmektedir. Bu kararların kırsal yerleşim dokusu, üretim ilişkileri, doğal eşikler ve yerel yaşam üzerindeki etkilerinin birlikte değerlendirilmesi, mevcut planlama sisteminde her zaman yeterince güçlü biçimde kurulamayabilmektedir. Bu nedenle kırsal alanlarda kurumlar arası ilişkiyi görünür kılan, eşik ve baskı alanlarını birlikte değerlendiren tamamlayıcı planlama araçlarına ihtiyaç vardır.

Tablo 2.1. Mevcut Planlama Araçları ve Kırsal Alanlarla İlişkisi

Planlama Aracı	Ölçek / Kapsam	Kırsal Alanlarla İlişkisi	Başlıca Katkısı	Temel Sınırlılığı / Tamamlayıcı İhtiyaç
Çevre Düzeni Planı	Üst ölçek / bölgesel	Arazi kullanımı, koruma-kullanma dengesi, gelişme yönleri ve bölgesel kararlar üzerinden kırsal alanları yönlendirir.	Genel mekânsal çerçeveyi kurar.	Mahalle ölçeğinde ayrıntı üretmez; kırsal alanlara özgü tamamlayıcı araçlara ihtiyaç duyar.
Nazım İmar Planı	Orta ölçek / yerleşme ve çevresi	Yerleşim kararları, gelişme alanları ve ana arazi kullanım kararları üzerinden kırsal alanları etkiler.	Yerleşme gelişim yönünü belirler.	Kırsal doku, üretim ve eşik ilişkilerini sınırlı düzeyde ele alır.
Uygulama İmar Planı	Alt ölçek / parsel ve uygulama	Yapılaşma koşulları, kullanım kararları ve teknik altyapı ilişkileri üzerinden kırsal alanlarda doğrudan etki üretir.	Uygulama kararlarını somutlaştırır.	Kentsel planlama dili baskın kalabilir; kırsal yapılaşma koşulları ve tasarım ilkeleriyle desteklenmelidir.
Koruma Amaçlı İmar Planı	Koruma alanı / özel statü	Sit alanları ve kültürel miras değeri taşıyan kırsal yerleşmelerde koruma kararlarını yönlendirir.	Koruma odaklı karar üretir.	Kırsal peyzaj ve gündelik yaşam ilişkilerini her zaman bütüncül ele almaz; tasarım rehberleriyle desteklenebilir.
Kırsal Mahalle Kararları	İdari / yerleşme	Kırsal niteliğin tanınmasına ve bazı idari-mali düzenlemelere zemin oluşturur.	Kırsal statüyü görünür kılar.	Tek başına mekânsal planlama aracı değildir; planlama ve uygulama rehberleriyle desteklenmelidir.
Sektörel Planlama ve Yatırım Kararları	Sektörel / değişken ölçek	Tarım, orman, su, enerji, maden, ulaşım ve altyapı kararları üzerinden kırsal alanları etkiler.	Sektörel ihtiyaçları karşılar.	Kırsal yerleşim, peyzaj ve üretim ilişkileriyle entegrasyon zayıf kalabilir.
İZ.KIRSAL Tamamlayıcı Planlama Araçları	Mahalle / alt bölge / koşula bağlı	Kırsal strateji ve koruma çerçevesi, tampon kuşak, kırsal yapılaşma koşulları, mikro-bölgeleme, ekolojik vaziyet planı ve tasarım rehberi gibi araçlarla kırsal alanlara özgü karar üretir.	Mevcut sistemi kırsal alanlar açısından tamamlar.	Mevcut planlama sistemi ve kurumsal koordinasyonla birlikte işletilmelidir.

2.2 Mevcut Planlama Sisteminin Kırsal Alanlar Açısından Sınırlılıkları

Mevcut planlama sistemi, kırsal alanlara ilişkin birçok karar üretme kapasitesine sahip olmakla birlikte, İzmir kırsalının farklılaşan yapısı karşısında bazı sınırlılıklar taşımaktadır. Bu sınırlılıklar, kırsal alanlara yönelik yeni ve bağımsız bir planlama sistemi oluşturulması gerektiği anlamına gelmemektedir. Asıl ihtiyaç, mevcut planlama sisteminin kırsal alanlar açısından daha duyarlı, esnek ve uygulanabilir hale getirilmesidir.

Birinci sınırlılık, kırsal alanların çoğu zaman tek tip karar diliyle ele alınmasıdır. Oysa İzmir kırsalında metropol çeperinde baskı altında kalan mahalleler, üretim havzası içinde yer alan tarımsal mahalleler, kıyı ve turizm baskısı altındaki yerleşmeler, orman ve dağ mahalleleri, kültürel miras değeri yüksek kırsal dokular ve hizmet merkezi niteliği taşıyan mahalleler birbirinden farklı planlama ihtiyaçlarına sahiptir. Aynı yapılaşma koşulu, aynı gelişme yaklaşımı veya aynı koruma kararı bu farklı kırsal karakterlerin tamamı için yeterli değildir.

İkinci sınırlılık, mahalle ölçeğindeki özgünlüklerin plan kararlarına yeterince yansımamasıdır. Üst ölçek planlarda kırsal alanlar çoğu zaman genel arazi kullanım kararları, koruma kararları veya gelişme yönleri üzerinden ele alınmaktadır. Ancak kırsal mahalle ölçeğinde yapı-parcel ilişkisi, sokak dokusu, yerleşim

formu, üretim alanlarıyla temas, ortak kullanım alanları, yerel mimari karakter ve gündelik yaşam ilişkileri daha ayrıntılı bir değerlendirme gerektirir. Bu ayrıntı düzeyi sağlanmadığında, plan kararları ile yerel uygulama arasında kopukluk oluşmaktadır.

Üçüncü sınırlılık, doğal eşikler, üretim ilişkileri, yerleşim karakteri ve kültürel mirasın çoğu zaman ayrı ayrı değerlendirilmesidir. Kırsal alanlarda bu katmanlar birbirinden bağımsız değildir. Tarım alanı yalnızca üretim yüzeyi değil, aynı zamanda yerleşim ekonomisinin, peyzaj karakterinin ve kırsal kimliğin temel bileşenidir. Benzer biçimde orman, su, kıyı, mera, eğim, afet riski veya ekolojik koridor gibi eşikler yalnızca kısıtlayıcı unsurlar değil, kırsal planlama kararlarını yönlendiren temel belirleyicilerdir. Mevcut sistemde bu katmanların birlikte okunmasını sağlayacak ara araçlara ihtiyaç bulunmaktadır.

Dördüncü sınırlılık, kırsal yapılaşma koşullarının yerel dokuya duyarlı biçimde tarif edilememesidir. Kırsal yerleşimlerde yapılaşma yalnızca yoğunluk, emsal, yükseklik veya çekme mesafesi gibi teknik parametrelerle açıklanamaz. Yapının parsel içindeki konumu, avlu kullanımı, sokakla ilişkisi, malzeme dili, çatı biçimi, bahçe duvarı, eklenti yapıları, üretimle ilişkili kullanım biçimleri ve açık alan düzeni de kırsal karakterin parçasıdır. Bu nedenle kırsal yapılaşma koşullarının, yerel doku ve kırsal yaşam biçimiyle birlikte ele alınması gerekir.

Beşinci sınırlılık, kırsal alanlar üzerindeki yeni baskı türlerinin

bütüncül olarak yönetilememesidir. Kentsel çeper baskısı, ikinci konut eğilimi, turizm kullanımları, enerji yatırımları, maden faaliyetleri, ulaşım ve altyapı projeleri kırsal alanlarda birbirinden bağımsız gibi görünen ancak birlikte etkili olan dönüşüm süreçleri yaratmaktadır. Bu baskılar, yalnızca yapılaşma artışı olarak değil; arazi değerlerinde değişim, üretim alanlarının parçalanması, yerel nüfusun yerinden edilmesi, kırsal doku kaybı ve peyzaj bütünlüğünün bozulması gibi sonuçlar doğurabilmektedir.

Altıncı sınırlılık, plan kararları ile uygulama kapasitesi arasındaki kopukluktur. Kırsal alanlarda planlama kararlarının uygulanabilirliği, yalnızca kararın doğruluğuna değil; kurumlar arası koordinasyon, veri erişimi, yerel aktörlerin sürece katılımı, mahalle ölçeğinde dosyalama ve izleme kapasitesine de bağlıdır. Bu nedenle planlama araçlarının yalnızca karar üretmesi değil, aynı zamanda uygulama sürecini yönlendirecek kontrol listeleri, şablonlar, haritalar ve koordinasyon mekanizmalarıyla desteklenmesi gerekir.

2.3 İzmir Kırsalında Planlama İhtiyacı Yaratın Temel Sorun Alanları

İzmir kırsalında planlama ihtiyacı yaratan sorun alanları, çevresel, mekânsal, ekonomik, sosyal ve kurumsal katmanların birlikte değerlendirilmesini gerektirmektedir. Busorun alanları, Cilt 03'te geliştirilecek planlama araçlarının hangi ihtiyaçlara

cevap vereceğini belirleyen temel zemini oluşturmaktadır.

Doğal eşikler ve ekolojik kırılganlıklar, İzmir kırsalında planlama kararlarının temel belirleyicilerinden biridir. Orman alanları, su havzaları, kıyı alanları, eğimli topoğrafya, ekolojik koridorlar, afet riski taşıyan alanlar ve hassas doğal peyzajlar kırsal yerleşimlerin gelişme biçimini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle kırsal planlama araçlarının, yerleşme kararlarını yalnızca yapılaşma olanakları üzerinden değil, doğal eşiklerle uyum ve risk azaltımı çerçevesinde ele alması gerekmektedir.

Tarım alanı kaybı ve üretim havzası bütünlüğünün zayıflaması, kırsal planlama açısından bir diğer temel sorun alanıdır. Kırsal alanların üretim kapasitesi, yalnızca tekil parsellerin korunmasına değil; üretim havzalarının sürekliliğine, tarımsal altyapıya, pazar ve lojistik ilişkilerine, üretici örgütlenmesine ve kırsal yerleşimlerin bu üretim sistemiyle kurduğu bağa bağlıdır. Bu nedenle planlama araçları, tarım alanlarını yalnızca korunacak alan olarak değil, kırsal ekonomik ve mekânsal sistemin taşıyıcı bileşeni olarak değerlendirmelidir.

Kırsal yerleşim dokusunda bozulma, hem fiziksel hem de kültürel bir planlama sorunudur. Geleneksel sokak dokusu, parsel örgütlenmesi, yapı ölçeği, avlu kullanımı, kamusal alan ilişkisi ve yerel mimari karakter yeni yapılaşma baskıları karşısında zayıflayabilmektedir. Bu durum, kırsal yerleşmelerin kimliğini ve yerel yaşam biçimini aşındırmaktadır. Bu nedenle

kırsal yapılaşma koşulları ve tasarım rehberleri, planlama sisteminin tamamlayıcı araçları olarak önem kazanmaktadır.

Kentsel çeper ve yapılaşma baskısı, özellikle metropol alanla ilişki içinde bulunan kırsal mahallelerde belirginleşmektedir. Bu alanlarda kırsal yerleşimler, konut talebi, ikinci konut eğilimi, arsa spekülasyonu, ulaşım bağlantıları ve hizmet yakınlığı nedeniyle hızlı dönüşüm baskısı altında kalabilmektedir. Bu baskı, kırsal alanların kentsel saçaklanma içinde erimesine ve üretim alanları ile kırsal peyzajın parçalanmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle sınır, tampon kuşak ve geçiş alanı yönetimi araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Enerji, maden ve büyük altyapı yatırımları, kırsal alanlarda hem arazi kullanımı hem de peyzaj bütünlüğü açısından önemli etkiler üretmektedir. Bu yatırımlar yer yer kırsal ekonomiye katkı sunabilse de, doğal eşikler, tarım alanları, yerleşim dokusu ve yerel yaşam üzerinde baskı oluşturabilmektedir. Bu nedenle bu tür yatırımların kırsal alanlarla uyumunun planlama araçları aracılığıyla değerlendirilmesi gerekmektedir.

Hizmet erişimi ve altyapı yetersizlikleri, kırsal yaşam kalitesi açısından önemli bir sorundur. Sağlık, eğitim, sosyal donatı, ulaşım, dijital erişim, içme suyu, atıksu ve diğer altyapı olanaklarının mahalleler arasında farklılaşması, bazı kırsal alanlarda yaşam kalitesini ve yerel kapasiteyi zayıflatmaktadır. Bu durum, kırsal odaklar, mikro-

bölgeleme ve hizmet paylaşımı gibi planlama yaklaşımlarını gerekli kılmaktadır.

Kırsal nüfus kaybı, yaşlanma ve ekonomik zayıflama, mekânsal planlama kararlarını doğrudan etkileyen sosyal ve ekonomik dinamiklerdir. Nüfusun azalması ve yaşlanması, üretim sürekliliğini, yerel hizmetlerin sürdürülebilirliğini ve kırsal toplulukların dayanıklılığını azaltabilmektedir. Bu nedenle planlama araçları, yalnızca yapılaşma ve arazi kullanımı kararlarına odaklanmamalı; üretim, hizmet erişimi, sosyal yaşam ve yerel kapasiteyi birlikte ele almalıdır.

Turizm, ikinci konut ve mevsimsel kullanım baskıları, özellikle kıyı, yarımada, doğal peyzaj ve kültürel miras değeri yüksek kırsal alanlarda belirginleşmektedir. Bu baskılar yerel ekonomiye katkı sağlayabilmekle birlikte, kırsal dokunun dönüşmesi, yerel nüfusun yer değiştirmesi, mevsimsel yoğunluk artışı ve altyapı baskısı gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Bu nedenle kırsal alanlarda turizm ve rekreasyon kullanımlarının kırsal karakterle uyumlu biçimde yönlendirilmesi gerekmektedir.

Kültürel miras ve kırsal peyzaj değerlerinin korunamaması, yalnızca tescilli yapıların kaybı anlamına gelmemektedir. Kırsal peyzaj; üretim biçimleri, doğal çevre, yerleşim dokusu, geleneksel yapılar, kamusal alanlar, yollar, sınırlar, ağaç dokusu ve gündelik yaşam pratikleriyle birlikte

oluşur. Bu değerlerin korunması için kırsal planlama araçlarının fiziksel koruma ile yerel yaşamın sürekliliğini birlikte ele alması gerekir.

2.4 Stratejik Çerçveden Planlama İhtiyacına Geçiş

İZ.KIRSAL Stratejik Çerçeve Belgesi, İzmir kırsalının yalnızca korunması gereken alanlardan oluşmadığını; aynı zamanda üretim, yaşam kalitesi, hizmet erişimi, kültürel miras, yerel ekonomi, yönetim ve uygulama kapasitesi açısından güçlendirilmesi gereken çok boyutlu bir sistem olduğunu ortaya koymaktadır. Bu stratejik çerçevenin yeni nesil planlama araçları açısından karşılığı, hedeflerin ve müdahale eksenlerinin uygulanabilir planlama araçlarına dönüştürülmesidir.

Stratejik çerçveden planlama ihtiyacına geçişte temel ilişki şu

şekilde kurulmaktadır: Öncelikle kırsal alanda karşılaşılan sorun veya potansiyel tanımlanır. Ardından bu sorun veya potansiyelin hangi stratejik hedef ve müdahale eksenleriyle ilişkili olduğu belirlenir. Daha sonra bu stratejik yönelimin mekânsal planlama açısından hangi müdahale türünü gerektirdiği saptanır. Son aşamada ise bu müdahaleyi gerçekleştirecek temel veya koşullu planlama aracı seçilir.

Bu yaklaşım, Cilt 03'ün yalnızca araç listesi sunan bir belge olmasını önler. Planlama araçları, stratejik hedeflerle bağlantılı olarak tanımlanır ve her aracın hangi soruna, hangi müdahale tipine ve hangi beklenen çıktıya karşılık geldiği açık hale gelir. Böylece planlama aracı seçimi, yalnızca teknik bir tercih değil, stratejik önceliklerin uygulamaya aktarılma biçimi olarak ele alınır.

Tablo 2.2. Sorun Alanı - Stratejik İhtiyaç - Müdahale Tipi - Araç İhtiyacı Matrisi

Sorun Alanı	Stratejik İhtiyaç	İlgili Müdahale Tipi	Öncelikli Planlama Aracı İhtiyacı	Beklenen Planlama Çıktısı
Doğal eşikler ve ekolojik kırılganlıklar	Doğal eşiklerin, afet risklerinin ve ekolojik koridorların planlama kararlarına doğrudan girdi oluşturması	Tip A: Koruma ve Sınırlandırma Müdahalesi	Temel eşik ve koruma katmanları değerlendirmesi; kademeli tampon kuşak sistemi; gerekli durumlarda ekolojik vaziyet planı	Koruma önceliklerinin, risk alanlarının ve yapılaşma sınırlarının tanımlanması
Tarım alanı kaybı ve üretim havzası bütünlüğünün zayıflaması	Tarımsal üretim alanlarının, üretim havzalarının ve kırsal ekonomik sürekliliğin korunması	Tip B: Kontrollü Gelişme ve Doku Koruma Müdahalesi	Kırsal strateji ve koruma çerçevesi; kademeli tampon kuşak sistemi; kırsal odak / mikro-bölgeleme planı	Tarım alanı bütünlüğünün korunması, üretim ilişkilerinin güçlendirilmesi ve üretim odaklarının tanımlanması

Sorun Alanı	Stratejik İhtiyaç	İlgili Müdahale Tipi	Öncelikli Planlama Aracı İhtiyacı	Beklenen Planlama Çıktısı
Kırsal yerleşim dokusunda bozulma	Kırsal yerleşim karakterinin, yapı-parcel ilişkisinin, sokak dokusunun ve yerel mimari kimliğin korunması	Tip A: Koruma ve Sınırlandırma Müdahalesi / Tip C: Üretim, Hizmet ve Kırsal Merkezilik Müdahalesi	Kırsal yapılaşma koşulları; kırsal tasarım rehberi; kademeli tampon kuşak sistemi	Yerel dokuya duyarlı yapılaşma ilkelerinin ve tasarım kararlarının oluşturulması
Kentsel çeper ve yapılaşma baskısı	Kırsal alanların kontrolsüz kentsel saçaklanma, arsa baskısı ve yapılaşma talepleri karşısında korunması	Tip D: Baskı Yönetimi ve Dönüşüm Kontrolü Müdahalesi	Kademeli tampon kuşak sistemi; geçiş dönemi kırsal sınır haritası; kırsal yapılaşma koşulları; mevcut planlarla uyum değerlendirmesi	Yerleşim sınırlarının, geçiş alanlarının ve yapılaşma koşullarının netleştirilmesi
Enerji, maden ve büyük altyapı yatırımları	Büyük ölçekli yatırım kararlarının kırsal yerleşim, üretim alanları, doğal eşikler ve peyzajla uyumlu biçimde yönlendirilmesi	Tip D: Baskı Yönetimi ve Dönüşüm Kontrolü Müdahalesi / Tip A: Koruma ve Sınırlandırma Müdahalesi	Temel eşik ve koruma katmanları değerlendirmesi; ekolojik vaziyet planı; mevcut planlarla uyum ve plan hiyerarşisi eşleştirmesi	Yatırım baskılarının kırsal alan üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi ve uyum kararlarının geliştirilmesi
Hizmet erişimi ve altyapı yetersizlikleri	Kırsal mahalleler arasında hizmet paylaşımı, erişilebilirlik ve altyapı kapasitesinin güçlendirilmesi	Tip C: Üretim, Hizmet ve Kırsal Merkezilik Müdahalesi	Kırsal odak / mikro-bölgeleme planı; mevcut planlarla uyum değerlendirmesi; kırsal strateji ve koruma çerçevesi	Kırsal hizmet odaklarının, mahalle gruplarının ve altyapı önceliklerinin tanımlanması
Kırsal nüfus kaybı, yaşlanma ve ekonomik zayıflama	Kırsal yaşam kalitesinin, üretim sürekliliğinin, yerel kapasitenin ve sosyal dayanıklılığın güçlendirilmesi	Tip C: Üretim, Hizmet ve Kırsal Merkezilik Müdahalesi / Tip B: Kontrollü Gelişme ve Doku Koruma Müdahalesi	Kırsal strateji ve koruma çerçevesi; kırsal odak / mikro-bölgeleme planı; kırsal yapılaşma koşulları	Yaşam kalitesi, üretim ilişkileri ve hizmet erişimini birlikte ele alan planlama yönelimlerinin oluşturulması

Tablo 2.2 (devam). Sorun Alanı - Stratejik İhtiyaç - Müdahale Tipi - Araç İhtiyacı Matrisi

Sorun Alanı	Stratejik İhtiyaç	İlgili Müdahale Tipi	Öncelikli Planlama Aracı İhtiyacı	Beklenen Planlama Çıktısı
Turizm, ikinci konut ve mevsimsel kullanım baskıları	Turizm ve mevsimsel kullanım baskılarının kırsal karakter, yerel yaşam ve altyapı kapasitesiyle uyumlu biçimde yönetilmesi	Tip D: Baskı Yönetimi ve Dönüşüm Kontrolü Müdahalesi / Tip B: Kontrollü Gelişme ve Doku Koruma Müdahalesi	Kademeli tampon kuşak sistemi; kırsal tasarım rehberi; kırsal yapılaşma koşulları; geçiş dönemi kırsal sınır haritası	Turizm ve ikinci konut baskısının sınırlandırılması, kırsal dokuya uyumlu kullanım ilkelerinin tanımlanması
Kültürel miras ve kırsal peyzaj değerlerinin korunması	Kırsal mirasın, kültürel peyzajın, yerel mimari karakterin ve gündelik yaşam ilişkilerinin korunarak yaşatılması	Tip B: Kontrollü Gelişme ve Doku Koruma Müdahalesi / Tip A: Koruma ve Sınırlandırma Müdahalesi	Kırsal tasarım rehberi; kırsal yapılaşma koşulları; temel eşik ve koruma katmanları değerlendirmesi; mevcut planlarla uyum değerlendirmesi	Kırsal miras, peyzaj ve yerel kimlik değerlerini koruyan tasarım ve yapılaşma ilkelerinin geliştirilmesi

Tablo 2.2 (devam). Sorun Alanı - Stratejik İhtiyaç - Müdahale Tipi - Araç İhtiyacı Matrisi

Örneğin doğal eşikler ve risk alanlarıyla ilişkili bir kırsal mahallede stratejik ihtiyaç, koruma ve risk azaltımıdır. Bu ihtiyaç, Tip A Koruma ve Sınırlandırma Müdahalesi ile ilişkilendirilebilir. Bu durumda temel eşik ve koruma katmanları değerlendirmesi, kademeli tampon kuşak sistemi ve gerekli koşullarda ekolojik vaziyet planı öncelikli araçlar olarak gündeme gelir.

Kentsel çeper baskısı altında kalan bir kırsal mahallede stratejik ihtiyaç, yapılaşma baskısının yönetilmesi ve kırsal karakterin korunmasıdır. Bu ihtiyaç, Tip D Baskı Yönetimi ve Dönüşüm Kontrolü Müdahalesi ile ilişkilendirilebilir. Bu durumda kademeli tampon kuşak sistemi, kırsal yapılaşma koşulları, geçiş dönemi kırsal sınır haritası ve mevcut planlarla uyum değerlendirmesi birlikte kullanılabilir.

Üretim havzası niteliği güçlü olan bir kırsal mahallede stratejik ihtiyaç, tarımsal bütünlüğün korunması ve üretim ilişkilerinin güçlendirilmesidir. Bu ihtiyaç, Tip C Üretim, Hizmet ve Kırsal Merkezilik Müdahalesi ile ilişkilendirilebilir. Bu durumda kırsal strateji ve koruma çerçevesi, kırsal odak / mikro-bölgeleme planı ve kademeli tampon kuşak sistemi öne çıkabilir.

Doku korunmuşluğu ve kültürel miras değeri yüksek bir kırsal mahallede stratejik ihtiyaç, kırsal kimliğin korunarak yaşatılmasıdır. Bu ihtiyaç, Tip B Kontrollü Gelişme ve Doku Koruma Müdahalesi ile ilişkilendirilebilir. Bu durumda kırsal yapılaşma koşulları, kırsal tasarım rehberi, temel eşik ve koruma katmanları değerlendirmesi ve mevcut planlarla uyum çalışması birlikte kullanılabilir.

2.5 Planlama Müdahale Tipleri

Cilt 03'te planlama araçlarının seçimi için sade bir müdahale tipleri sistemi kullanılmaktadır. Bu sistem, kırsal mahallelerin farklı ihtiyaçlarını karar sistemine aktarmak amacıyla geliştirilmiştir. Müdahale tipleri, Cilt 01'deki kırsal mahalle sınıflaması ve Cilt 02'deki stratejik müdahale eksenleriyle ilişkilidir; ancak doğrudan bunların tekrarı değildir. Buradaki amaç, stratejik yönelimleri planlama aracı seçimine dönüştürecek ara bir karar dili oluşturmaktır.

2.5.1 Tip A: Koruma ve Sınırlandırma Müdahalesi

Tip A müdahale tipi, doğal eşikler, tarım alanları, orman alanları, su havzaları, kıyı alanları, sit alanları, kültürel miras ve kırsal peyzaj değerleri güçlü olan kırsal mahallelerde kullanılır. Bu müdahale tipinin temel amacı, kırsal alanın taşıyıcı doğal, kültürel

ve üretim değerlerinin korunması; yapılaşma ve kullanım kararlarının bu değerleri zedelemeyecek biçimde sınırlandırılmasıdır.

Bu sınıfta planlama yaklaşımı, gelişmeyi tümüyle engellemek değil; gelişme kararlarını koruma öncelikleriyle uyumlu hale getirmektir. Yerleşim alanı ile tarım, orman, su, kıyı, sit veya doğal eşik alanları arasındaki ilişki dikkatle kurulmalı; yapılaşma baskısı, ekolojik riskler ve peyzaj bütünlüğü birlikte değerlendirilmelidir.

Tip A kapsamında öne çıkan araçlar; temel eşik ve koruma katmanları değerlendirmesi, kademeli tampon kuşak sistemi, kırsal strateji ve koruma çerçevesi ve gerekli koşullarda ekolojik vaziyet planıdır.

2.5.2 Tip B: Kontrollü Gelişme ve Doku Koruma Müdahalesi

Tip B müdahale tipi, kırsal yerleşim dokusu korunması gereken, ancak sınırlı gelişme veya yapılaşma ihtiyacı

bulunan mahallelerde kullanılır. Bu sınıfta temel amaç, kırsal yerleşmenin özgün karakterini koruyarak, yerel ihtiyaçlara cevap verecek kontrollü gelişme ilkelerini tanımlamaktır.

Bu müdahale tipinde yapılaşma kararları yalnızca yoğunluk, yükseklik veya kullanım kararları üzerinden değil; sokak dokusu, parsel yapısı, yapı ölçeği, avlu kullanımı, malzeme, cephe düzeni, kamusal alan ilişkisi ve kırsal peyzaj bütünlüğü üzerinden değerlendirilir. Yeni yapılaşmanın mevcut dokuya uyumu, kırsal kimliğin sürekliliği açısından temel belirleyicidir.

Tip B kapsamında öne çıkan araçlar; kırsal yapılaşma koşulları, kırsal tasarım rehberi, kademeli tampon kuşak sistemi, mevcut planlarla uyum ve plan hiyerarşisi eşleştirmesi ve gerekli durumlarda geçiş dönemi kırsal sınır haritasıdır.

2.5.3 Tip C: Üretim, Hizmet ve Kırsal Merkezilik Müdahalesi

Tip C müdahale tipi, üretim kapasitesi, hizmet erişimi, kırsal odak olma işlevsel merkezilik taşıyan alanlarda kullanılır. Bu sınıfta temel amaç, kırsal mahallelerin yalnızca yerleşim birimi olarak değil; üretim, hizmet, pazar, sosyal donatı ve yerel ekonomik ağlar içindeki rolleriyle birlikte değerlendirilmesidir.

Bu müdahale tipi, özellikle üretim havzaları, kırsal hizmet odakları, mahalle grupları, kooperatifleşme ve yerel ekonomik örgütlenme

potansiyeli bulunan alanlarda önem kazanır. Kırsal merkezilik, yalnızca nüfus büyüklüğüyle değil; üretim ilişkileri, ulaşılabilirlik, hizmet paylaşımı, sosyal altyapı ve yerel kapasiteyle birlikte ele alınmalıdır.

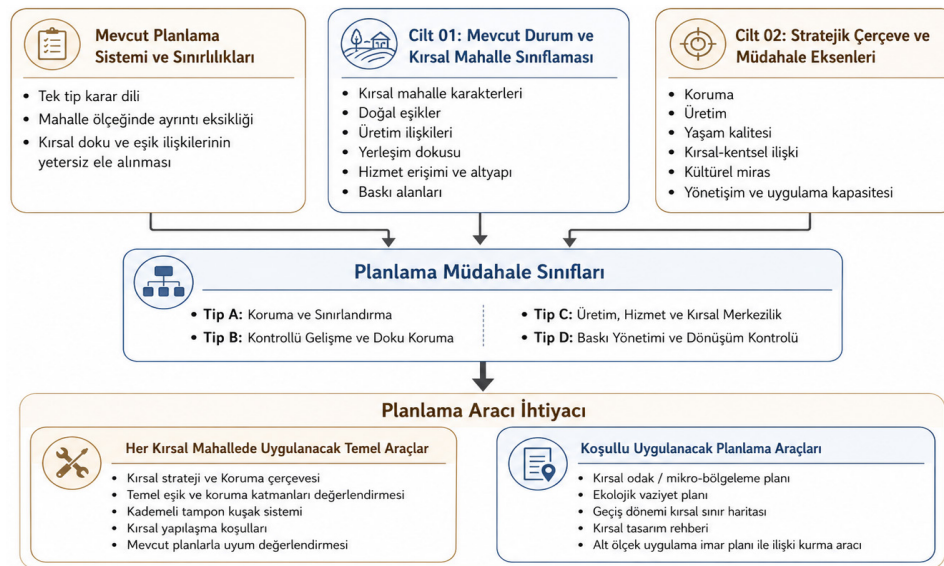
Tip C kapsamında öne çıkan araçlar; kırsal strateji ve koruma çerçevesi, kırsal odak / mikro-bölgeleme planı, kademeli tampon kuşak sistemi, mevcut planlarla uyum değerlendirmesi ve gerekli koşullarda ekolojik vaziyet planıdır.

2.5.4 Tip D: Baskı Yönetimi ve Dönüşüm Kontrolü Müdahalesi

Tip D müdahale tipi, kentsel çeper baskısı, turizm ve ikinci konut baskısı, enerji, maden, büyük altyapı yatırımları veya yoğun yapılaşma talepleri altında kalan kırsal mahallelerde kullanılır. Bu sınıfta temel amaç, kırsal alanların kontrolsüz dönüşümünü önlemek, baskı alanlarını yönetmek ve kırsal karakterin korunmasını sağlayacak sınırlandırıcı ve yönlendirici kararlar üretmektir.

Bu müdahale tipinde planlama yaklaşımı, baskının niteliğini ve yönünü tanımlamaya dayanır. Yerleşim alanı ile çevresindeki tarım, orman, kıyı, doğal eşik veya kentsel gelişme alanları arasındaki temas noktaları belirlenmeli; yapılaşma taleplerinin kırsal doku, üretim alanları ve doğal eşikler üzerindeki etkileri değerlendirilmelidir.

Tip D kapsamında öne çıkan araçlar; kademeli tampon kuşak sistemi, geçiş dönemi kırsal sınır haritası, kırsal

Şekil 2.1. Planlama İhtiyacının Türetilmesi

yapılaşma koşulları, mevcut planlarla uyum ve plan hiyerarşisi eşleştirmesi ve gerekli durumlarda ekolojik vaziyet planı veya kırsal tasarım rehberidir.

2.6 Kırsal Planlama Aracı İhtiyacı

İzmir kırsalında planlama aracı ihtiyacı, mevcut planlama sisteminin tümüyle dışlanmasını gerektiren bir ihtiyaç değildir. Aksine, mevcut planlama sisteminin kırsal alanların özgün koşullarına daha duyarlı hale getirilmesi, üst ölçek kararlarla mahalle ölçeğindeki uygulama arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi ve farklı kırsal karakterlere göre araç seçimini mümkün kılan bir rehber sistem kurulması gerekmektedir.

Bu çerçevede önerilen araçlar, mevcut plan türlerine alternatif olarak değil; onları tamamlayan, yorumlayan ve uygulamaya dönük hale getiren araçlar olarak ele alınmaktadır. Çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı, koruma amaçlı imar planı, kırsal mahalle kararları ve sektörel planlama süreçleriyle birlikte çalışabilecek bu araçlar, kırsal mahalle ölçeğinde daha ayrıntılı ve yere özgü karar üretmeyi hedeflemektedir.

Planlama aracı ihtiyacının temelinde üç ana gerekçe bulunmaktadır. Birincisi, İzmir kırsalının farklı kırsal mahalle sınıflarından oluşması ve bu tipolojilerin farklı müdahale biçimleri gerektirmesidir. İkincisi, doğal, kültürel, tarımsal ve yapılı çevre eşiklerinin kırsal alanlarda iç içe geçmesi ve bu eşiklerin birlikte değerlendirilmesini

zorunlu kılmasıdır. Üçüncüsü, plan kararlarının uygulanabilir hale gelmesi için mahalle bazında araç seçimi, dosyalama, kurum görüşleri, kontrol listeleri ve harita üretim standartlarıyla desteklenmesi gereğidir.

Bu nedenle, İzmir kırsalında iki düzeyli bir planlama aracı yaklaşımı önerilmektedir. İlk düzeyde her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama araçları yer almaktadır. Bu araçlar, kırsal strateji ve koruma çerçevesi, temel eşik ve koruma katmanları değerlendirmesi, kademeli tampon kuşak sistemi, kırsal yapılaşma koşulları ve mevcut planlarla uyum değerlendirmesinden oluşmaktadır. İkinci düzeyde ise yalnızca belirli koşullar oluştuğunda devreye girecek koşullu planlama araçları bulunmaktadır. Bunlar; kırsal odak / mikro-bölgeleme planı, ekolojik vaziyet planı, geçiş dönemi kırsal sınır haritası, kırsal tasarım rehberi ve meri uygulama imar planı ile ilişki kurma aracıdır.

Bu yaklaşım sayesinde her kırsal mahalle için ortak bir değerlendirme zemini kurulurken, mahallenin özgün koşullarına göre farklılaşan araç seçimi de mümkün hale gelmektedir. Böylece, yeni nesil planlama araçları stratejik hedeflerin uygulamaya aktarılmasını sağlayan, mevcut planlama sistemini tamamlayan ve İzmir kırsalında mahalle bazında karar üretimini kolaylaştıran bir rehber niteliği kazanmaktadır.

3 Yeni Nesil Kırsal Planlama Sistemi

Yeni nesil kırsal planlama sistemi, İzmir kırsalında planlama kararlarının mahallelerin özgün karakterine, eşik durumuna, baskı düzeyine, mevcut plan kararlarına ve stratejik önceliklerine göre farklılaşmasını sağlayan karar odaklı bir yaklaşımdır. Bu sistem, kırsal alanlarda tek tip planlama kararları üretmek yerine, her kırsal mahallenin niteliğine göre hangi planlama aracının kullanılacağını belirlemeyi amaçlar.

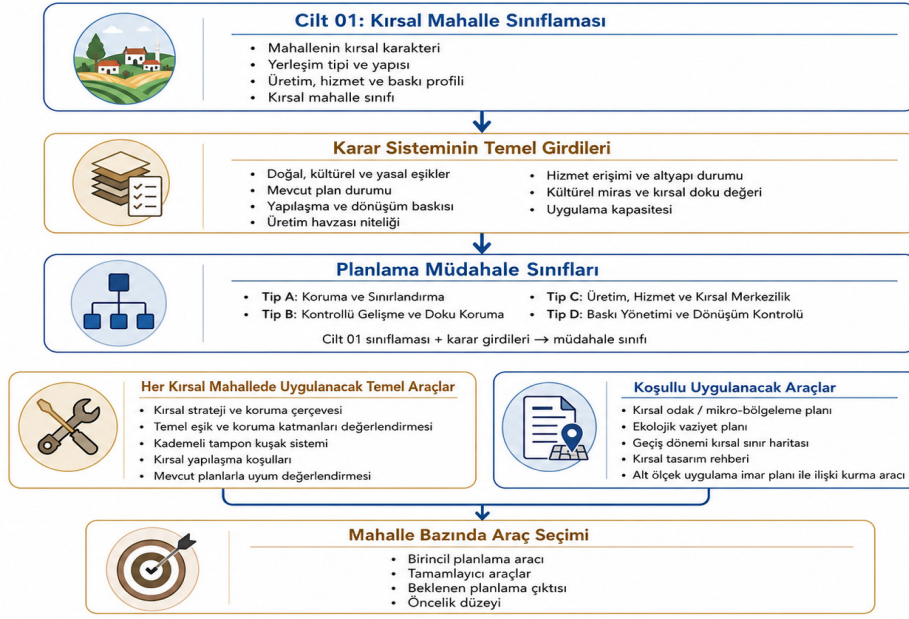
Bu yaklaşımın temelinde üç aşamalı bir karar mantığı yer almaktadır. İlk aşamada, Cilt 01'de tanımlanan kırsal mahalle sınıflaması kullanılarak mahallenin nasıl bir kırsal karaktere sahip olduğu belirlenir. İkinci aşamada, bu karakterin doğal eşikler, yapılaşma baskısı, üretim ilişkileri, hizmet erişimi, kültürel miras değeri ve mevcut plan durumu ile birlikte değerlendirilmesi sonucunda mahallenin hangi planlama müdahale tipine girdiği saptanır. Üçüncü aşamada ise belirlenen müdahale tipine göre her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama araçları ve koşullu olarak devreye girecek özel planlama araçları seçilir.

Bu nedenle yeni nesil kırsal planlama sistemi, Cilt 01'deki kırsal mahalle sınıflamasının yerine geçen yeni bir sınıflama değildir. Aynı şekilde, Cilt 02'de tanımlanan stratejik hedeflerin tekrarından da oluşmaz. Bu sistem, önceki ciltlerde üretilen analiz ve strateji zeminini Cilt 03'te araç seçimine dönüştüren ara karar mekanizmasıdır. Başka bir ifadeyle, Cilt 01 mahallenin kırsal karakterini, Tip A-D müdahale tipleri planlama müdahalesinin niteliğini, planlama araçları ise bu müdahalenin hangi araçlarla uygulanacağını tanımlar.

3.1 Sistemin Amacı ve Kullanım Mantığı

Yeni nesil kırsal planlama sisteminin amacı, İzmir kırsalında planlama araçlarının hangi koşullarda kullanılacağını açık ve izlenebilir bir karar mantığına bağlamaktır. Bu sistem, her kırsal mahallede aynı planlama aracının aynı biçimde uygulanmasını öngörmez. Bunun yerine, tüm kırsal mahallelerde ortak bir temel değerlendirme zemini kurar ve mahalleye özgü koşullara göre farklılaşan araç seçimini mümkün kılar.

Sistemin kullanım mantığı, mahalle ölçeğinde karar üretmeye dayanır. Her kırsal mahalle önce kendi kırsal karakteri içinde değerlendirilir. Ardından mahallenin doğal, kültürel ve yasal eşikleri; mevcut plan durumu; yapılaşma ve dönüşüm

Şekil 3.1. Yeni Nesil Kırsal Planlama Karar Sistemi

baskısı; üretim havzası niteliği; hizmet erişimi; altyapı koşulları; kırsal doku ve kültürel miras değeri birlikte ele alınır. Bu değerlendirme sonucunda mahallenin hangi planlama müdahale tipine girdiği belirlenir.

Bu sistemin cevapladığı temel soru şudur: Bir kırsal mahallede, hangi koşulda, hangi planlama aracı kullanılmalıdır?

Bu soruya verilecek cevap, yalnızca teknik bir araç seçimi değildir. Aynı zamanda mahallenin kırsal karakterini, stratejik önceliğini, koruma ve gelişme dengesini, uygulama kapasitesini ve mevcut planlama sistemi ile ilişkisini birlikte değerlendiren bir planlama kararıdır.

Yeni nesil kırsal planlama sistemi dört temel ilkeye dayanır. Birincisi, her kırsal mahallenin aynı biçimde ele alınmamasıdır. İkincisi, planlama araçlarının mevcut planlama sisteminin yerine geçmemesi, onu tamamlamasıdır. Üçüncüsü, doğal

eşikler, üretim ilişkileri, kırsal doku ve yapılaşma baskısının birlikte değerlendirilmesidir. Dördüncüsü ise araç seçiminin mahalle bazında izlenebilir bir karar matrisiyle yapılmasıdır.

Bu çerçevede sistem, hem planlama kararlarını hem de uygulama sürecini sadeleştiren bir rehber işlevi görür. Hangi mahallede hangi temel araçların kullanılacağı, hangi koşullarda ek araçların devreye gireceği ve bu araçların mevcut plan türleriyle nasıl ilişkileneceği karar sistemi içinde tanımlanır.

3.2 Karar Sisteminin Temel Girdileri

Araç seçimi, tek bir göstergeye ya da tekbir sınıflamaya dayanmaz. Yeni nesil kırsal planlama sisteminde karar, farklı veri ve değerlendirme katmanlarının birlikte okunmasıyla oluşturulur. Bu nedenle karar sisteminin temel girdileri, hem Cilt 01'de ortaya konulan

kırsal mahalle sınıflamasını hem de Cilt 02'de tanımlanan stratejik yönelimleri dikkate alır.

Karar sisteminin ilk girdisi, kırsal mahalle sınıflamasıdır. Bu sınıflama, mahallenin nasıl bir kırsal karaktere sahip olduğunu gösterir. Mahallenin durağan, merkezilik etkisi yüksek, üretim ilişkileri güçlü, korunmuş ancak gerileyen ya da kentsel çeper baskısı altında olup olmadığı, araç seçiminin ilk belirleyicisidir. Ancak kırsal mahalle sınıflaması tek başına yeterli değildir. Aynı sınıfta yer alan iki mahalle, farklı eşiklere, farklı baskı düzeylerine veya farklı planlama ihtiyaçlarına sahip olabilir.

İkinci girdi, müdahale tipidir. Tip A-D müdahale tipleri, mahallenin hangi tür planlama müdahalesine ihtiyaç duyduğunu gösterir. Tip A koruma ve sınırlandırma müdahalesini, Tip B kontrollü gelişme ve doku koruma müdahalesini, Tip C üretim, hizmet ve kırsal merkezilik müdahalesini, Tip D ise baskı yönetimi ve dönüşüm kontrolü müdahalesini ifade eder. Bu sınıflar, kırsal mahalle sınıflamasını planlama müdahalesine dönüştüren ara karar kategorileridir.

Üçüncü girdi, doğal, kültürel ve yasal eşiklerdir. Tarım alanları, orman alanları, su havzaları, kıyı alanları, sit alanları, afet riski, ekolojik koridorlar, kültürel miras alanları ve diğer koruma statüleri, planlama aracı seçimini doğrudan etkiler. Eşik yoğunluğu yüksek olan mahallelerde koruma ve sınırlandırma araçları öncelik kazanırken, eşiklerle yapılaşma baskısının çakıştığı alanlarda tampon

kuşak, ekolojik vaziyet planı veya geçiş dönemi sınır haritası gibi araçlar devreye girebilir.

Dördüncü girdi, mevcut plan ve hukuki sınır durumudur. Bir kırsal mahallede çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı veya koruma amaçlı imar planı bulunup bulunmadığı; mevcut onaylı köy ya da kırsal yerleşik alan sınırının ve varsa kırsal yerleşik alan civarı sınırının mevcut, güncel ve hukuken geçerli olup olmadığı birlikte incelenir. Mahalle idari sınırı, kadastro veya tapulama sınırı, fiili yerleşim alanı ve onaylı kırsal yerleşik alan sınırı arasındaki farklılık ve uyumsuzluklar ayrıca kaydedilir.

Planı olmayan mahallelerde temel planlama araçları yönlendirici işlev görür. Ancak kırsal yerleşik alan ve civarı sınırının belirlenmesi veya değiştirilmesi gerekiyorsa bu işlem, İZ.KIRSAL araçlarıyla değil; 3194 sayılı İmar Kanunu ve Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği'nde tanımlanan teknik tespit, kurum görüşü ve belediye meclisi süreciyle yürütülür. Planlı alanlarda ise mevcut planlarla uyum ve plan hiyerarşisi eşleştirmesi önem kazanır.

Beşinci girdi, yapılaşma ve dönüşüm baskısıdır. Kentsel çeperde yer alma, ikinci konut talebi, turizm baskısı, enerji ve maden yatırımları, ulaşım bağlantılarının güçlenmesi veya arsa değerlerinin artması kırsal mahallelerde dönüşüm baskısı yaratabilir. Bu baskıların yoğun olduğu alanlarda sınırlandırma, geçiş alanı yönetimi, yapılaşma koşullarının netleştirilmesi ve tampon kuşak sistemi öncelikli hale gelir.

Altıncı girdi, üretim havzası niteliğidir. Tarımsal üretim kapasitesi, üretim alanlarının sürekliliği, kooperatifleşme, pazar ilişkileri, depolama ve işleme olanakları, hayvancılık veya bitkisel üretim yoğunluğu gibi unsurlar, kırsal mahallenin üretim sistemi içindeki rolünü belirler. Üretim havzası niteliği güçlü olan mahallelerde kırsal strateji ve koruma çerçevesi, kırsal odak / mikro-bölgeleme planı ve tampon kuşak sistemi öncelikli araçlar arasında yer alabilir.

Yedinci girdi, hizmet erişimi ve altyapı durumudur. Eğitim, sağlık, sosyal donatı, ulaşım, dijital erişim, içme suyu, atıksu, enerji ve diğer altyapı olanakları kırsal yaşam kalitesini etkiler. Hizmet erişimi açısından merkezilik potansiyeli taşıyan mahallelerde kırsal odak / mikro-bölgeleme planı gündeme gelebilir. Altyapı yetersizliği olan alanlarda ise mevcut planlarla uyum ve kurumlar arası koordinasyon önem kazanır.

Sekizinci girdi, kültürel miras ve kırsal doku değeridir. Doku korunmuşluğu, geleneksel yapı karakteri, sokak dokusu, kamusal alan ilişkileri, kültürel peyzaj niteliği ve yerel mimari değerler, kırsal tasarım rehberi ve kırsal yapılaşma koşulları gibi araçların kullanımını belirler. Bu değerlerin yüksek olduğu mahallelerde gelişme kararları, doku koruma ve tasarım ilkeleriyle birlikte ele alınmalıdır.

Dokuzuncu girdi, uygulama kapasitesidir. Planlama aracının seçimi yalnızca ihtiyaca değil, uygulanabilirliğe de bağlıdır. Veri erişimi, kurumlar arası koordinasyon, yerel paydaş kapasitesi,

belediye uygulama olanakları ve izleme sistemi, seçilecek aracın kapsamını ve öncelik düzeyini etkiler. Bu nedenle karar sistemi, ideal araç seçimi kadar uygulama gerçekliğini de dikkate almalıdır.

3.3 Kırsal Mahalle Bazında Değerlendirme Sırası

Yeni nesil kırsal planlama sisteminde her kırsal mahalle için izlenecek değerlendirme sırası standartlaştırılmıştır. Bu standart sıra, farklı mahallelerin karşılaştırılabilir biçimde değerlendirilmesini ve araç seçiminin tutarlı bir karar mantığıyla yapılmasını sağlar. Ancak bu standartlaşma, her mahallede aynı sonucun üretileceği anlamına gelmez. Aksine, aynı değerlendirme adımlarının kullanılması, mahalleler arasındaki farklılıkların daha açık biçimde görülmesini sağlar.

İlk adım, mahallenin kırsal sınıfının belirlenmesidir. Bu aşamada Cilt 01'de geliştirilen kırsal mahalle sınıflaması esas alınır. Mahallenin hangi kırsal karakter grubunda yer aldığı belirlenir ve bu karakterin planlama açısından ne anlama geldiği değerlendirilir. Bu adım, araç seçiminin başlangıç noktasıdır.

İkinci adım, mevcut planın ve hukuki sınır statüsünün incelenmesidir. Mahalleye ilişkin üst ve alt ölçek plan kararları, mahalle idari sınırı, mevcut onaylı köy/kırsal yerleşik alan sınırı, mevcut onaylı kırsal yerleşik alan civarı, koruma statüleri ve planlı/plansız alan durumu birlikte değerlendirilir. Her sınır için onay makamı, karar tarihi

ve sayısı, pafta kaynağı ve güncellik durumu kaydedilir.

Mevcut sınırın belirsiz, güncelliğini yitirmiş veya fiili yerleşimle uyumsuz olması hâlinde önce yeniden tespit ihtiyacı tanımlanır. İdari mahalle sınırı ile tapulama veya kadastro sınırı arasında uyuşmazlık varsa, kırsal yerleşik alan işleminden önce bu uyuşmazlığın ilgili idari mevzuat kapsamında giderilmesi gerekir. Bu değerlendirme, önerilecek aracın mevcut planlama ve hukuki karar sistemiyle nasıl ilişki kuracağını belirler.

Üçüncü adım, doğal, kültürel ve yasal eşiklerin kontrol edilmesidir. Tarım, orman, su, kıyı, sit, afet riski, ekolojik koridor, kültürel miras ve diğer koruma katmanları incelenir. Bu adım, mahallenin koruma ve sınırlandırma ihtiyacını belirler. Eşiklerin yoğunluğu ve yerleşimle kurduğu ilişki, özellikle tampon kuşak, ekolojik vaziyet planı ve geçiş dönemi sınır haritası gibi araçların gerekliliğini ortaya koyar.

Dördüncü adım, yapılaşma, dönüşüm ve yatırım baskısının değerlendirilmesidir. Mahallede yeni yapılaşma talebi, ikinci konut eğilimi, turizm baskısı, kentsel saçaklanma, enerji veya maden yatırımı, ulaşım bağlantısı kaynaklı gelişme baskısı olup olmadığı incelenir. Bu değerlendirme, müdahale tipinin belirlenmesinde önemli bir rol oynar.

Beşinci adım, üretim, hizmet erişimi ve altyapı ilişkilerinin incelenmesidir. Mahallenin üretim havzası içindeki rolü, tarımsal kapasitesi, üretici örgütlenmesi, pazar ilişkileri, hizmet

erişimi, sosyal donatı olanakları ve altyapı durumu değerlendirilir. Bu adım özellikle Tip C müdahale tipi ve kırsal odak / mikro-bölgeleme planı gibi araçların seçimi açısından önemlidir.

Altıncı adım, mahallenin müdahale tipinin belirlenmesidir. Cilt 01 sınıflaması, eşik durumu, baskı düzeyi, mevcut plan durumu ve stratejik öncelikler birlikte değerlendirilerek mahalle için birincil ve gerektiğinde bir veya birden fazla tamamlayıcı müdahale tipi belirlenir. Örneğin üretim havzası niteliği güçlü ancak aynı zamanda kentsel baskı altında olan bir mahallede Tip C birincil, Tip D tamamlayıcı müdahale tipi olarak ele alınabilir.

Yedinci adım, her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama araçlarının tanımlanmasıdır. Bu araçlar, mahallenin koşullarından bağımsız olarak asgari planlama çerçevesini kurar. Kırsal strateji ve koruma çerçevesi, temel eşik ve koruma katmanları değerlendirmesi, kademeli tampon kuşak sistemi, kırsal yapılaşma koşulları ve mevcut planlarla uyum değerlendirmesi her kırsal mahallede temel araç setini oluşturur.

Sekizinci adım, koşullu planlama araçlarının gerekip gerekmediğinin belirlenmesidir. Mahallenin özgün koşullarına göre kırsal odak / mikro-bölgeleme planı, ekolojik vaziyet planı, geçiş dönemi kırsal sınır haritası, kırsal tasarım rehberi veya meri uygulama imar planı ile ilişki kurma aracı devreye girebilir. Bu araçlar her mahallede zorunlu değildir; karar ağacı ve karar matrisi sonucunda seçilir.

Dokuzuncu adım, birincil ve tamamlayıcı planlama araçlarının belirlenmesidir. Birincil araç, mahallenin temel planlama ihtiyacına doğrudan cevap veren araçtır. Tamamlayıcı araçlar ise bu birincil aracı destekleyen, kararın kapsamını genişleten veya uygulama sürecini güçlendiren araçlardır. Böylece her mahalle için yalnızca araç listesi değil, araçlar arası öncelik ve ilişki de tanımlanmış olur.

3.4 Karar Ağacı

Karar ağacı, mahalle bazında planlama aracı seçimini yönlendiren temel yöntemdir. Bu yöntem, karmaşık veri ve değerlendirme katmanlarını sıralı sorulara dönüştürerek hangi aracın hangi koşulda kullanılacağını açık hale getirir. Karar ağacı, planlama sürecinde hem teknik ekiplerin hem de kurumlar arası değerlendirme

süreçlerinin ortak bir karar dili kullanmasını sağlar.

Karar sistemi, Tip A–D müdahale tipleri arasında önceden tanımlanmış normatif veya hiyerarşik bir öncelik kurmamaktadır. Koruma eşikleri, yapılaşma ve dönüşüm baskıları, üretim–hizmet–merkezilik potansiyeli ile kırsal doku ve kültürel miras değeri birbirinden bağımsız fakat ilişkili dört değerlendirme alanı olarak eş zamanlı biçimde incelenmektedir. Şemada yer alan gösterim sırası, yalnızca anlatım ve görsel düzen amacı taşımakta; Tip A'nın veya başka bir müdahale tipinin otomatik olarak öncelikli seçileceği anlamına gelmemektedir.

Her değerlendirme alanı için ihtiyacın bulunmaması, orta düzeyde bulunması veya güçlü biçimde bulunması kaydedilir. Değerlendirmelerin tamamlanmasının ardından, mahallenin temel planlama

sorusuna ve baskın ihtiyacına en doğrudan karşılık veren müdahale tipi birincil müdahale tipi olarak belirlenir. Diğer önemli eşik, baskı, üretim, hizmet, merkezilik, doku veya miras ihtiyaçlarına karşılık veren müdahale tipleri ise tamamlayıcı müdahale tipleri olarak kaydedilir.

Birincil müdahale tipi yalnızca soruların sırasına göre değil; ihtiyacın şiddeti, mekânsal yaygınlığı, geri döndürülebilirliği, yasal bağlayıcılığı ve uygulamanın temel planlama sorusuyla ilişkisi birlikte değerlendirilerek belirlenir. Birden fazla müdahale ihtiyacının benzer düzeyde güçlü olduğu durumlarda, bir müdahale tipi birincil olarak tanımlanırken diğerleri tamamlayıcı olarak uygulama dosyasına işlenir; seçimin gerekçesi ayrıca açıklanır.

3.5 Karar Matrisi

Karar matrisi, karar ağacında üretilen sonuçların mahalle bazında tabloya dönüştürülmesini sağlar. Bu matris, her kırsal mahalle için sınıflama, müdahale tipi, baskın sorun, mevcut plan durumu ve seçilecek araçlar arasındaki ilişkiyi görünür hale getirir. Böylece araç seçimi yalnızca anlatı düzeyinde kalmaz; karşılaştırılabilir, izlenebilir ve güncellenebilir bir karar tablosuna dönüşür.

Karar matrisinde ilk sütunlar mahallenin idari ve analitik kimliğini tanımlar. İlçe, mahalle adı ve Kırsal Mahalle Sınıfı bu bölümde yer alır. Bu bilgi, mahallenin hangi kırsal karakter grubunda değerlendirildiğini gösterir.

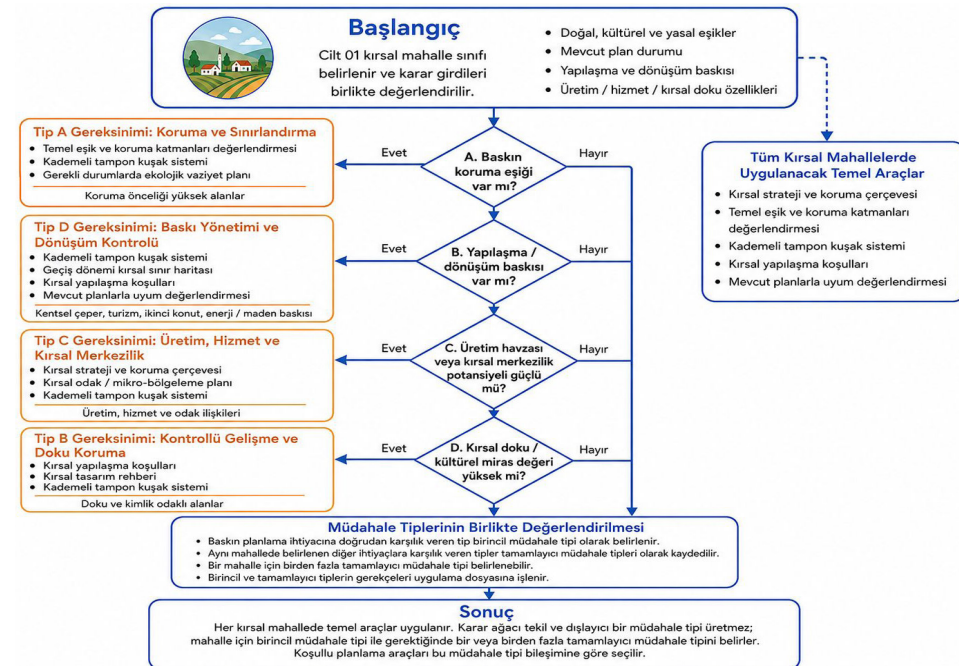
İkinci grup sütunlar, mahallenin planlama ihtiyacını tanımlar. Müdahale tipi, baskın eşik veya sorun, mevcut plan durumu, yapılaşma baskısı, üretim havzası niteliği ve kültürel miras / doku değeri bu bölümde yer alabilir. Bu bilgiler, mahallenin neden belirli bir planlama müdahalesine ihtiyaç duyduğunu açıklar.

Üçüncü grup sütunlar, araç seçimini gösterir. Her kırsalda uygulanacak temel planlama araçları, koşullu uygulanacak araçlar, birincil planlama aracı, tamamlayıcı araçlar, beklenen çıktı ve öncelik düzeyi bu bölümde tanımlanır. Böylece her mahalle için hangi aracın asgari olarak kullanılacağı, hangi aracın yalnızca belirli koşullarda devreye gireceği ve hangi çıktının üretileceği görülebilir.

Karar matrisi, uygulama sürecinde güncellenebilir bir araç olarak tasarlanmalıdır. Yeni veri üretildikçe, kurum görüşleri alındıkça, plan kararları değiştikçe veya mahallede yeni baskılar ortaya çıktıkça matris güncellenebilir. Bu yönüyle karar matrisi yalnızca başlangıç aşamasında kullanılan bir tablo değil, rehberin izleme ve güncelleme sürecine de katkı sağlayan dinamik bir araçtır.

Karar matrisinde kullanılabilecek temel başlıklar şunlardır:

- İlçe
- Mahalle
- Kırsal Mahalle Sınıfı
- Müdahale tipi
- Baskın eşik / sorun
- Mevcut plan durumu

Şekil 3.2. Planlama Aracı Seçimi Karar Ağacı

- Yapılaşma / dönüşüm baskısı
- Üretim havzası niteliği
- Kültürel miras ve kırsal doku değeri
- Her kırsalda uygulanacak temel araçlar
- Koşullu uygulanacak araçlar
- Birincil planlama aracı
- Tamamlayıcı araç
- Beklenen planlama çıktısı
- Öncelik düzeyi

Karar matrisi, Cilt 03'ün temel işlevlerinden biri olan stratejiden araç seçimine geçişi somutlaştırır. Cilt 01 sınıflaması mahallenin kırsal karakterini, Tip A-D müdahale tipi planlama ihtiyacının niteliğini, araç seçimi ise uygulamada kullanılacak planlama araçlarını görünür hale getirir. Bu nedenle matris, Cilt 03'ün hem karar destek aracı hem de uygulama rehberi niteliğini güçlendiren temel bileşenlerden biridir.

Karar ağacı, müdahale tiplerini birbirini dışlayan tekil sonuçlar olarak üretmemektedir. Her değerlendirme

sorusu, ilgili müdahale tipine duyulan ihtiyacı ayrı olarak sınamakta ve aynı mahallede birden fazla müdahale tipinin birlikte belirlenmesine olanak vermektedir. Değerlendirme sonunda, mahallenin baskın planlama ihtiyacına doğrudan karşılık veren tip birincil müdahale tipi olarak; aynı alanda belirlenen diğer eşik, baskı, doku, üretim, hizmet, merkezilik veya planlama ihtiyaçlarına karşılık veren tipler ise tamamlayıcı müdahale tipleri olarak kaydedilir. Bir mahallede birden fazla tamamlayıcı müdahale tipi bulunabilir.

Karar ağacının sonunda her mahalle için birincil ve tamamlayıcı müdahale tipleri, her kırsal mahallede uygulanacak temel araçların yerel yorumu, devreye girecek koşullu araçlar, birincil ve tamamlayıcı planlama araçları ile beklenen çıktılar belirlenir. Bu seçimler kesin ve değişmez sınıflamalar değil; güncel veri, saha bulguları, plan durumu, kurum görüşleri ve yerel ihtiyaçlar doğrultusunda doğrulanması ve gerektiğinde güncellenmesi gereken karar kayıtlarıdır.

İlçe	Mahalle	Kırsal Mahalle Sınıfı	Müdahale Tipi	Baskın Eşik / Sorun	Mevcut Plan Durumu	Temel Araçlar	Koşullu / Birincil Araç	Öncelik Düzeyi
Örnek İlçe A	Örnek Mahalle A	Kentsel çeper baskısı altındaki kırsal mahalle	Tip D	Yapılaşma baskısı	Plan sınırı belirsiz	Temel araç seti	Geçiş dönemi kırsal sınır haritası	Yüksek
Örnek İlçe B	Örnek Mahalle B	Altyapılı durağan kırsal mahalleler	Tip A	Tarım alanı / Su havzası	Üst ölçek plan kararları var	Temel araç seti	Ekolojik vaziyet planı	Yüksek
Örnek İlçe C	Örnek Mahalle C	Merkezilik etkisi yüksek kırsal mahalle	Tip C	Hizmet erişimi / üretim ilişkisi	Plana sahip alan	Temel araç seti	Kırsal odak / mikro-bölgeleme planı	Orta
Örnek İlçe D	Örnek Mahalle D	Korunmuş ancak gerileyen tarımsal kırsal mahalleler	Tip B	Kırsal doku / kültürel miras	Koruma gereksinimi var	Temel araç seti	Kırsal tasarım rehberi	Orta
Örnek İlçe E	Örnek Mahalle E	Üretim ve enerji dönüşümü mahalleleri	Tip D	Enerji / maden baskısı	Parçalı plan kararları	Temel araç seti	Mevcut planlarla uyum değerlendirmesi	Yüksek

Tablo 3.1. Planlama Aracı Karar Matrisi

4 Yeni Nesil Kırsal Planlama Araçları

Kırsal planlama araçları kataloğu, İzmir kırsalında farklı kırsal mahalle sınıfları, müdahale tipleri, eşik alanlar, yapılaşma baskıları, üretim ilişkileri, kırsal doku değerleri ve mevcut plan kararları dikkate alınarak kullanılabilecek tamamlayıcı planlama araçlarını tanımlamaktadır. Bu katalog, mevcut planlama sisteminin yerine geçen yeni bir plan türü üretmeyi amaçlamaz. Aksine, mevcut planlama sisteminin kırsal alanlara ilişkin karar üretme kapasitesini güçlendiren, mahalle ölçeğinde daha duyarlı ve uygulanabilir kararların geliştirilmesine yardımcı olan bir araç seti sunar.

Cilt 03 kapsamında önerilen araçlar iki ana grupta ele alınmaktadır. İlk grup, her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama araçlarından oluşur. Bu araçlar, mahallenin hangi sınıfta yer aldığına, hangi baskı veya eşiklerle karşı karşıya olduğuna bakılmaksızın, tüm kırsal mahalleler için asgari planlama çerçevesini kurar. İkinci grup ise koşullu uygulanacak planlama araçlarından oluşur. Bu araçlar her kırsal mahallede otomatik olarak uygulanmaz; mahallenin özgün koşullarına, müdahale tipine, eşik yoğunluğuna, yapılaşma baskısına, üretim havzası niteliğine, kırsal doku değerine veya mevcut plan durumuna göre devreye girer.

Bu ayırım, kırsal planlama araçlarının tek tip biçimde kullanılmasını önler. Böylece her kırsal mahallede ortak bir değerlendirme ve yönlendirme zemini oluşturulurken, mahalleye özgü ihtiyaçlara göre farklılaşan araç seçimi mümkün hale gelir. Her kırsal mahallede uygulanacak temel araçlar, planlama kararlarının asgari ortak çerçevesini kurar; koşullu araçlar ise bu çerçeveyi belirli sorun, potansiyel veya baskı alanlarına göre derinleştirir.

İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi kapsamında geliştirilen araç sistemi, kırsal mahallelerde planlama kararlarının hem ortak bir zemine oturmasını hem de yerel koşullara göre farklılaşmasını sağlayacak biçimde kurgulanmıştır. İZ.KIRSAL Stratejik Çerçeve Belgesi (Cilt 02)'nde kullanılan “planlama ve uygulama araçları” kavramı; mekânsal planlama araçlarının yanı sıra hizmet sunumu, üretici desteği, proje geliştirme, finansman, izleme, yönetim ve kurumsal iş birliği mekanizmalarını kapsayan geniş bir uygulama çerçevesini ifade etmektedir. Cilt 03 ise bu geniş listenin tamamını bağımsız araçlar olarak ayrıntılandırmamakta; stratejik kararların mahalle ölçeğinde mekânsal ve teknik

planlamakararlarınadönüştürülmesini sağlayan araçlara odaklanmaktadır.

Bu kapsamda Cilt 03'te, beşi her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama aracı ve beşi yerel ihtiyaç, eşik, baskı ve potansiyellere göre seçilecek koşullu planlama aracı olmak üzere toplam on mekânsal ve teknik planlama aracı tanımlanmakta ve araç kartlarıyla ayrıntılandırılmaktadır. Yer seçimi ölçütleri, plan notu önerileri, kontrol listeleri, veri gereksinimleri, kurum görüşleri ve izleme göstergeleri bu on araçtan ayrı araçlar değil; araçların kullanım koşulları, uygulama bileşenleri veya çıktılarıdır. Hizmet sunumu, üretici ve kooperatif desteği, proje geliştirme, finansman, stratejik izleme ve yönetim mekanizmaları ise Cilt 02'deki strateji planı ve uygulama programı kapsamında kalmaktadır. Bunların mahalle ölçeğindeki proje ve uygulama karşılıkları Cilt 04'te örneklenmektedir. Bu nedenle araçlar, kullanım zorunluluğu ve kullanım koşulu bakımından iki düzeyde ele alınmaktadır.

Birinci düzeyde her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama araçları yer almaktadır. Bu araçlar, kırsal mahallelerin planlama açısından asgari olarak değerlendirilmesi gereken temel katmanlarını içerir. Kırsal strateji ve koruma çerçevesi, temel eşik ve koruma katmanları değerlendirmesi, kademeli tampon kuşak sistemi, kırsal yapılaşma koşulları ve mevcut planlarla uyum değerlendirmesi bu grupta yer almaktadır.

İkinci düzeyde koşullu uygulanacak planlama araçları bulunmaktadır. Bu araçlar, mahallenin özgün koşullarına göre seçilir. Kırsal odak / mikro-bölgeleme planı, ekolojik vaziyet planı, geçiş dönemi kırsal sınır haritası, kırsal tasarım rehberi ve meri uygulama imar planı ile ilişki kurma aracı bu grupta yer almaktadır.

Bu iki düzeyli yapı, Cilt 01'de tanımlanan kırsal mahalle sınıflamasını ve Cilt 02'de ortaya konulan stratejik müdahale eksenlerini uygulamaya aktaracak araç seçimi sisteminin temelini oluşturur. Cilt 01 sınıflaması mahallenin kırsal karakterini tanımlar; Tip A-D müdahale tipi mahallenin hangi tür planlama müdahalesine ihtiyaç duyduğunu gösterir; planlama araçları ise bu müdahalenin hangi araçlarla uygulanacağını belirler.

Her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama araçları, tüm kırsal mahallelerde ortak olarak kullanılacak asgari araç setini oluşturur. Bu araçlar, mahallenin doğal eşiklerini, kırsal karakterini, yerleşim dokusunu, yapılaşma koşullarını, tampon kuşak ilişkilerini ve mevcut plan kararlarıyla uyumunu değerlendirmek için kullanılır.

Bu gruptaki araçlar şunlardır:

- Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi
- Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi
- Kademeli Tampon Kuşak Sistemi
- Kırsal Yapılaşma Koşulları
- Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi

Bu araçların her mahallede uygulanması, her kırsal mahallede aynı kararların üretileceği anlamına gelmez. Aksine, aynı araçların kullanılması, mahalleler arasındaki farklılıkların sistematik ve karşılaştırılabilir biçimde ortaya konulmasını sağlar. Örneğin her mahallede kademeli tampon kuşak sistemi uygulanır; ancak kuşak sayısı, kuşak genişliği, koruma düzeyi ve müdahale biçimi mahallenin doğal eşik yoğunluğuna, yapılaşma baskısına ve kırsal karakterine göre farklılaşır.

Koşullu uygulanacak planlama araçları, her kırsal mahallede zorunlu olarak kullanılmayan; yalnızca belirli ihtiyaçlar, eşikler, baskılar veya potansiyeller ortaya çıktığında devreye giren araçlardır. Bu araçlar, temel planlama araçlarıyla kurulan asgari çerçeveyi derinleştirir ve belirli planlama sorunlarına yönelik daha ayrıntılı karar üretir.

Bu gruptaki araçlar şunlardır:

- Kırsal Odak/Mikro-Bölgeleme Planı
- Ekolojik Vaziyet Planı
- Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası
- Kırsal Tasarım Rehberi
- Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı

Koşullu araçların seçimi, karar ağacı ve karar matrisi üzerinden yapılır. Mahallede üretim ve hizmet ilişkileri güçlü ise kırsal odak / mikro-bölgeleme planı; doğal eşik ve risk ilişkileri belirleyici ise ekolojik vaziyet planı; planlı ve plansız alanlar arasında belirsizlik veya yapılaşma baskısı varsa geçiş dönemi kırsal sınır haritası;

kırsal doku ve kültürel miras değeri yüksekse kırsal tasarım rehberi; mevcut uygulama planlarıyla yeni kırsal araçların birlikte yorumlanması gerekiyorsa meri uygulama imar planı ile ilişki kurma aracı devreye girer.

4.1 Her Kırsal Mahallede Uygulanacak Temel Planlama Araçları

Her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama araçları, İzmir kırsalında mahalle bazında ortak planlama çerçevesini kurmak amacıyla kullanılmaktadır (Tablo 4.1). Bu araçlar, kırsal alanların planlama açısından asgari olarak hangi katmanlarla değerlendirilmesi gerektiğini tanımlar. Böylece her mahalle için koruma, eşik, tampon kuşak, yapılaşma ve mevcut planlarla uyum ilişkisi ortak bir çerçevede ele alınır.

Bu gruptaki araçlar, doğrudan ayrıntılı plan veya proje üretmekten çok, planlama kararlarının hangi ilkelere, hangi sınırlara ve hangi ilişkisel okumalara dayanacağını belirler. Bu nedenle temel araçlar, koşullu araçların seçimi için de başlangıç zemini oluşturur.

4.1.1 Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi

Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi, her kırsal mahallede koruma, üretim, yerleşim, doğal eşik, kültürel miras, kırsal kimlik ve yaşam kalitesi kararlarını birlikte değerlendiren temel yönlendirici araçtır. Bu araç, kırsal mahalleyi yalnızca yapılaşma alanı

Araç Adı	Aracın Niteliği ve Temel İşlevi	Hukuki ve Teknik Konumu	Cilt 01 ile Bağlantısı	Cilt 02 ile Bağlantısı
Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi	Kırsal mahalle bazında koruma, üretim, yerleşim ve yaşam kalitesi dengesini kuran üst yönlendirici çerçevedir.	Bağlayıcı değildir; 5216 ve 5393 sayılı Kanunlar kapsamında belediye meclisi strateji/ yönetim kararlarına dayalı yerel politika ve öncelik rehberidir.	Tüm kırsal mahalle sınıfları	Tip A-D (tümü)
Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi	Doğal, ekolojik, tarımsal, kültürel ve risk eşiklerini mekânsal planlama kararlarına zorunlu girdi yapan analitik değerlendirme aracıdır.	Bağlayıcı değildir; mevcut yasal koruma statülerini (tarım, toprak, orman, sit, afet ile ilgili yasalarla bağlanan koruma ve sınır statüleri) derleyip mekâna aktarır, yeni statü üretmez.	Korunmuş Ancak Gerileyen Tarımsal Kırsal Mahalleler, Kentsel Çeper Baskısı Altındaki Kırsal Mahalleler, Üretim ve Enerji Dönüşümü Mahalleleri	Öncelikle Tip A; B/C/D'ye temel veri girdisi
Kademeli Tampon Kuşak Sistemi	Yerleşim dokusu ile çevreleyen tarım, orman, su ve koruma alanları arasında kademeli geçiş zonları tanımlayan mekânsal araçtır.	Bağlayıcı değildir, hukuki sınır oluşturmaz. Plansız Alanlar İmar Yönetmeliğindeki 300 m azami civar sınırı ile eşdeğer değildir; otomatik yapılaşma hakkı doğurmaz, koruma zonu tanımlar.	Tüm sınıflar (öncelik: çeper baskılı, tarımsal, eşik ilişkisi güçlü)	Tip A-D (tümü)
Kırsal Yapılaşma Koşulları	Kırsal yerleşimlerde yapılaşmayı salt kentsel emsal yerine; avlu, sokak, parsel, yerel malzeme ve üretim yapıları dengesiyle düzenleyen araçtır.	Bağlayıcı değildir, mevcut hukuki sınırı kendiliğinden genişletip daraltmaz; plan notuna işlenirse bağlayıcılık kazanabilir.	Altyapılı Durağan Kırsal Mahalleler, Kentsel Çeper Baskısı Altındaki Kırsal Mahalleler, Merkezilik Etkisi Yüksek Kırsal Mahalleler	Öncelikle Tip B, D; ayrıca A, C
Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi	Üst ölçek (ÇDP), orta ölçek (NİP) ve alt ölçek (UİP/Kırsal Kararlar) arasındaki çelişki, boşluk ve tamamlayıcılık ilişkisini kuran denetim aracıdır.	Bağlayıcı değildir; mevcut plan kararlarını geçersiz kılmaz. 3194 sayılı Kanun gereğince plan kademelenmesi kontrolü; hukuki revizyon veya ilave plan notu gerekçesi üretir.	Tüm kırsal mahalle sınıfları	Tip A-D (tümü)

Tablo 4.1. Planlama Aracı Niteliği, Hukuki Konum ve Ciltler Arası Bağlantı Matrisi

Tablo 4.1 (devam). Planlama Aracı Niteliği, Hukuki Konum ve Ciltler Arası Bağlantı Matrisi

Araç Adı	Aracın Niteliği ve Temel İşlevi	Hukuki ve Teknik Konumu	Cilt 01 ile Bağlantısı	Cilt 02 ile Bağlantısı
Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı	Birden çok mahallenin üretim, pazar, lojistik, hizmet donatılarını paylaştığı alt-bölgesel işlevsel kümelenme aracıdır.	Bağlayıcı değildir; statüer bir plan değildir, sınır/ odaklar saha verisi ve kurum görüşüyle netleşir.	Merkezilik Etkisi Yüksek Kırsal Mahalleler, Üretim ve Enerji Dönüşümü Mahalleleri	Öncelikle Tip C; bazen B, D
Ekolojik Vaziyet Planı	Doğal eşik, taşkın, yangın, eğim veya koruma alanı baskısının yüksek olduğu yerleşimlerde yeşil-mavi altyapı ve risk duyarlı yerleşim planıdır.	İmar planı veya vaziyet planlarına esas teşkil eden, afet risk azaltımı ve Çevre/Orman/DSİ mevzuatıyla entegre teknik altlık oluşturur.	Altyapılı Durağan Kırsal Mahalleler, Üretim ve Enerji Dönüşümü Mahalleleri, Kentsel Çeper Baskısı Altındaki Kırsal Mahalleler	Öncelikle Tip A; Tip D'de eşik-baskı çakışması
Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası	Onaylı sınır bulunmayan, güncelliğini yitirmiş veya yoğun çeper baskısı altındaki alanlarda geçici teknik yönlendirme sağlayan araçtır.	Bağlayıcı değildir, onaylı kırsal yerleşik alan/civar sınırının yerine geçmez. 3194 sayılı Kanun ve Plansız Alanlar İmar Yön. uyarınca resmi tespit yapılana kadar geçerli teknik rehber haritadır; meclis onaylı sınır yerine geçmez.	Merkezilik Etkisi Yüksek Kırsal Mahalleler, Kentsel Çeper Baskısı Altındaki Kırsal Mahalleler (Sınır/ plan durumu belirsiz mahalleler)	Öncelikle Tip D; Tip A ile de ilişkili
Kırsal Tasarım Rehberi	Kırsal mimari doku, sokak silueti, yerel malzeme ve peyzaj kimliğini koruyarak yeni yapı ve restorasyonları yönlendiren rehberdir.	Bağlayıcı değildir, İmar planı açıklama raporlarına, plan notlarına veya Kentsel Tasarım Projelerine altlık oluşturan standartları içerir.	Korunmuş Ancak Gerileyen Tarımsal Kırsal Mahalleler, Merkezilik Etkisi Yüksek Kırsal Mahalleler, Kentsel Çeper Baskısı Altındaki Kırsal Mahalleler	Öncelikle Tip B; baskı alanlarında Tip D
Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı	Meri UİP veya KİP bulunan kırsal alanlarda kentsel standartların yarattığı uyumsuzlukları gideren ve plan notlarını kırsallaştıran araçtır.	Bağlayıcı değildir; alt ölçek planın yerine geçmez, plan sınırı ile kırsal yerleşik alan/civarı sınırını ayrı hukuki kararlar olarak korur.	Korunmuş Ancak Gerileyen Tarımsal Kırsal Mahalleler, Merkezilik Etkisi Yüksek Kırsal Mahalleler, Kentsel Çeper Baskısı Altındaki Kırsal Mahalleler	Öncelikle B, D; A, C'de de kullanılabilir

olarak değil; yerleşim alanı, üretim çevresi, doğal eşikleri, kırsal peyzajı ve yerel yaşam ilişkileriyle birlikte ele alır.

Bu çerçeve, her kırsal mahallede planlama kararlarının hangi temel önceliklere dayanacağını belirler. Mahallenin korunması gereken değerleri, güçlendirilmesi gereken üretim ve hizmet ilişkileri, sınırlandırılması gereken baskılar ve iyileştirilmesi gereken yaşam kalitesi unsurları birlikte değerlendirilir. Böylece kırsal mahalle için genel planlama yönelimi tanımlanır.

Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi, özellikle Cilt 02'de tanımlanan stratejik hedeflerin mahalle ölçeğinde nasıl yorumlanacağını gösteren temel araç niteliğindedir. Bu araç, stratejik çerçeveyi doğrudan tekrar etmez; stratejik hedefleri mahalle ölçeğinde koruma, gelişme, üretim, yaşam kalitesi ve uygulama önceliklerine dönüştürür.

Bu aracın beklenen çıktısı, mahalleye ilişkin kısa ve öz bir stratejik planlama yönelimidir. Bu yönelim; korunacak alanları, güçlendirilecek ilişkileri, sınırlandırılacak baskıları, desteklenecek işlevleri ve diğer planlama araçlarının hangi öncelikte kullanılacağını tarif eder.

4.1.2 Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi

Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi, her kırsal mahallede doğal, ekolojik, tarımsal, kültürel ve yasal eşiklerin planlama kararlarına temel girdi olarak alınmasını sağlayan

araçtır. Bu araç, kırsal mahallede yerleşim kararlarının yalnızca mevcut yapılaşma veya gelişme talepleri üzerinden değil; alanın taşıma kapasitesi, korunması gereken değerleri ve riskleri üzerinden değerlendirilmesini sağlar.

Bu değerlendirme kapsamında tarım alanları, orman alanları, su havzaları, kıyı alanları, sit alanları, kültürel miras alanları, afet riski, ekolojik koridorlar, eğim ve topoğrafik hassasiyetler, koruma statüleri ve diğer yasal sınırlayıcılar birlikte ele alınır. Amaç, kırsal mahallede hangi alanların korunması, hangi alanlarda yapılaşmanın sınırlandırılması ve hangi alanlarda ayrıntılı ekolojik veya planlama değerlendirmesine ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktır.

Temel eşik ve koruma katmanları değerlendirmesi, Tip A Koruma ve Sınırlandırma Müdahalesi için doğrudan belirleyici olmakla birlikte, diğer müdahale tipleri için de temel girdi niteliğindedir. Tip B kapsamında doku koruma kararlarını destekler; Tip C kapsamında üretim havzası bütünlüğünü değerlendirir; Tip D kapsamında baskı alanlarının hangi eşiklerle çakıştığını gösterir.

Bu aracın beklenen çıktısı, mahalle bazında temel eşik ve koruma katmanlarının tanımlanmasıdır. Bu çıktı, kademeli tampon kuşak sisteminin kurulması, yapılaşma koşullarının belirlenmesi ve gerekirse ekolojik vaziyet planı veya geçiş dönemi kırsal sınır haritası gibi koşullu araçların devreye alınması için temel oluşturur.

4.1.3 Kademeli Tampon Kuşak Sistemi

Kademeli Tampon Kuşak Sistemi, her kırsal mahallede yerleşim alanı ile çevresindeki tarım alanları, orman alanları, su varlıkları, kıyı alanları, doğal eşikler, kültürel miras alanları ve kentsel gelişme baskısı arasındaki geçiş ilişkisini tanımlayan temel planlama aracıdır. Bu araç, kırsal yerleşmenin yalnızca mevcut yapılaşmış alanı ile değil, çevresindeki ekolojik, tarımsal ve peyzaj katmanlarıyla birlikte değerlendirilmesini sağlar.

Kırsal mahallelerde yerleşim alanı ile çevresindeki alanlar arasında çoğu zaman keskin sınırlar bulunmaz. Yerleşme çeperi; bahçeler, tarımsal parseller, üretim yapıları, mera ve orman kenarları, dere yatakları, yollar, açık alanlar, kıyı veya doğal eşiklerle iç içe geçer. Bu nedenle kırsal planlama kararlarında yalnızca yerleşik alan sınırını çizmek yeterli değildir. Yerleşim ile çevre alanlar arasındaki geçiş kademelerinin tanımlanması gerekir.

Kademeli tampon kuşaklar, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği'nde tanımlanan kırsal yerleşik alan civarıyla aynı sınır değildir. Kırsal yerleşik alan civarında belirtilen 300 metre, bütün yerleşimler çevresinde kendiliğinden oluşan sabit bir bant değil, teknik tespit sırasında aşılması gereken azami mesafedir. Civarı sınırı; mevcut yapılar, yerleşim morfolojisi, gelişme yönü, mülkiyet dokusu, yollar, doğal ve yasal eşikler ile afet ve jeolojik uygunluk dikkate alınarak belirlenir.

İ.Z.KIRSAL Kademeli Tampon Kuşak Sistemi ise koruma, tarımsal

geçiş, peyzaj, kontrollü kullanım ve baskı yönetimi kararlarını gösteren bir planlama aracıdır. Tampon kuşak sınırları, ancak ilgili mevzuat kapsamında ayrıca tespit ve onaylanırsa hukuki kırsal yerleşik alan veya civarı sınırının parçası olabilir.

Kademeli tampon kuşak sistemi her kırsal mahallede asgari düzeyde uygulanır. Ancak kuşakların sayısı, genişliği, koruma düzeyi ve müdahale biçimi mahalleye göre değişir. Doğal eşik yoğunluğu yüksek mahallelerde tampon kuşak daha koruyucu nitelik taşır. Kentsel çeper baskısı altındaki mahallelerde yapılaşma baskısını sınırlandırıcı işlev görür. Üretim havzası niteliği güçlü mahallelerde tarım alanları ile yerleşim arasındaki ilişkiyi düzenler. Kırsal doku değeri yüksek mahallelerde ise yerleşim dokusu ile peyzaj bütünlüğü arasındaki geçişi korur.

Bu aracın beklenen çıktısı, mahalle bazında kademeli tampon kuşakların tanımlanmasıdır. Bu kuşaklar; çekirdek yerleşim alanı, kontrollü gelişme alanı, tarımsal geçiş alanı, doğal eşik koruma alanı, peyzaj koruma alanı veya baskı yönetim alanı gibi farklı kategorilerle ifade edilebilir. Kategorilerin adları ve kapsamı mahalleye özgü olarak belirlenir.

4.1.4 Kırsal Yapılaşma Koşulları

Kırsal Yapılaşma Koşulları, her kırsal mahallede yapılaşmanın kırsal yerleşim karakteri, yerel doku, parsel ilişkisi, yoğunluk, yapı yüksekliği, çekme mesafeleri, malzeme kullanımı, açık alan düzeni ve çevresel eşiklerle

uyumlu biçimde ele alınmasını sağlayan temel planlama aracıdır.

Kırsal yerleşimlerde yapılaşma kararları yalnızca emsal, yükseklik veya fonksiyon kararlarıyla açıklanamaz. Yapının parsel içindeki konumu, sokakla ilişkisi, avlu kullanımı, bahçe duvarı, eklenti yapıları, tarımsal üretimle ilişkili yapılar, malzeme, çatı biçimi ve açık alan kullanımı kırsal karakterin önemli parçalarıdır. Bu nedenle kırsal yapılaşma koşulları, teknik yapılaşma parametreleri ile yerel doku ve kırsal yaşam biçimini birlikte değerlendirilmelidir.

Bu araç, yapılaşma talebi olsun ya da olmasın her kırsal mahallede temel yapılaşma ilkelerinin belirlenmesini sağlar. Planı olan mahallelerde mevcut yapılaşma kararlarının kırsal karakterle uyumu değerlendirilir. Planı olmayan veya yapılaşma baskısı altındaki mahallelerde ise yapılaşmanın hangi temel ilkelere göre yönlendirileceği tanımlanır.

Kırsal Yapılaşma Koşulları, Tip B Kontrollü Gelişme ve Doku Koruma Müdahalesi ile doğrudan ilişkilidir. Ancak Tip D baskı yönetim alanlarında yapılaşma baskısını sınırlandırmak, Tip A koruma alanlarında yapılaşmayı eşiklerle uyumlu hale getirmek ve Tip C üretim / hizmet odaklı mahallelerde üretimle ilişkili yapılaşmaları düzenlemek için de kullanılır.

Bu aracın beklenen çıktısı, mahalleye özgü yapılaşma ilke ve koşullarının tanımlanmasıdır. Bu koşullar, gerektiğinde kırsal tasarım rehberi, geçiş dönemi kırsal sınır

haritası veya mevcut planlarla uyum değerlendirmesiyle birlikte kullanılabilir.

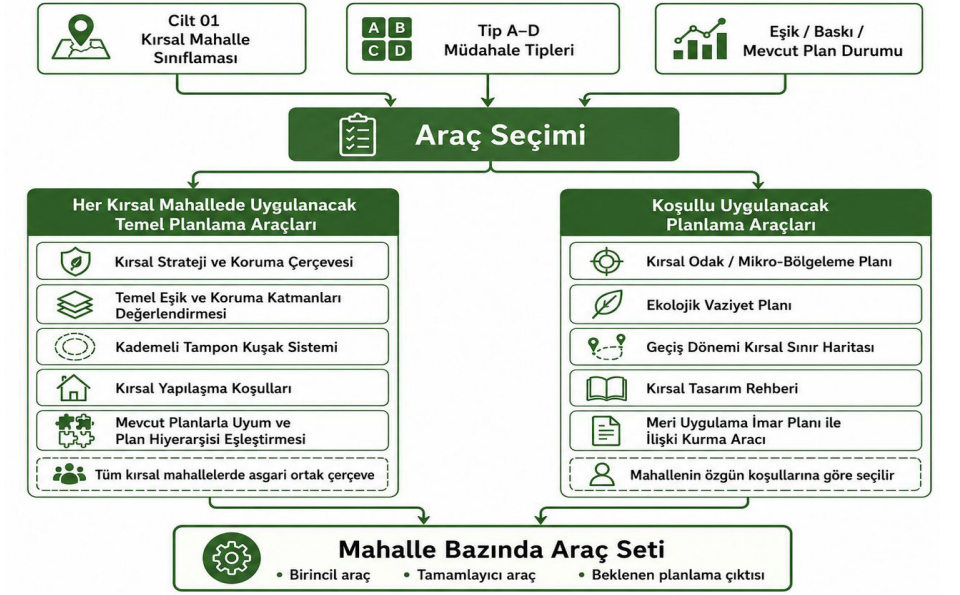
4.1.5 Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi

Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi, kırsal mahalleye ilişkin üst ölçek ve alt ölçek plan kararlarının, kırsal planlama araçlarıyla birlikte değerlendirilmesini sağlayan temel araçtır. Bu araç, Cilt 03 kapsamında önerilen planlama araçlarının mevcut planlama sistemine alternatif değil, onu tamamlayıcı nitelikte olduğunu gösterir.

Bu değerlendirme kapsamında çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı, koruma amaçlı imar planı, kırsal mahalle kararları, sektörel planlama kararları ve kurum görüşleri birlikte ele alınır. Amaç, kırsal mahalleye ilişkin mevcut kararların hangi düzeyde yeterli olduğunu, hangi konularda boşluk veya çelişki bulunduğunu ve Cilt 03 araçlarının bu boşlukları nasıl tamamlayabileceğini ortaya koymaktır.

Mevcut planlarla uyum değerlendirmesi, özellikle planlı alanlarda önemlidir. Uygulama imar planı bulunan ancak kırsal dokuya duyarlı yapılaşma koşulları eksik olan mahallelerde bu araç, kırsal yapılaşma koşulları ve kırsal tasarım rehberi ile birlikte kullanılabilir. Üst ölçek plan kararı bulunan ancak alt ölçek uygulama aracı eksik olan alanlarda geçiş dönemi kırsal sınır haritası veya ekolojik vaziyet planı ile ilişki kurulabilir. Koruma statüsü

Şekil 4.1. Kırsal Planlama Araçları Sistemi

bulunan yerleşmelerde ise koruma amaçlı plan kararları ile kırsal peyzaj ve gündelik yaşam ilişkileri birlikte değerlendirilebilir.

Bu aracın beklenen çıktısı, mahalle bazında mevcut plan kararları ile önerilen kırsal planlama araçları arasındaki uyum ve tamamlayıcılık ilişkisinin tanımlanmasıdır. Böylece Cilt 03 araçlarının hangi mevcut plan türüyle birlikte kullanılacağı, hangi boşluğu tamamlayacağı ve hangi kurum görüşleriyle ilişkileneceği açık hale gelir.

4.2 Koşullu Uygulanacak Planlama Araçları

Koşullu uygulanacak planlama araçları, her kırsal mahallede zorunlu olarak kullanılmayan; mahallenin özgün sorun, eşik, baskı veya potansiyel durumuna göre devreye giren araçlardır. Bu araçlar, her kırsal mahallede uygulanacak temel araçlarla kurulan asgari planlama çerçevesini belirli konularda

derinleştirir. Bu nedenle koşullu araçların kullanımı, karar ağacı ve karar matrisi üzerinden belirlenir.

Koşullu araçlar, özellikle belirli alanlarda yoğunlaşan planlama ihtiyaçlarına cevap verir. Kırsal merkezilik ve hizmet ilişkileri güçlü olan alanlarda Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı; doğal eşik ve risk ilişkileri belirleyici olan alanlarda Ekolojik Vaziyet Planı; planlı ve plansız alanlar arasında belirsizlik bulunan ya da yapılaşma baskısı artan alanlarda Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası; kırsal doku ve kültürel miras değeri yüksek alanlarda Kırsal Tasarım Rehberi; mevcut uygulama planlarıyla yeni kırsal araçların birlikte yorumlanması gereken alanlarda ise Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı devreye girer.

Bu şekil, her kırsal mahallede uygulanacak temel araçlar ile koşullu uygulanacak planlama araçlarını iki düzeyli bir araç sistemi olarak gösterecektir.

4.2.1 Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı

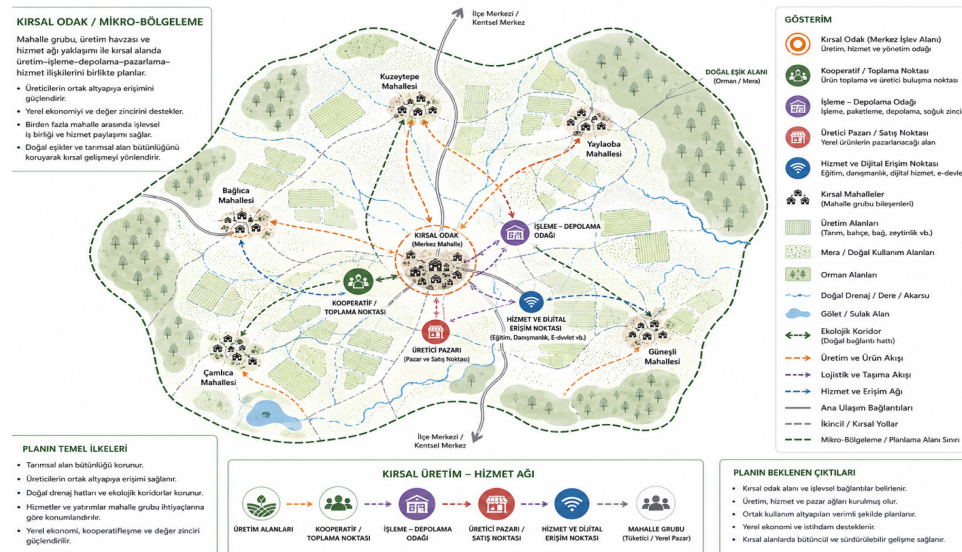
Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı, tekil mahalle ölçeğini aşan üretim, hizmet, ulaşım, pazar, sosyal donatı ve kırsal merkez ilişkilerinin tanımlanması gereken durumlarda kullanılan koşullu planlama aracıdır. Bu araç, bir kırsal mahallenin yalnızca kendi idari sınırları içinde değil, çevresindeki mahallelerle kurduğu işlevsel ilişkiler içinde değerlendirilmesini sağlar.

Kırsal odak yaklaşımı, özellikle hizmet erişimi, üretim ağları, kooperatifleşme, depolama, işleme, pazarlama, yerel lojistik, eğitim, sağlık, sosyal donatı ve ulaşım ilişkilerinin mahalleler arasında paylaşıldığı alanlarda önem kazanır. Bazı kırsal mahalleler, çevresindeki yerleşmeler için hizmet veya üretim odağı niteliği taşıyabilir. Bu durumda planlama kararlarının tekil mahalle yerine mahalle grubu veya alt bölge ölçeğinde ele alınması gerekir.

Bu araç, Tip C Üretim, Hizmet ve Kırsal Merkezilik Müdahalesi ile doğrudan ilişkilidir. Ancak bazı durumlarda Tip B veya Tip D müdahale tipleriyle da birlikte kullanılabilir. Örneğin kırsal doku değeri yüksek ancak aynı zamanda turizm ve hizmet odağına dönüşen bir mahallede mikro-bölgeleme planı, kırsal tasarım rehberiyle birlikte değerlendirilebilir.

Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı'nın beklenen çıktısı, mahalleler arası işlevsel ilişkileri ve alt bölgesel odakları gösteren planlama çerçevesidir. Bu çıktı; kırsal merkezler, hizmet paylaşım alanları, üretim ve pazar ilişkileri, ulaşım bağlantıları, sosyal donatı odakları ve öncelikli yatırım alanlarını gösterebilir.

Harita 4.1, kırsal odak, mahalle grupları, üretim alanları, hizmet noktaları, kooperatif/toplama ilişkileri, ekolojik bağlantılar ve ulaşım ağları arasındaki mikro-bölgeleme mantığını şematik

Şekil 4.2. Kırsal Odaklar ve Mikro-Bölgeleme Alanları Gösterim Örneği

olarak göstermektedir. Gerçek uygulamada sınırlar, odaklar ve bağlantılar mahalle bazlı veri, saha çalışması ve kurum görüşleriyle belirlenecektir.

4.2.2 Ekolojik Vaziyet Planı

Ekolojik Vaziyet Planı, kırsal mahalle ve yakın çevresinde doğal eşikler, afet riski, topoğrafik hassasiyet, su varlıkları, orman alanları, kıyı ilişkileri

veya ekolojik koridorların planlama kararlarını belirgin biçimde etkilediği durumlarda kullanılan koşullu planlama aracıdır. Bu araç, yerleşme kararlarının ekolojik taşıma kapasitesi, risk azaltımı ve doğal sistemlerle uyum içinde değerlendirilmesini sağlar.

Ekolojik Vaziyet Planı, yerleşim alanı ile doğal çevre arasındaki ilişkiyi ayrıntılı olarak ele alır. Bu kapsamda dere yatakları, su toplama alanları,

Şekil 4.3. Ekolojik Vaziyet Planı Karar Bileşenleri

Şekil 4.4. Ekolojik Vaziyet Planı Örnek Katmanları Gösterim Örneği

kıyı alanları, eğimli alanlar, orman kenarları, tarımsal alanlar, ekolojik geçiş alanları, afet riski taşıyan bölgeler ve hassas peyzaj katmanları birlikte değerlendirilir. Amaç, kırsal mahallede yapılaşma, açık alan, geçiş alanı ve koruma kararlarını ekolojik verilerle uyumlu hale getirmektir.

Bu araç, Tip A Koruma ve Sınırlandırma Müdahalesi ile güçlü biçimde ilişkilidir. Bununla birlikte Tip D Baskı Yönetimi ve Dönüşüm Kontrollü kapsamındaki alanlarda da kullanılabilir. Özellikle enerji, maden, altyapı, turizm veya kentsel çeper baskısının doğal eşiklerle çakıştığı alanlarda ekolojik vaziyet planı, baskıların çevresel etkilerini değerlendirmek için önemli bir araçtır.

Ekolojik Vaziyet Planı'nın beklenen çıktısı, mahalle ve yakın çevresi için ekolojik karar çerçevesidir. Bu çıktı; korunacak doğal eşikleri, riskli alanları, yapılaşmadan kaçınılması gereken bölgeleri, ekolojik geçiş alanlarını, su ve yeşil altyapı ilişkilerini, kontrollü kullanım alanlarını ve gerekli tampon bölgeleri gösterebilir.

4.2.3 Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası

Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası, planlı ve plansız alanlar, mevcut onaylı kırsal yerleşik alan ve civarı sınırları, fiili yapılaşmış alan, gelişme baskısı ve korunması gereken alanlar arasında belirsizlik bulunduğu durumlarda kullanılan koşullu bir karar destek aracıdır. Araç, kalıcı plan veya hukuki sınır kararları oluşturulana kadar korunması, kontrollü kullanılması, iyileştirilmesi veya ayrıntılı incelemeye tabi tutulması gereken alanları görünür kılar.

Bu araçla gösterilen yerleşim çekirdeği, kontrollü gelişme, tarımsal geçiş, tampon, koruma veya baskı yönetimi alanları; 3194 sayılı İmar Kanunu ve Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği kapsamında onaylanmış kırsal yerleşik alan ve civarı sınırı değildir. Haritada mevcut onaylı hukuki sınırlar ile İZ.KIRSAL kapsamında üretilen teknik karar ve öneri alanları farklı çizgi ve lejantlarla gösterilmelidir.

Mevcut kırsal yerleşik alan ve civarı sınırının bulunmadığı, hukuki

Şekil 4.5. Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası Gösterim Örneği

Not: Bu haritada gösterilen geçiş, kontrollü gelişme, koruma ve baskı yönetimi alanları teknik karar ve öneri niteliğindedir. Harita, 3194 sayılı İmar Kanunu ve Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği kapsamında onaylanan kırsal yerleşik alan ve civarı sınırının yerine geçmez.

niteliğinin doğrulanamadığı, fiili yapılaşmayla uyuşmadığı veya yeniden belirlenmesine ihtiyaç duyulduğu durumlarda harita, yeniden tespit ihtiyacını ve gerekli teknik araştırma alanlarını gösterebilir. Bununla birlikte resmî sınırın belirlenmesi veya değiştirilmesi; biri harita mühendisi olmak üzere en az üç teknik personelden oluşan komisyon, 1/1000 veya 1/5000 ölçekli hâlihazır harita ya da kadastro paftası, mevcut yapı tespitleri, yollar, kurum görüşleri, 5403 sayılı Kanun izinleri ve jeolojik-jeoteknik değerlendirmeler üzerinden yürütülmelidir.

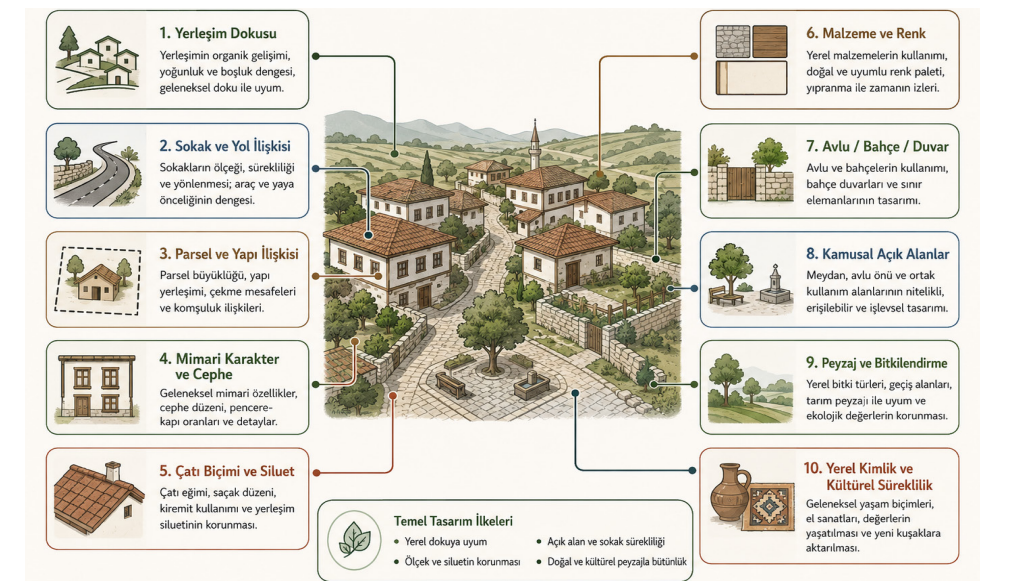
Kırsal yerleşik alan civarı, yerleşik alanın çevresine otomatik olarak 300 metre eklenmesiyle oluşturulmamalıdır. En fazla 300 metreye kadar yapılabilecek tespitte yerleşimin morfolojik yapısı, gelişme yönü, mülkiyet dokusu ve doğal eşikleri dikkate alınmalı; afet riski, dere yatağı, jeolojik ve sıhhi sakınca

bulunan alanlar ile tarım, orman, mera ve sit alanları gibi korunması gereken alanlar sınır dışında bırakılmalıdır.

Aracın beklenen çıktısı; mevcut onaylı sınırlar, fiili yerleşim çekirdeği, sınır uyuşmazlığı veya yeniden tespit ihtiyacı, korunacak alanlar, kontrollü kullanım alanları, yapılaşmadan kaçınılacak alanlar, tampon kuşaklar ve planlama açısından özel inceleme gerektiren alanları birlikte gösteren teknik karar haritasıdır.

4.2.4 Kırsal Tasarım Rehberi

Kırsal Tasarım Rehberi, kırsal mimari karakter, sokak dokusu, kamusal alan ilişkisi, yapı ölçeği, malzeme kullanımı, peyzaj, avlu düzeni, bahçe duvarı, çatı biçimi ve yerel kimlik değerlerinin korunması gereken durumlarda kullanılan koşullu planlama aracıdır. Bu araç, kırsal yerleşmelerde yeni yapılaşmanın ve çevre düzenlemelerinin yerel dokuya uyumlu biçimde yönlendirilmesini sağlar.

Şekil 4.6. Kırsal Tasarım Rehberi Bileşenleri

Şekil 4.7. Kırsal Doku ve Yerel Mimari Karakter Örnekleri

Not: Görseller, kırsal tasarım rehberinde değerlendirilecek yerel doku, yapı, açık alan ve malzeme karakterine ilişkin örnek temsilleri göstermektedir.

Kırsal Tasarım Rehberi, yalnızca estetik ilkelerden oluşan bir belge olarak düşünülmemelidir. Bu rehber, kırsal yerleşim dokusunun mekânsal, kültürel ve gündelik yaşam boyutlarını birlikte ele alır. Sokak genişlikleri, yapı-parcel ilişkisi, açık alan kullanımı, ortak mekânlar, üretimle ilişkili eklenti yapıları, yerel malzeme, geleneksel yapı tipleri ve kırsal peyzaj unsurları rehberin temel bileşenleri arasında yer alır.

Bu araç, Tip B Kontrollü Gelişme ve Doku Koruma Müdahalesi ile doğrudan ilişkilidir. Doku korunmuşluğu yüksek, kültürel miras değeri güçlü, turizm veya ikinci konut baskısı altında bulunan, yerel mimari karakterin yeni yapılaşmayı yönlendirmesi gereken mahallelerde kullanılır. Bazı durumlarda Tip D müdahale tipindeki baskı alanlarında da kırsal tasarım rehberi, dönüşümün kırsal karakterle uyumlu biçimde yönlendirilmesi için kullanılabilir.

Kırsal Tasarım Rehberi'nin beklenen çıktısı, mahalleye özgü tasarım ilkeleri ve uygulama önerileridir. Bu çıktı; yapı ölçeği, cephe düzeni, çatı biçimi,

malzeme, renk, avlu kullanımı, bahçe duvarı, açık alan, kamusal mekân, peyzaj ve sokak ilişkilerine yönelik ilkeleri içerebilir.

4.2.5 Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı

Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı, Cilt 03 kapsamında önerilen yeni nesil kırsal planlama araçlarının mevcut uygulama imar planı, koruma amaçlı imar planı, kırsal yerleşik alan kararları ve diğer alt ölçek planlarla birlikte yorumlanması gereken durumlarda kullanılan koşullu planlama aracıdır.

Bu araç, özellikle mevcut planı bulunan kırsal mahallelerde önemlidir. Bir kırsal mahallede uygulama imar planı bulunması, kırsal karakterin, yapılaşma koşullarının, doğal eşiklerin, tampon kuşakların veya kırsal tasarım ilkelerinin yeterince ele alındığı anlamına gelmeyebilir. Bu nedenle mevcut plan kararlarının kırsal planlama araçlarıyla birlikte değerlendirilmesi gerekir.

Bu araç, mevcut plan kararları ile Cilt 03 araçları arasında uyum, tamamlayıcılık veya revizyon ihtiyacını ortaya koyar. Örneğin uygulama imar planı bulunan bir mahallede kırsal yapılaşma koşulları plan notlarına nasıl yansıtılabilir? Koruma amaçlı imar planı bulunan bir alanda kırsal tasarım rehberi nasıl tamamlayıcı belge olarak kullanılabilir? Üst ölçek plan kararı bulunan ancak alt ölçek uygulama aracı eksik olan mahallede mevcut onaylı kırsal yerleşik alan ve civarı sınırı nasıl yorumlanmalı;

hangi alanlarda geçici planlama yönlendirmesi, hangi alanlarda plan revizyonu veya resmî sınırın yeniden tespiti gerekmektedir? Bu tür sorular bu araç kapsamında ele alınır.

Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı'nın beklenen çıktısı, mevcut plan kararları ile önerilen kırsal planlama araçları arasındaki ilişkiyi gösteren uyum değerlendirmesidir. Bu değerlendirme; plan notu önerileri, revizyon ihtiyacı, tamamlayıcı rehber ihtiyacı, kurum görüşü gerektiren başlıklar ve uygulama önceliklerini içerebilir.

Tablo 4.2. Mevcut Plan Türleri ile Kırsal Planlama Araçlarının Birlikte Kullanımı

Mevcut Plan / Karar Türü	Kırsal Alanla İlişkisi	Birlikte Kullanılabilecek Cilt 03 Araçları	Beklenen Tamamlayıcı İşlev
Çevre düzeni planı	Üst ölçek arazi kullanımı, koruma-kullanma dengesi ve gelişme yönlerini belirler.	Kırsal strateji ve koruma çerçevesi; temel eşik ve koruma katmanları değerlendirmesi; kademeli tampon kuşak sistemi	Üst ölçek kararların mahalle ve alt bölge ölçeğinde yorumlanması
Nazım imar planı	Yerleşme gelişim yönü, ana kullanım kararları ve ulaşım ilişkilerini tanımlar.	Kırsal yapılaşma koşulları; kademeli tampon kuşak sistemi; kırsal odak / mikro-bölgeleme planı	Kırsal karaktere duyarlı gelişme ve merkezilik kararlarının desteklenmesi
Mahalle idari sınırı	Parsel, yapılaşma, kullanım ve teknik altyapı kararlarını somutlaştırır.	Kırsal yapılaşma koşulları; kırsal tasarım rehberi; mevcut planlarla uyum değerlendirmesi	Yapılaşma kararlarının kırsal doku ve yerel karakterle uyumlu hale getirilmesi
Koruma amaçlı imar planı	Sit alanları ve kültürel miras değerleri için koruma kararları üretir.	Kırsal tasarım rehberi; temel eşik ve koruma katmanları değerlendirmesi; kırsal strateji ve koruma çerçevesi	Kültürel miras, kırsal peyzaj ve gündelik yaşam ilişkilerinin birlikte ele alınması
Kırsal mahalle kararları	Kırsal statüyü ve bazı idari-mali düzenlemeleri tanımlar.	Tüm temel araçlar; karar matrisi; mahalle bazında araç kullanım haritası	Kırsal statünün mekânsal planlama kararlarına aktarılması
Sektörel planlama ve yatırım kararları	Tarım, orman, su, enerji, maden, ulaşım ve altyapı kararlarıyla kırsal alanları etkiler.	Temel eşik ve koruma katmanları değerlendirmesi; ekolojik vaziyet planı; kademeli tampon kuşak sistemi; geçiş dönemi kırsal sınır haritası	Sektörel kararların kırsal yerleşim, üretim ve peyzaj ilişkileriyle uyumlandırılması

5 Kırsal Planlama Araç Kataloğu

Bu bölümde kartlaştırılan araçlar, Cilt 02'deki geniş planlama ve uygulama araçları listesinin tamamını değil, mekânsal ve teknik karar üretme niteliği taşıyan ön planlama aracını kapsamaktadır.

5.1 Araç Kartı Kullanım Formatı

İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi (Cilt 03) kapsamında tanımlanan her planlama aracı, karşılaştırılabilir ve uygulanabilir olması için standart bir araç kartı formatı ile açıklanacaktır. Araç kartı formatı, aracın ne amaçla kullanılacağını, hangi koşullarda devreye gireceğini, hangi ölçek ve kapsamda çalışacağını, hangi veri setlerine ihtiyaç duyacağını ve hangi mevcut plan türleriyle ilişki kuracağını açık biçimde tanımlar.

Araç kartları, temel araçlar ile koşullu araçlar arasında ortak bir dil kurulmasını sağlar. Böylece her aracın işlevi, kullanım koşulu, müdahale tipi, ilişkili mahalle sınıfları, beklenen çıktısı ve tamamlayıcı araçları aynı formatta izlenebilir.

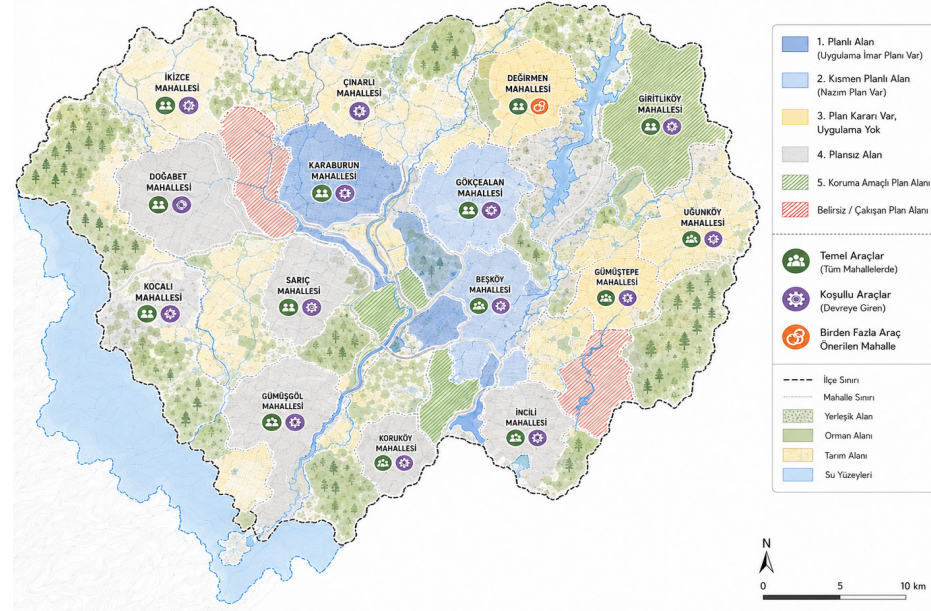
Araç Kartı Başlığı	Açıklama
Aracın adı	Planlama aracının kısa ve açık adı
Aracın amacı	Aracın hangi planlama ihtiyacına cevap verdiği
Araç türü	Temel araç / koşullu araç
Kullanım koşulu	Aracın hangi durumlarda kullanılacağı
Ölçek ve kapsam	Mahalle, mahalle grubu, alt bölge veya plan ölçeği
Gerekli veri seti	Aracın hazırlanması için gereken temel veri katmanları
İlişkili Cilt 01 kırsal mahalle sınıfları	Aracın öncelikli olarak hangi kırsal mahalle sınıflarında kullanılacağı
İlişkili müdahale tipi	Tip A, Tip B, Tip C veya Tip D ile ilişkisi
İlişkili mevcut plan türü	Çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı, koruma amaçlı imar planı, kırsal mahalle kararı veya sektörel kararlarla ilişkisi
Sorumlu ve paydaş aktörler	Belediyeler, ilgili kurumlar, yerel aktörler ve diğer paydaşlar
Beklenen planlama çıktısı	Harita, plan, rehber, rapor, ilke seti veya karar matrisi gibi çıktılar
Tamamlayıcı araçlar	Aracın birlikte kullanılabileceği diğer Cilt 03 araçları
Uygulama notu	Aracın kullanımında dikkat edilmesi gereken özel konular

Tablo 5.1. Araç Kartı Kullanım Formatı

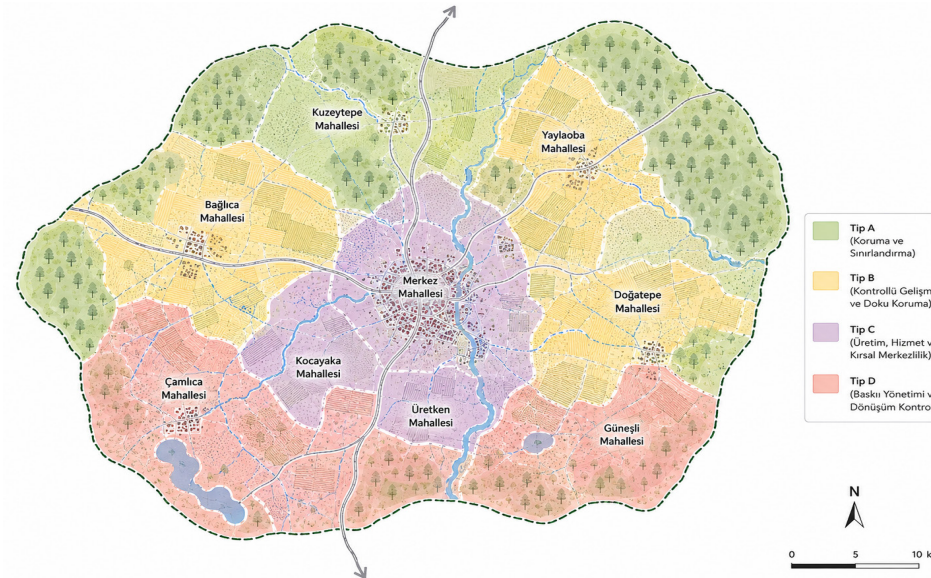
5.2 Mahalle Bazında Araç Kullanım Haritaları

MahalleBazındaAraçKullanımHaritaları, Cilt 03 kapsamında tanımlanan temel ve koşullu araçların mahalle ölçeğinde nasıl gösterilebileceğini açıklayan şematik sentez çıktılarıdır. Bu bölümde yer alan haritalar hipotetik gösterim niteliğindedir; gerçek mahalle bazında araç kararlarını veya kesin uygulama sınırlarını temsil etmez.

Gerçek uygulamada her mahalle için müdahale tipi ve koşullu araç seçimi; Cilt 01 kırsal mahalle sınıfı ile birlikte doğal ve yasal eşikler, mevcut plan durumu, yapılaşma ve dönüşüm baskıları, üretim ve hizmet ilişkileri, saha bulguları, kurum görüşleri ve yerel paydaş değerlendirmeleri dikkate alınarak belirlenir. Karar matrisi seçimi tablo halinde gösterirken, araç kullanım haritaları yalnızca bu karar mantığının mekânsal gösterim biçimini ortaya koyar.

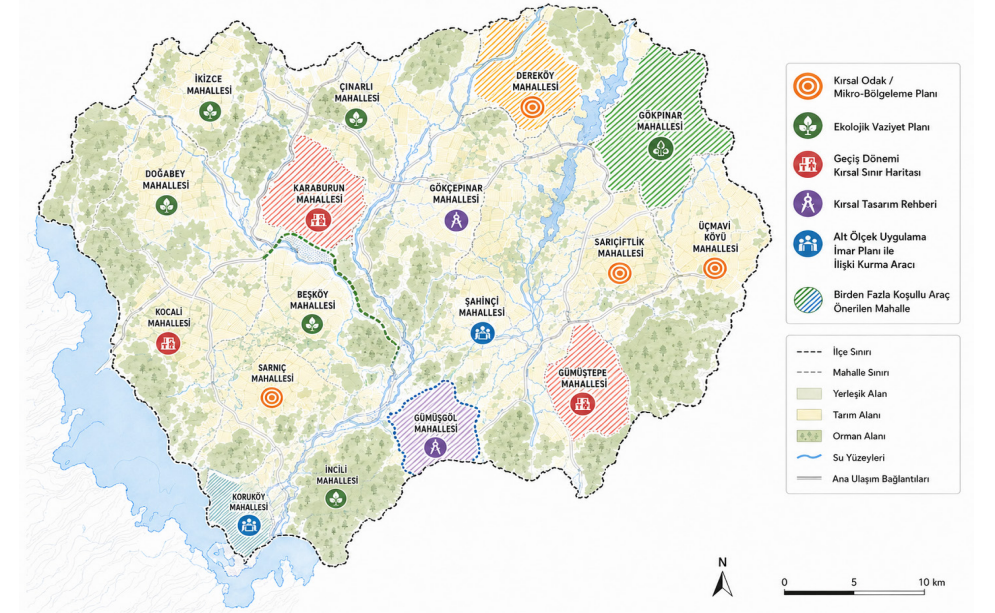

Şekil 5.1. Mahalle Bazında Temel Araç Kullanım Haritası Gösterim Örneği

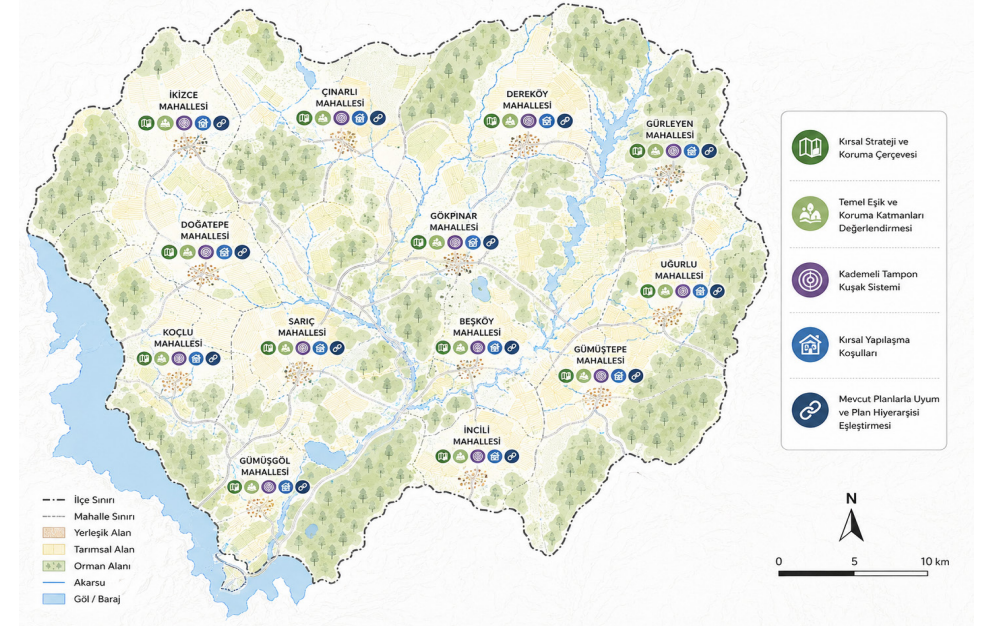

Şekil 5.2. Mahalle Bazında Koşullu Araç Kullanım Haritası Gösterim Örneği

Şekil 5.3. Müdahale Tipine Göre Araç Dağılımı Gösterim Örneği

Şekil 5.4. Mevcut Plan Durumu ile Önerilen Araç İlişkisi Gösterim Örneği

5.3 Araç Kartları

Araç Kartı 01. Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi

İlçe	Mahalle	Kırsal Mahalle Sınıfı	Müdahale Tipi	Baskın Eşik / Sorun	Temel Araç Seti	Koşullu Araç	Birincil Araç	Tamamlayıcı Araç	Beklenen Çıktı
Örnek İlçe A	Örnek Mahalle A	Kentsel çeper baskısı altındaki kırsal mahalle	Tip D	Yapılaşma baskısı	Uygulanır	Geçiş dönemi kırsal sınır haritası	Geçiş dönemi kırsal sınır haritası	Kademeli tampon kuşak sistemi; kırsal yapılaşma koşulları	Sınır ve geçiş alanı kararları
Örnek İlçe B	Örnek Mahalle B	Altyapılı durağan kırsal mahalleler	Tip A	Tarım alanı / su havzası	Uygulanır	Ekolojik vaziyet planı	Ekolojik vaziyet planı	Temel eşik değerlendirmesi; tampon kuşak sistemi	Ekolojik karar çerçevesi
Örnek İlçe C	Örnek Mahalle C	Merkezilik etkisi yüksek kırsal mahalle	Tip C	Hizmet erişimi / üretim ilişkisi	Uygulanır	Kırsal odak / mikro-bölgeleme planı	Kırsal odak / mikro-bölgeleme planı	Kırsal strateji ve koruma çerçevesi	Kırsal odak ve hizmet ilişkileri
Örnek İlçe D	Örnek Mahalle D	Korunmuş ancak gerileyen tarımsal kırsal mahalleler	Tip B	Kırsal doku / kültürel miras	Uygulanır	Kırsal tasarım rehberi	Kırsal tasarım rehberi	Kırsal yapılaşma koşulları; mevcut planlarla uyum	Tasarım ve yapılaşma ilkeleri
Örnek İlçe E	Örnek Mahalle E	Üretim ve enerji dönüşümü mahalleleri	Tip D	Enerji / maden baskısı	Uygulanır	Mevcut planlarla uyum değerlendirme; ekolojik vaziyet planı	Mevcut planlarla uyum değerlendirme	Temel eşik değerlendirme; tampon kuşak sistemi	Uyum ve etki değerlendirme çerçevesi

Kart Başlığı	İçerik
Araç türü	Her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama aracı
Amacı	Kırsal mahallede koruma, üretim, yerleşim, doğal eşik, kültürel miras, kırsal kimlik ve yaşam kalitesi kararlarını birlikte değerlendirmek.
Kullanım koşulu	Tüm kırsal mahallelerde kullanılır. Mahallenin genel planlama yöneliminin belirlenmesi için ilk temel araçtır.
Ölçek ve kapsam	Mahalle ölçeği; gerekli durumlarda mahalle grubu veya alt bölge ölçeğiyle ilişkilendirilebilir
Gerekli veri seti	Kırsal Mahalle Sınıfı, mevcut plan kararları, doğal ve yasal eşikler, üretim ilişkileri, hizmet erişimi, yapılaşma baskısı, kırsal doku ve kültürel miras verileri.
İlişkili kırsal mahalle sınıfları	Tüm kırsal mahalle sınıfları.
İlişkili müdahale tipi	Tip A, Tip B, Tip C ve Tip D ile ilişkilidir.
İlişkili mevcut plan türü	Çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı, koruma amaçlı imar planı, kırsal mahalle kararları ve sektörel planlama kararları.
Beklenen çıktı	Mahalle bazında stratejik planlama yönelimi; korunacak değerler, güçlendirilecek ilişkiler, sınırlandırılacak baskılar ve öncelikli araç ihtiyacı.
Tamamlayıcı araçlar	Temel eşik ve koruma katmanları değerlendirme, kademeli tampon kuşak sistemi, kırsal yapılaşma koşulları, kırsal odak / mikro-bölgeleme planı.
Uygulama notu	Bu araç, yeni bir strateji belgesi üretmek için değil; Cilt 02'de tanımlanan stratejik yönelimleri mahalle ölçeğinde planlama kararına dönüştürmek için kullanılır.

Tablo 5.2. Mahalle Bazında Araç Kullanım Tablosu

Araç Kartı 02. Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi

Kart Başlığı	İçerik
Araç türü	Her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama aracı
Amacı	Doğal, ekolojik, tarımsal, kültürel ve yasal eşikleri planlama kararlarının temel girdisi haline getirmek.
Kullanım koşulu	Tüm kırsal mahallelerde kullanılır. Özellikle koruma statüsü, doğal eşik, tarım alanı, su havzası, kıyı, orman, afet riski veya kültürel miras ilişkisi bulunan mahallelerde belirleyici araçtır.
Ölçek ve kapsam	Mahalle ve yakın çevresi; eşiklerin süreklilik gösterdiği durumlarda alt bölge ölçeği.
Gerekli veri seti	Tarım alanları, orman alanları, mera alanları, su havzaları, dere yatakları, kıyı alanları, sit alanları, afet risk alanları, ekolojik koridorlar, topoğrafya, koruma statüleri ve ilgili kurum görüşleri.
İlişkili kırsal mahalle sınıfları	Korunmuş tarımsal kırsal mahalleler, doğal eşik yoğunluğu yüksek mahalleler, kentsel çeper baskısı altındaki mahalleler, üretim ve enerji dönüşümü mahalleleri.
İlişkili müdahale tipi	Öncelikle Tip A; ayrıca Tip B, Tip C ve Tip D için temel veri girdisi sağlar.
İlişkili mevcut plan türü	Çevre düzeni planı, nazım imar planı, koruma amaçlı imar planı, sektörel koruma kararları, havza planları ve ilgili kurum kararları.
Beklenen çıktı	Mahalle bazında eşik ve koruma katmanları haritası; korunacak alanlar, sınırlandırılacak alanlar ve ayrıntılı değerlendirme gerektiren bölgeler.
Tamamlayıcı araçlar	Kademeli tampon kuşak sistemi, ekolojik vaziyet planı, geçiş dönemi kırsal sınır haritası, mevcut planlarla uyum değerlendirmesi.
Uygulama notu	Eşik değerlendirmesi yalnızca kısıt alanlarını göstermek için değil; yerleşim, üretim ve koruma kararlarının birlikte kurulması için kullanılmalıdır.

Araç Kartı 03. Kademeli Tampon Kuşak Sistemi

Kart Başlığı	İçerik
Araç türü	Her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama aracı
Amacı	Kırsal yerleşim alanı ile çevresindeki tarım, orman, su, kıyı, doğal eşik, kültürel miras ve kentsel gelişme baskısı alanları arasındaki geçiş ilişkisini tanımlamak.
Kullanım koşulu	Tüm kırsal mahallelerde kullanılır. Kuşakların sayısı, genişliği ve müdahale biçimi mahallenin özgün koşullarına göre farklılaşır. Tüm kırsal mahallelerde kullanılır. Kuşakların sayısı, genişliği ve müdahale biçimi mahallenin özgün koşullarına göre farklılaşır.
Ölçek ve kapsam	Mahalle ölçeği; yerleşim çeperi, tarımsal geçiş alanları, doğal eşik alanları ve baskı alanlarını kapsar.
Gerekli veri seti	Mevcut onaylı kırsal yerleşik alan ve varsa civarı sınırı; fiili yerleşim çekirdeği; mahalle idari sınırı; tarım, orman, mera, su ve doğal eşikler; gelişme baskısı; yapılaşma talepleri; yollar; topoğrafya; mülkiyet ve plan kararları.
İlişkili kırsal mahalle sınıfları	Tüm kırsal mahalle sınıfları; özellikle kentsel çeper baskısı altındaki, korunmuş tarımsal ve doğal eşik ilişkisi güçlü mahallelerde önceliklidir.
İlişkili müdahale tipi	Tip A, Tip B, Tip C ve Tip D.
İlişkili mevcut plan türü	Nazım imar planı, uygulama imar planı, çevre düzeni planı, koruma amaçlı imar planı, kırsal yerleşik alan kararları.
Beklenen çıktı	Kademeli tampon kuşak haritası; çekirdek yerleşim, kontrollü gelişme, tarımsal geçiş, doğal eşik, peyzaj koruma ve baskı yönetim alanları.
Tamamlayıcı araçlar	Temel eşik ve koruma katmanları değerlendirme, kırsal yapılaşma koşulları, ekolojik vaziyet planı, geçiş dönemi kırsal sınır haritası.
Uygulama notu	Tampon kuşak sistemi her mahallede yere özgü olarak tanımlanır. Bu kuşaklar kırsal yerleşik alan civarının otomatik 300 metrelik karşılığı değildir ve hukuki sınır oluşturmaz.

Araç Kartı 04. Kırsal Yapılaşma Koşulları

Kart Başlığı	İçerik
Araç türü	Her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama aracı
Amacı	Kırsal yerleşimlerde yapılaşmanın yerel doku, parsel ilişkisi, yapı ölçeği, yoğunluk, yükseklik, malzeme, açık alan ve çevresel eşiklerle uyumlu biçimde yönlendirilmesi.
Kullanım koşulu	Tüm kırsal mahallelerde kullanılır. Yapılaşma talebi, plan değişikliği, mevcut onaylı kırsal yerleşik alan ve civarı sınırı içinde uygulama, sınırın yeniden tespit ihtiyacı veya doku koruma gereksinimi bulunan mahallelerde özellikle önemlidir.
Ölçek ve kapsam	Fiili yerleşim alanı, mevcut onaylı kırsal yerleşik alan ve civarı, planlı alanlar, kontrollü gelişme ve yapılaşma baskısı altındaki alanlar; her sınırın hukuki niteliği ayrıca gösterilir.
Gerekli veri seti	Mevcut yapı stoğu, parsel yapısı, yapı yükseklikleri, sokak dokusu, avlu / bahçe kullanımı, yapı malzemeleri, mevcut plan notları, yapılaşma talepleri, kırsal doku analizi.
İlişkili kırsal mahalle sınıfları	Altyapılı durağan kırsal mahalleler, doku korunmuşluğu yüksek mahalleler, kentsel çeper baskısı altındaki mahalleler, merkezilik etkisi yüksek mahalleler.
İlişkili müdahale tipi	Öncelikle Tip B ve Tip D; ayrıca Tip A ve Tip C ile ilişkilidir.
İlişkili mevcut plan türü	Uygulama imar planı, nazım imar planı, koruma amaçlı imar planı, mevcut onaylı kırsal yerleşik alan ve civarı kararları, plan notları.
Beklenen çıktı	Mahalleye özgü kırsal yapılaşma ilkeleri; yapı ölçeği, yoğunluk, yükseklik, çekme mesafeleri, malzeme, parsel ve açık alan ilişkilerine yönelik kararlar.
Tamamlayıcı araçlar	Kırsal tasarım rehberi, kademeli tampon kuşak sistemi, mevcut planlarla uyum değerlendirmesi, geçiş dönemi kırsal sınır haritası.
Uygulama notu	Kırsal yapılaşma koşulları, kentsel imar parametrelerinin doğrudan aktarımı olarak değil; kırsal doku ve yaşam biçimine duyarlı bir yapılaşma çerçevesi olarak ele alınmalıdır. Bu araçla belirlenen yapılaşma ilkeleri mevcut hukuki sınırı kendiliğinden genişletmez veya daraltmaz.

Araç Kartı 05. Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi

Kart Başlığı	İçerik
Araç türü	Her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama aracı
Amacı	Kırsal mahalleye ilişkin mevcut üst ölçek ve alt ölçek plan kararları ile Cilt 03 kapsamında önerilen kırsal planlama araçları arasındaki ilişkiyi kurmak.
Kullanım koşulu	Tüm kırsal mahallelerde kullanılır. Özellikle planlı alanlarda, plan kararları parçalı olan mahallelerde veya plan kararları ile yerel ihtiyaçlar arasında uyumsuzluk bulunan yerlerde önceliklidir.
Ölçek ve kapsam	Mahalle, plan sınırı, alt bölge ve ilgili plan kararlarının kapsadığı alan.
Gerekli veri seti	Çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı, koruma amaçlı imar planı, kırsal mahalle kararları, sektörel plan kararları, plan notları, kurum görüşleri, mevcut onaylı köy/kırsal yerleşik alan sınırı, varsa civarı sınırı, onay tarihi ve karar sayısı, ilçe ve büyükşehir belediye meclisi kararları.
İlişkili kırsal mahalle sınıfları	Tüm kırsal mahalle sınıfları.
İlişkili müdahale tipi	Tip A, Tip B, Tip C ve Tip D.
İlişkili mevcut plan türü	Tüm mevcut plan türleri ve sektörel kararlar.
Beklenen çıktı	Mevcut plan kararları ile Cilt 03 araçları arasındaki uyum, boşluk, çelişki ve tamamlayıcılık değerlendirmesi.
Tamamlayıcı araçlar	Kırsal yapılaşma koşulları, kırsal tasarım rehberi, geçiş dönemi kırsal sınır haritası, ekolojik vaziyet planı.
Uygulama notu	Bu araç, mevcut plan kararlarını geçersiz kılmak için değil; kırsal alanlar açısından nasıl tamamlanacağını ve yorumlanacağını göstermek için kullanılır.

Araç Kartı 06. Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı

Kart Başlığı	İçerik
Araç türü	Koşullu uygulanacak planlama aracı
Amacı	Mahalleler arası üretim, hizmet, ulaşım, pazar, sosyal donatı ve kırsal merkez ilişkilerini tanımlamak.
Kullanım koşulu	Kırsal merkezilik potansiyeli, hizmet paylaşımı ihtiyacı, üretim havzası ilişkisi, kooperatifleşme, depolama, işleme, pazarlama veya mahalle grupları arasında işlevsel ilişki bulunan alanlarda kullanılır.
Ölçek ve kapsam	Mahalle grubu, alt bölge, üretim havzası veya kırsal hizmet odağı ölçeği.
Gerekli veri seti	Mahalleler arası ulaşım ilişkileri, hizmet erişimi, üretim alanları, kooperatifler, pazar ve lojistik ilişkiler, sosyal donatı, nüfus ve yerel ekonomik ağlar.
İlişkili kırsal mahalle sınıfları	Merkezilik etkisi yüksek kırsal mahalleler, üretim ilişkisi güçlü mahalleler, hizmet erişimi açısından odak niteliği taşıyan mahalleler.
İlişkili müdahale tipi	Öncelikle Tip C; bazı durumlarda Tip B ve Tip D ile birlikte kullanılabilir.
İlişkili mevcut plan türü	Çevre düzeni planı, nazım imar planı, sektörel planlama kararları, kırsal mahalle kararları.
Beklenen çıktı	Kırsal odaklar, hizmet paylaşım alanları, üretim ve pazar ilişkileri, mahalle grupları, ulaşım bağlantıları ve öncelikli yatırım alanlarını gösteren mikro-bölgeleme planı.
Tamamlayıcı araçlar	Kırsal strateji ve koruma çerçevesi, kademeli tampon kuşak sistemi, Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi, ekolojik vaziyet planı.
Uygulama notu	Bu araç tekil mahalle ölçeğinde değil, mahalleler arası işlevsel ilişkilerin güçlendiği alt bölge ölçeğinde düşünülmelidir.

Araç Kartı 07. Ekolojik Vaziyet Planı

Kart Başlığı	İçerik
Araç türü	Koşullu uygulanacak planlama aracı
Amacı	Kırsal mahalle ve yakın çevresinde doğal eşikler, risk alanları, su sistemi, topoğrafya, yeşil altyapı ve yapılaşma kararlarını birlikte değerlendirmek.
Kullanım koşulu	Doğal eşik yoğunluğu, afet riski, topoğrafik hassasiyet, su varlığı, ekolojik koridor, kıyı, orman, dere veya hassas peyzaj ilişkisi belirleyici olduğunda kullanılır.
Ölçek ve kapsam	Mahalle ve yakın çevresi; doğal sistem sürekliliği gerektiriyorsa alt bölge ölçeği.
Gerekli veri seti	Eğim, baki, yükselti, su varlıkları, drenaj sistemi, taşkın riski, heyelan riski, orman, tarım, mera, kıyı, ekolojik koridor, yeşil altyapı, mevcut yapılaşma ve plan kararları.
İlişkili kırsal mahalle sınıfları	Doğal eşik yoğunluğu yüksek mahalleler, korunmuş tarımsal mahalleler, orman / dağ / kıyı ilişkisi güçlü mahalleler, baskı altındaki kırsal mahalleler.
İlişkili müdahale tipi	Öncelikle Tip A; ayrıca Tip D kapsamında baskı alanlarının doğal eşiklerle çakıştığı durumlarda kullanılır.
İlişkili mevcut plan türü	Çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı, koruma amaçlı imar planı, havza ve afet risk kararları.
Beklenen çıktı	Ekolojik karar çerçevesi; korunacak doğal eşikler, yapılaşmadan kaçınılacak alanlar, kontrollü kullanım alanları, yeşil-mavi altyapı ve koruma-kuşak kararları.
Tamamlayıcı araçlar	Temel eşik ve koruma katmanları değerlendirmesi, kademeli tampon kuşak sistemi, geçiş dönemi kırsal sınır haritası, mevcut planlarla uyum değerlendirmesi.
Uygulama notu	Ekolojik vaziyet planı, yalnızca doğal değerleri gösteren bir analiz paftası değil; yapılaşma ve kullanım kararlarını ekolojik verilerle birlikte yönlendiren karar aracıdır.

Araç Kartı 08. Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası

Kart Başlığı	İçerik
Araç türü	Koşullu uygulanacak teknik karar destek aracı
Amacı	Mevcut onaylı sınırlar, fiili yerleşim alanı, planlı/plansız alanlar, gelişme baskısı ve korunacak alanlar arasındaki belirsizliği görünür kılmak; resmî sınır veya plan kararı üretilene kadar geçici yönlendirme sağlamak
Kullanım koşulu	Mevcut kırsal yerleşik alan veya civarı sınırının bulunmadığı, güncelliğinin doğrulanamadığı, plan kararlarının parçalı olduğu, yapılaşma baskısının arttığı veya resmî yeniden tespit/plan revizyonu öncesinde teknik değerlendirme gerektiği mahalleler
Ölçek ve kapsam	Mahalle ve yakın çevresi; mevcut onaylı sınırlar, fiili yerleşim çekirdeği, planlı alan, kontrollü kullanım, koruma, tampon ve baskı yönetimi alanları.
Gerekli veri seti	Mahalle idari sınırı; mevcut onaylı köy/kırsal yerleşik alan ve civarı; karar tarihi ve sayısı; hâlihazır/kadastro; yapı tespitleri; mülkiyet; planlar; tarım, orman, mera, sit, su ve afet eşikleri; yollar; yapılaşma talepleri; kurum görüşleri
İlişkili mevcut plan türü	Mahalle idari sınırı; mevcut onaylı köy/kırsal yerleşik alan ve civarı; karar tarihi ve sayısı; hâlihazır/kadastro; yapı tespitleri; mülkiyet; planlar; tarım, orman, mera, sit, su ve afet eşikleri; yollar; yapılaşma talepleri; kurum görüşleri
Beklenen çıktı	Mevcut onaylı hukuki sınırlar ile teknik öneri alanlarını ayıran; fiili yerleşim çekirdeği, yeniden tespit ihtiyacı, kontrollü kullanım, koruma, tampon, baskı yönetimi ve özel inceleme alanlarını gösteren karar haritası
Hukuki niteliği	Harita bir imar planı veya onaylı kırsal yerleşik alan ve civarı sınırı değildir; teknik karar desteği ve yeniden tespit/planlama ihtiyacı belgesidir.
Tamamlayıcı araçlar	Kademeli Tampon Kuşak Sistemi, Kırsal Yapılaşma Koşulları, Temel Eşik Değerlendirmesi, Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi
Uygulama notu	Resmî sınır değişikliği gerekiyorsa 3194 sayılı Kanun ve Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği'ndeki teknik komisyon, kurum görüşü ve belediye meclisi süreci ayrıca yürütülür; 300 metre otomatik tampon olarak kullanılmaz.

Araç Kartı 09. Kırsal Tasarım Rehberi

Kart Başlığı	İçerik
Araç türü	Koşullu uygulanacak planlama aracı
Amacı	Kırsal mimari karakter, sokak dokusu, kamusal alan, peyzaj, yapı malzemesi, cephe, çatı, avlu ve yerel kimlik değerlerini koruyarak yeni yapılaşma ve çevre düzenlemelerini yönlendirmek.
Kullanım koşulu	Kırsal doku, kültürel miras, yerel mimari karakter, turizm baskısı, ikinci konut baskısı veya yeni yapılaşma talebi bulunan mahallelerde kullanılır.
Ölçek ve kapsam	Mahalle ölçeği; yapı, parsel, sokak, kamusal alan, açık alan ve peyzaj ilişkileri.
Gerekli veri seti	Yerleşim dokusu, sokak ağı, yapı tipolojileri, cephe özellikleri, çatı biçimleri, malzeme ve renk kullanımı, avlu / bahçe / duvar elemanları, kamusal açık alanlar, yerel peyzaj ve kültürel miras değerleri.
İlişkili kırsal mahalle sınıfları	Doku korunmuşluğu yüksek kırsal mahalleler, kültürel miras değeri güçlü mahalleler, turizm ve ikinci konut baskısı altındaki mahalleler.
İlişkili müdahale tipi	Öncelikle Tip B; baskı altında dönüşüm kontrolü gereken alanlarda Tip D.
İlişkili mevcut plan türü	Uygulama imar planı, koruma amaçlı imar planı, mevcut onaylı kırsal yerleşik alan ve civarı kararları ve plan notları
Beklenen çıktı	Mahalleye özgü tasarım ilkeleri; yerleşim dokusu, yapı ölçeği, cephe, çatı, malzeme, avlu, bahçe, sokak ve kamusal alan kararları.
Tamamlayıcı araçlar	Kırsal yapılaşma koşulları, mevcut planlarla uyum değerlendirmesi, kademeli tampon kuşak sistemi, geçiş dönemi kırsal sınır haritası.
Uygulama notu	Tasarım rehberi yalnızca görsel estetik ilkeler üretmez; kırsal yaşam biçimi, yerel mimari ve kültürel sürekliliği birlikte ele alır. Rehber, mevcut kırsal yerleşik alan ve civarı sınırını değiştirmez; yapı ve çevre düzenleme kararlarını bu sınır ve yürürlükteki planlar içinde yönlendirir.

Araç Kartı 10. Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı

Kart Başlığı	İçerik
Araç türü	Koşullu uygulanacak planlama aracı
Amacı	Cilt 03 kapsamında önerilen kırsal planlama araçlarının mevcut uygulama imar planı, koruma amaçlı imar planı, kırsal yerleşik alan kararları ve diğer alt ölçek planlarla birlikte yorumlanmasını sağlamak.
Kullanım koşulu	Mevcut uygulama imar planı bulunan, koruma amaçlı planı olan, üst ölçek plan kararı bulunup Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı ayrıntısı eksik olan veya plan notları kırsal karakter açısından yetersiz kalan mahallelerde kullanılır.
Ölçek ve kapsam	Uygulama veya koruma planı sınırı, mevcut onaylı kırsal yerleşik alan ve civarı, plan değişikliği alanı ve bunlarla ilişkili fiili kullanım alanları.
Gerekli veri seti	Uygulama imar planı, plan notları, yapılaşma koşulları, koruma amaçlı plan kararları, üst ölçek plan kararları, kırsal yerleşik alan sınırı, kurum görüşleri, mevcut yapılaşma ve yerel doku analizi, sınır kararının tarih, sayı, onay makamı ve pafta bilgileri
İlişkili kırsal mahalle sınıfları	Planlı kırsal mahalleler, doku korunmuşluğu yüksek mahalleler, kentsel çeper baskısı altındaki mahalleler, koruma statüsü bulunan mahalleler.
İlişkili müdahale tipi	Tip B ve Tip D önceliklidir; Tip A ve Tip C için de mevcut planlarla uyum ihtiyacı olduğunda kullanılır.
İlişkili mevcut plan türü	Uygulama imar planı, nazım imar planı, koruma amaçlı imar planı, plan notları, kırsal yerleşik alan kararları.
Beklenen çıktı	Mevcut plan kararları ile kırsal planlama araçları arasındaki uyum değerlendirmesi; plan notu önerileri, tamamlayıcı rehber ihtiyacı, revizyon başlıkları ve kurum görüşü gerektiren konular.
Tamamlayıcı araçlar	Kırsal yapılaşma koşulları, kırsal tasarım rehberi, geçiş dönemi kırsal sınır haritası, temel eşik değerlendirmesi.
Uygulama notu	Bu araç, alt ölçek planların yerine geçmez; mevcut plan kararlarının kırsal karaktere duyarlı biçimde yorumlanmasına ve gerektiğinde tamamlanmasına yardımcı olur. Mevcut plan sınırı ile kırsal yerleşik alan ve civarı sınırı farklı hukuki kararlar olarak gösterilir. Plan değişikliği ile sınırın yeniden tespiti gereken konular birbirinden ayrılır.

Kırsal Planlama Araçları Kataloğu, İzmir kırsalında planlama kararlarının hem ortak bir temel çerçeveye hem de mahalleye özgü koşullara göre farklılaşan araç seçimine dayanmasını sağlamaktadır. Her kırsal mahallede uygulanacak temel araçlar, asgari planlama zeminini kurarken; koşullu araçlar belirli sorun, eşik, baskı veya potansiyel durumlarında devreye girerek planlama kararlarını derinleştirmektedir.

Bu iki düzeyli araç sistemi, Cilt 01'de tanımlanan kırsal mahalle sınıflaması ile Cilt 02'de tanımlanan stratejik müdahale eksenlerini Cilt 03'te araç seçimi ve mahalle bazında uygulama kararlarına dönüştürmektedir. Böylece Cilt 03, mevcut planlama sistemine alternatif olmayan; ancak bu sistemi kırsal alanlar açısından tamamlayan, yorumlayan ve uygulamaya yaklaştıran bir rehber niteliği kazanmaktadır.

6 Uygulama Süreci, Dosyalama ve Kurumsal Koordinasyon

İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi (Cilt 03) kapsamında tanımlanan planlama araçlarının etkili biçimde kullanılabilmesi, yalnızca araçların doğru tanımlanmasına değil; bu araçların hangi sırayla, hangi veriyle, hangi kurumlarla ve hangi çıktı formatlarıyla uygulanacağına da bağlıdır. Bu nedenle uygulama süreci, araç seçiminden bağımsız bir teknik işlem olarak değil, karar sisteminin devamı olarak ele alınmaktadır.

Bölüm 4 ve 5'te her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama araçları ile koşullu uygulanacak planlama araçları tanımlanmıştır. Bu bölümde ise bu araçların mahalle bazında nasıl işletileceği, hangi aşamalarla uygulamaya aktarılacağı, hangi dosyalama sisteminin kullanılacağı, kurum görüşlerinin nasıl koordine edileceği ve üretilen çıktıların nasıl izleneceği açıklanmaktadır.

Uygulama süreci, İZ.KIRSAL Mevcut Durum ve Sınıflama (Cilt 01)'de tanımlanan kırsal mahalle sınıflamasını, İZ.KIRSAL Stratejik Çerçeve Belgesi (Cilt 02)'de ortaya konulan stratejik müdahale eksenlerini ve İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi (Cilt 03)'te geliştirilen planlama araçlarını mahalle ölçeğinde bir araya getirir. Böylece her mahalle için yalnızca genel bir araç önerisi değil; veri, analiz, karar, çıktı ve koordinasyon adımlarını içeren bütüncül bir uygulama dosyası oluşturulur.

6.1 Uygulama Sürecinin Genel Akışı

İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi kapsamında önerilen uygulama süreci, mahalle bazında karar üretmeyi ve bu kararları planlama araçları üzerinden uygulamaya aktarmayı amaçlar. Süreç, her mahallede aynı temel adımları izler; ancak kullanılacak koşullu araçlar, üretilecek çıktıların kapsamı ve kurum görüşü ihtiyacı mahallenin özgün koşullarına göre farklılaşır.

Uygulama süreci genel olarak on aşamadan oluşmaktadır:

- Başvuru, talep veya planlama ihtiyacının tanımlanması
- Ön değerlendirme
- Veri toplama
- Eşik analizi

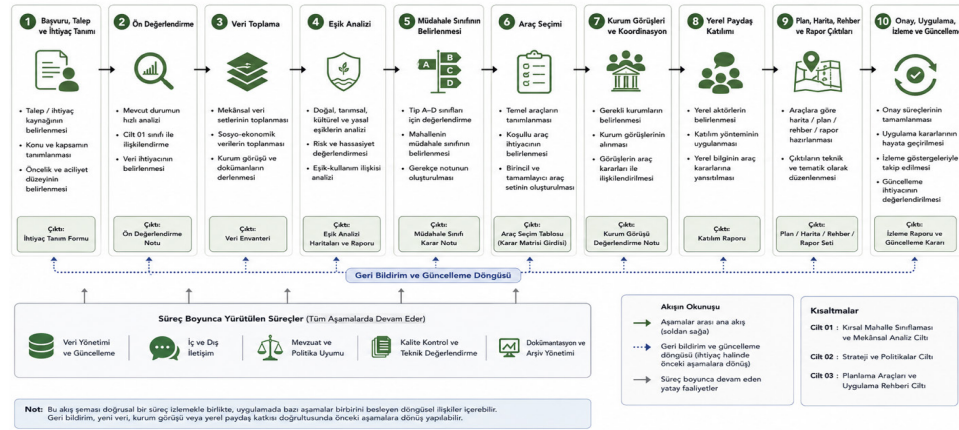
- Müdahale tipinin belirlenmesi
- Araç seçimi
- Kurum görüşleri ve koordinasyon
- Yerel paydaş katılımı
- Plan, harita, rehber veya rapor çıktılarının hazırlanması
- Onay, uygulama, izleme ve güncelleme

Bu aşamalar doğrusal bir süreç olarak kurgulanmakla birlikte, uygulamada bazı adımlar birbirini besleyen döngüsel ilişkiler içerebilir. Örneğin kurum görüşleri sonucunda ek veri ihtiyacı ortaya çıkabilir, yerel paydaş katılımı sonucunda araç seçimi yeniden değerlendirilebilir veya izleme süreci sonunda mahalle bazında araç eşleştirme tablosu güncellenebilir.

6.2 Başvuru, Talep ve İhtiyaç Tanımı

Uygulama süreci, bir kırsal mahalleye ilişkin planlama ihtiyacının tanımlanmasıyla başlar. Bu ihtiyaç farklı kaynaklardan doğabilir. Mahalle ölçeğinde ortaya çıkan yapılaşma talepleri, altyapı veya hizmet eksiklikleri, koruma gereksinimleri, plan değişikliği talepleri, yatırım baskıları, kırsal merkez oluşturma ihtiyacı veya doğal eşiklerle ilgili riskler süreci başlatabilir.

Başvuru veya ihtiyaç tanımı yalnızca resmi başvuruya dayalı olmak zorunda değildir. Belediyenin stratejik öncelikleri, Cilt 01'de ortaya konulan analiz bulguları, Cilt 02'de tanımlanan müdahale eksenleri, kurum görüşleri,

Şekil 6.1. Uygulama Süreci Genel Akışı

saha gözlemleri veya mahalle düzeyinde tespit edilen baskılar da planlama sürecini başlatabilir.

Bu aşamada öncelikle planlama ihtiyacının kaynağı belirlenir. İhtiyaç bir yapılaşma baskısından mı, koruma gereksiniminden mi, üretim ilişkilerinin güçlendirilmesinden mi, hizmet erişimi sorunundan mı,

doğal risklerden mi, yoksa mevcut plan kararlarının yetersizliğinden mi kaynaklanmaktadır? Bu soruya verilecek cevap, sonraki aşamalarda müdahale tipinin ve kullanılacak araçların belirlenmesini kolaylaştırır.

Başvuru, talep ve ihtiyaç tanımı aşamasında aşağıdaki bilgiler toplanmalıdır:

- Mahallenin adı ve bağlı olduğu ilçe
- Talep veya ihtiyacın konusu
- İhtiyacın kaynağı
- Etkilenen alanın kapsamı
- Mevcut plan durumu
- Varsa önceki kurum görüşleri
- Varsa yapılaşma, yatırım veya koruma talebi
- Öncelik ve aciliyet düzeyi
- Sürece dahil olması gereken kurum ve aktörler

Bu aşamanın beklenen çıktısı, mahalleye ilişkin ilk planlama ihtiyacı tanımıdır. Bu tanım, sonraki aşamalarda ön değerlendirme ve veri toplama sürecinin çerçevesini oluşturur.

6.3 Ön Değerlendirme ve Veri Toplama

Ön değerlendirme aşamasında, planlama ihtiyacı tanımlanan kırsal mahallenin mevcut durumu hızlı ve sistematik biçimde incelenir. Amaç, mahalleye ilişkin ayrıntılı çalışmaya geçmeden önce temel karar girdilerini belirlemek ve hangi veri setlerine ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktır.

Bu aşamada ilk olarak mahallenin Cilt 01 kırsal mahalle sınıflaması içindeki yeri dikkate alınır. Mahallenin hangi kırsal karaktere sahip olduğu, araç seçiminin başlangıç noktasıdır. Ancak bu sınıflama tek başına yeterli değildir. Mahallenin mevcut plan durumu, doğal ve kültürel eşikleri, yapılaşma baskısı, üretim havzası ilişkileri, hizmet erişimi, altyapı durumu, kırsal doku değeri ve uygulama kapasitesi birlikte değerlendirilir.

Veri toplama süreci, karar sisteminde kullanılacak temel girdileri üretmelidir. Bu veriler, hem her kırsal mahallede uygulanacak temel araçların işletilmesi hem de koşullu araçların gerekip gerekmediğinin belirlenmesi için gereklidir.

Toplanacak temel veri grupları şunlardır:

- Kırsal Mahalle Sınıfı
- Nüfus ve demografik yapı
- Mevcut arazi kullanımı
- Mevcut plan kararları
- Mahalle idari sınırı ve varsa idari sınır uyumsuzlukları
- Mevcut onaylı köy/kırsal yerleşik alan sınırı
- Mevcut onaylı kırsal yerleşik alan civarı sınırı
- Sınırların onay tarihi, karar sayısı, onaylayan makam ve pafta kaynağı
- Fiili yerleşim çekirdeği ve mevcut yapı tespitleri
- Sınırın güncellik ve yeniden tespit ihtiyacı
- Uygulama imar planı ve diğer plan sınırları
- Tarım, orman, mera ve doğal alan ilişkileri
- Su varlıkları, dere yatakları ve drenaj sistemi
- Kıyı, havza, sit, koruma alanı ve diğer yasal eşikler
- Afet riski ve topoğrafik hassasiyetler
- Yapılaşma ve dönüşüm baskısı
- Enerji, maden, ulaşım ve altyapı yatırımları

- Üretim havzası ve ekonomik ilişkiler
- Hizmet erişimi ve sosyal donatı durumu
- Kültürel miras ve kırsal doku değerleri
- Yerel aktörler, kooperatifler ve üretici örgütleri
- Mevcut kurum görüşleri ve uygulama sorunları

Bu aşamanın beklenen çıktısı, mahalleye ilişkin ön değerlendirme notu ve veri envanteridir. Bu çıktı, eşik analizi ve müdahale tipi belirleme aşamasının temel girdisini oluşturur.

6.4 Eşik Analizi, Müdahale Tipi ve Araç Seçimi

Eşik analizi, mahalle bazında planlama kararlarının hangi doğal, kültürel,

tarımsal, yasal ve yapısal çevre sınırları içinde üretileceğini belirleyen temel aşamadır. Bu analiz, her kırsal mahallede uygulanacak temel araçlardan biri olan Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi ile doğrudan ilişkilidir.

Bu aşamada mahalledeki tarım alanları, orman alanları, su havzaları, kıyı alanları, sit alanları, kültürel miras alanları, afet riski, ekolojik koridorlar, topoğrafik hassasiyetler ve diğer yasal koruma katmanları birlikte değerlendirilir. Eşiklerin yalnızca varlığı değil, yerleşim alanı ve yapılaşma baskısıyla nasıl ilişkilendiği de dikkate alınır.

Eşik analizi sonucunda mahallenin hangi planlama müdahale tipine girdiği belirlenir. Kırsal Mahalle Sınıfı, eşik durumu, mevcut plan kararı, yapılaşma

Veri Grubu	İçerik	Kullanıldığı Karar Aşaması
Kırsal mahalle sınıfı	Cilt 01 sınıflamasındaki mahalle karakteri	Müdahale tipi ve araç seçimi
Mevcut plan ve hukuki sınır durumu	Üst ölçek plan, nazım ve uygulama imar planları, koruma planı, mahalle idari sınırı, mevcut onaylı kırsal yerleşik alan ve civarı, karar tarihi ve sayısı, fiili yerleşim, idari/kadastral uyumsuzluk ve yeniden tespit ihtiyacı	Plan uyumu, hukuki aktarım, araç seçimi ve gerektiğinde resmî sınır tespiti
Doğal ve yasal eşikler	Tarım, orman, su, kıyı, sit, afet riski, koruma statüleri	Eşik analizi, tampon kuşak, ekolojik vaziyet planı
Yapılaşma ve dönüşüm baskısı	Yeni yapılaşma talebi, ikinci konut, turizm, enerji, maden, altyapı baskısı	Müdahale tipi, sınır haritası, yapılaşma koşulları
Üretim ve hizmet ilişkileri	Tarımsal üretim, kooperatif, pazar, hizmet erişimi, kırsal merkezilik	Mikro-bölgeleme ve kırsal odak kararı
Kırsal doku ve kültürel miras	Yerleşim dokusu, yapı karakteri, peyzaj, tescilli veya tescilsiz değerler	Kırsal tasarım rehberi ve yapılaşma koşulları
Uygulama kapasitesi	Kurumsal kapasite, veri erişimi, yerel aktörler, uygulama önceliği	Uygulama dosyası ve izleme

Tablo 6.1. Mahalle Bazında Ön Değerlendirme Veri Seti

baskısı, üretim ilişkileri, hizmet erişimi ve kırsal doku değeri birlikte değerlendirilerek Tip A, Tip B, Tip C veya Tip D müdahale tipi tanımlanır.

Müdahale tipi belirlendikten sonra araç seçimi yapılır. Araç seçimi iki aşamalıdır. İlk aşamada her kırsal mahallede uygulanacak temel araçlar tanımlanır. Bu araçlar, kırsal strateji ve koruma çerçevesi, temel eşik ve koruma katmanları değerlendirilmesi, kademeli tampon kuşak sistemi, kırsal yapılaşma koşulları ve mevcut planlarla uyum değerlendirmesidir.

İkinci aşamada koşullu araç gereklik gerekmediği belirlenir. Mahallede kırsal merkezilik veya hizmet paylaşımı ihtiyacı varsa Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı; doğal eşik ve risk ilişkileri belirleyici ise Ekolojik Vaziyet Planı; planlı ve plansız alanlar arasında sınır belirsizliği varsa Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası; kırsal doku ve kültürel miras değeri yüksekse Kırsal Tasarım Rehberi; mevcut plan kararlarıyla yeni araçların birlikte

yorumlanması gerekiyorsa Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı devreye alınır.

Bu aşamanın beklenen çıktısı, mahalle bazında müdahale tipi ve araç seçimi kararının oluşturulmasıdır. Bu karar, karar matrisi ve mahalle bazında araç kullanım tablosuna işlenir.

6.5 Mahalle Bazında Uygulama Dosyası Hazırlığı

Mahalle bazında uygulama dosyası, her kırsal mahalle için üretilen veri, analiz, karar ve araç seçimi çıktılarının bir araya getirildiği temel dosyalama sistemidir. Bu dosya, Cilt 03 araçlarının sahada izlenebilir ve uygulanabilir hale gelmesini sağlar.

Uygulama dosyası, yalnızca bilgi toplayan bir envanter dosyası değildir. Mahallenin kırsal karakterini, müdahale tipini, temel ve koşullu araç ihtiyacını, mevcut planlarla ilişkisini, kurum görüşü gerektiren başlıkları ve üretilecek planlama çıktılarını birlikte gösteren karar dosyasıdır.

Müdahale Tipi	Temel Planlama Yaklaşımı	Her Mahallede Uygulanacak Temel Araçlar	Koşullu Olarak Devreye Girebilecek Araçlar
Tip A: Koruma ve Sınırlandırma	Doğal, tarımsal, kültürel ve yasal eşiklerin korunması	Temel araç seti	Ekolojik vaziyet planı; geçiş dönemi kırsal sınır haritası
Tip B: Kontrollü Gelişme ve Doku Koruma	Kırsal dokunun korunması ve sınırlı gelişmenin yönlendirilmesi	Temel araç seti	Kırsal tasarım rehberi; Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı
Tip C: Üretim, Hizmet ve Kırsal Merkezilik	Üretim, hizmet erişimi ve kırsal odak ilişkilerinin güçlendirilmesi	Temel araç seti	Kırsal odak / mikro-bölgeleme planı; ekolojik vaziyet planı
Tip D: Baskı Yönetimi ve Dönüşüm Kontrolü	Yapılaşma, turizm, ikinci konut, enerji, maden ve altyapı baskılarının yönetilmesi	Temel araç seti	Geçiş dönemi kırsal sınır haritası; ekolojik vaziyet planı; mevcut planlarla uyum değerlendirmesi; kırsal tasarım rehberi

Tablo 6.2. Müdahale Tipine Göre Araç Seçimi

Her mahalle için hazırlanacak uygulama dosyasında şu bileşenler yer almalıdır:

- Mahalle kimlik bilgileri
- Kırsal Mahalle Sınıfı
- Nüfus ve temel demografik bilgiler
- Mevcut plan durumu
- Doğal, kültürel, tarımsal ve yasal eşikler
- Kademeli tampon kuşak değerlendirmesi
- Yapılaşma koşulları ön değerlendirmesi
- Üretim, hizmet ve altyapı ilişkileri
- Kültürel miras ve kırsal doku değerleri
- Müdahale tipi

- Her kırsal mahallede uygulanacak temel araçlar
- Koşullu uygulanacak planlama araçları
- Birincil ve tamamlayıcı araçlar
- Gerekli kurum görüşleri
- Yerel paydaşlar
- Üretilecek harita, plan, rehber veya rapor çıktıları
- Öncelik düzeyi
- İzleme ve güncelleme notları

Uygulama dosyası, karar matrisiyle doğrudan ilişkili olmalıdır. Karar matrisinde özet olarak yer alan sınıflama, müdahale tipi, baskın eşik, temel araç, koşullu araç, birincil araç ve beklenen çıktı bilgileri, uygulama dosyasında ayrıntılı biçimde açıklanır.

Dosya Bileşeni	İçerik	Beklenen Çıktı
Mahalle kimliği	İlçe, mahalle adı, konum, temel göstergeler	Mahalle kimlik kartı
Kırsal mahalle sınıfı	Cilt 01 sınıflamasındaki yeri	Kırsal karakter tanımı
Mevcut plan durumu	Üst ölçek ve alt ölçek plan kararları	Plan durumu özeti
Eşik ve koruma katmanları	Doğal, tarımsal, kültürel ve yasal eşikler	Eşik değerlendirme haritası
Tampon kuşak ilişkisi	Yerleşim, tarım, doğal alan ve baskı alanları arasındaki geçişler	Kademeli tampon kuşak kararı
Yapılaşma koşulları	Yerel doku, yoğunluk, yükseklik, parsel ve yapı ilişkisi	Kırsal yapılaşma ilkeleri
Üretim ve hizmet ilişkileri	Üretim havzası, hizmet erişimi, kırsal odak potansiyeli	Mikro-bölgeleme gereksinimi
Kırsal doku ve miras	Yerel mimari, sokak dokusu, peyzaj, kültürel değerler	Tasarım rehberi gereksinimi
Müdahale Tipi	Tip A, Tip B, Tip C veya Tip D	Müdahale kararı
Araç seçimi	Temel ve koşullu araçlar	Birincil ve tamamlayıcı araç listesi
Kurum görüşleri	Gerekli kurum ve paydaş görüşleri	Koordinasyon listesi
Planlama çıktıları	Harita, plan, rehber, rapor veya tablo çıktıları	Uygulama çıktı seti
İzleme notları	Güncelleme ihtiyacı ve uygulama geri bildirimi	İzleme kaydı

Tablo 6.3. Mahalle Bazında Uygulama Dosyası Asgari İçeriği

6.5.1 Kurum Görüşleri ve Koordinasyon

Kırsal planlama araçlarının uygulanabilirliği, yalnızca teknik analizlerin doğruluğuna değil, ilgili kurumların karar süreçleriyle uyumlu biçimde çalışmasına da bağlıdır. Kırsal alanlarda tarım, orman, su, kıyı, kültürel miras, afet riski, ulaşım, enerji, maden, altyapı ve çevre koruma gibi çok sayıda kurum ve mevzuat alanı planlama kararlarını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle Cilt 03 kapsamında önerilen araçların uygulanmasında kurum görüşleri ve kurumsal koordinasyon temel aşamalardan biri olarak ele alınmalıdır.

Kurum görüşleri, yalnızca yasal zorunluluğun yerine getirilmesi amacıyla alınan teknik yazışmalar olarak görülmemelidir. Bu görüşler, kırsal mahallede hangi eşiklerin dikkate alınacağını, hangi alanlarda yapılaşmadan kaçınılacağını, hangi alanlarda koruma veya kullanım kararlarının güçlendirileceğini ve hangi yatırım ya da uygulama kararlarının planlama araçlarıyla uyumlandırılması gerektiğini belirleyen önemli girdilerdir.

Kurum görüşleri ve koordinasyon süreci, seçilen planlama aracına göre farklılaşır. Temel eşik ve koruma katmanları değerlendirmesinde tarım, orman, su, kültürel miras ve afet riskiyle ilgili kurum görüşleri önem kazanırken; kırsal yapılaşma koşullarında belediye imar birimleri, ilçe belediyeleri ve yapı kontrol süreçleri öne çıkar. Ekolojik vaziyet planında çevre, su, afet ve doğal koruma kurumları; kırsal odak / mikro-bölgeleme planında ulaşım,

hizmet, altyapı, üretici örgütleri ve yerel kalkınma birimleri; kırsal tasarım rehberinde ise koruma, mimarlık, peyzaj, yerel mimari ve kültürel mirasla ilgili aktörler sürece dahil edilmelidir.

Koordinasyon sürecinde öncelikle hangi araç için hangi kurum görüşüne ihtiyaç duyulduğu belirlenmelidir. Bu ihtiyaç, mahalle bazında uygulama dosyasında açık biçimde gösterilmelidir. Böylece kurum görüşleri dağınık biçimde değil, araç seçimi ve müdahale tipi ile ilişkilendirilmiş biçimde alınır. Bu yaklaşım, görüş süreçlerinin planlama kararlarıyla daha doğrudan ilişki kurmasını sağlar.

Kurum görüşleri ve koordinasyon süreci için aşağıdaki temel adımlar izlenebilir:

1. Mahalle bazında seçilen temel ve koşullu araçların belirlenmesi
2. Her araç için gerekli kurum görüşlerinin listelenmesi
3. Eşik, plan, yatırım ve koruma kararları açısından kritik kurumların belirlenmesi
4. Görüşlerin mahalle uygulama dosyasına işlenmesi
5. Kurum görüşleri ile araç kararları arasında uyum / çelişki değerlendirmesi yapılması
6. Gerekirse araç seçimi veya araç kapsamının güncellenmesi
7. Nihai planlama çıktısının kurum görüşleriyle ilişkilendirilmesi

Kurum görüşleri sonucunda bazı araçların kapsamı genişletilebilir, bazı araçlar öncelikli hale gelebilir veya

belirli alanlar için ek değerlendirme gereksinimi doğabilir. Örneğin başlangıçta yalnızca temel araçlarla değerlendirilen bir mahallede, kurum görüşleri sonucunda ekolojik vaziyet planı veya geçiş dönemi kırsal sınır haritası ihtiyacı ortaya çıkabilir. Benzer biçimde mevcut plan kararlarıyla çelişen bir yapılaşma baskısı tespit edildiğinde, mevcut planlarla uyum ve plan hiyerarşisi eşleştirmesi daha ayrıntılı hale getirilebilir.

6.5.2 Yerel Paydaş Katılımı

Kırsal planlama araçlarının uygulanabilirliği, yerel bilginin planlama sürecine ne ölçüde dahil edildiğiyle doğrudan ilişkilidir. Kırsal mahallelerde üretim pratikleri, gündelik yaşam ilişkileri, yerel ulaşım alışkanlıkları, yapılaşma eğilimleri, ortak kullanım alanları, su ve tarım kullanımı, kültürel miras değerleri ve yerel mimari karakter çoğu zaman yalnızca mekânsal veri setlerinden

Planlama Aracı	Öncelikli Kurum / Aktör Grupları	Koordinasyon Amacı
Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi	Büyükşehir belediyesi birimleri, ilçe belediyeleri, kırsal hizmetler, planlama birimleri, yerel aktörler	Mahalle ölçeğinde stratejik yönelim ve koruma-gelişme dengesini kurmak
Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi	Tarım, orman, su, çevre, kültürel miras, afet ve koruma kurumları	Doğal, kültürel, tarımsal ve yasal eşiklerin doğrulanması
Kademeli Tampon Kuşak Sistemi	Planlama birimleri, tarım, orman, su, çevre, ulaşım, ilçe belediyesi	Yerleşim, tarım, doğal eşik ve baskı alanları arasındaki geçiş ilişkisini tanımlamak
Kırsal Yapılaşma Koşulları	İmar, yapı kontrol, ilçe belediyesi, koruma birimleri, yerel temsilciler	Yapılaşma koşullarını kırsal doku ve yerel ihtiyaçlarla uyumlandırmak
Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi	Planlama birimleri, ilçe belediyeleri, ilgili kamu kurumları	Mevcut plan kararları ile Cilt 03 araçları arasındaki uyum ve tamamlayıcılığı belirlemek
Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı	Ulaşım, altyapı, kırsal hizmetler, üretici örgütleri, kooperatifler, ilçe belediyeleri	Mahalleler arası hizmet, üretim, pazar ve ulaşım ilişkilerini kurmak
Ekolojik Vaziyet Planı	Çevre, su, afet, orman, tarım, koruma kurumları	Doğal eşikler, risk alanları ve yapılaşma kararları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek
Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası	Planlama birimleri, ilçe belediyeleri, tarım, orman, çevre, koruma kurumları	Yerleşik alan, kontrollü gelişme, korunacak alan ve baskı alanı sınırlarını geçici olarak yönlendirmek
Kırsal Tasarım Rehberi	Koruma kurulları, mimarlık ve peyzaj birimleri, ilçe belediyesi, yerel aktörler	Yerel mimari, doku, malzeme, kamusal alan ve peyzaj ilkelerini belirlemek
Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı	Planlama ve imar birimleri, ilçe belediyesi, koruma ve ilgili kamu kurumları	Alt ölçek plan kararlarını kırsal karaktere duyarlı araçlarla ilişkilendirmek

Tablo 6.4. Planlama Araçlarına Göre Kurum Görüşü ve Koordinasyon İhtiyacı

okunamaz. Bu nedenle yerel paydaş katılımı, Cilt 03 araçlarının sahada karşılık bulması için temel bir aşamadır.

Yerel paydaş katılımı, yalnızca görüş toplama veya bilgilendirme toplantısı olarak ele alınmamalıdır. Katılım süreci, araç seçimi ve uygulama kararlarını besleyen yerel bilgi üretim mekanizması olarak kurgulanmalıdır. Mahalle muhtarları, üreticiler, kooperatifler, kadın ve gençlik grupları, yerel girişimciler, zanaatkârlar, yaşlı nüfus, mevsimsel kullanıcılar, sivil toplum temsilcileri ve mahallede aktif diğer aktörler bu sürecin parçası olmalıdır.

Katılım sürecinde her araç için farklı türde yerel bilgiye ihtiyaç duyulabilir. Kırsal strateji ve koruma çerçevesi için mahallenin öncelikli sorunları ve potansiyelleri; temel eşik değerlendirmesi için yerel risk ve kullanım bilgileri; tampon kuşak sistemi için yerleşim çeperi, tarım alanları ve doğal eşiklerle ilgili yerel deneyimler; kırsal yapılaşma koşulları için yapı kullanım biçimleri ve yerel malzeme bilgisi; kırsal odak / mikro-bölgeleme planı için üretim, pazar ve hizmet ilişkileri; kırsal tasarım rehberi için yerel mimari karakter ve gündelik yaşam pratikleri katılım yoluyla güçlendirilebilir.

Yerel paydaş katılımının temel amaçları şunlardır:

- Yerel sorun ve ihtiyaçların belirlenmesi
- Mahalle ölçeğinde kullanılan alanların ve gündelik ilişkilerin anlaşılması

- Üretim, hizmet ve ulaşım ilişkilerinin yerel bilgiyle doğrulanması
- Kırsal doku, mimari karakter ve kültürel miras değerlerinin görünür kılınması
- Yapılaşma, turizm, ikinci konut veya yatırım baskılarının yerel etkilerinin anlaşılması
- Planlama araçlarının uygulanabilirliğine ilişkin geri bildirim alınması
- Yerel sahiplenme ve kurumsal güvenin güçlendirilmesi

Katılım süreci mahalle bazında uygulama dosyasıyla ilişkilendirilmelidir. Toplanan yerel bilgiler, yalnızca toplantı notu olarak kalmamalı; karar matrisi, araç kartları, uygulama dosyası ve harita çıktılarına işlenmelidir. Böylece yerel bilgi, planlama kararlarının tamamlayıcı girdisi haline gelir.

Katılım yöntemleri mahalleye ve seçilen araca göre farklılaşabilir. Küçük ölçekli mahalle toplantıları, tematik odak grup görüşmeleri, üretici ve kooperatif görüşmeleri, saha yürüyüşleri, harita üzerinde işaretleme çalışmaları, yapı ve doku gözlemleri, genç ve kadın gruplarıyla görüşmeler, muhtar ve yerel temsilcilerle teknik toplantılar bu süreçte kullanılabilir.

6.5.3 Plan, Harita, Rehber ve Rapor Çıktılarının Hazırlanması

İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi (Cilt 03) kapsamında tanımlanan planlama araçları, yalnızca karar ilkeleri üretmekle sınırlı değildir. Her aracın belirli bir çıktı formatına dönüşmesi

Planlama Aracı	Yerel Paydaş Katılımı Odağı	Kullanılabilecek Katılım Yöntemi
Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi	Mahallenin temel sorunları, potansiyelleri ve öncelikleri	Mahalle toplantısı, muhtar görüşmesi, odak grup görüşmesi
Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi	Yerel riskler, kullanılan doğal alanlar, su ve tarım ilişkileri	Harita üzerinde işaretleme, saha yürüyüşü, üretici görüşmeleri
Kademeli Tampon Kuşak Sistemi	Yerleşim çeperi, tarım alanı, doğal alan ve baskı alanı ilişkileri	Saha gözlemi, çeper yürüyüşü, yerel haritalama
Kırsal Yapılaşma Koşulları	Yapı kullanım biçimleri, parsel ilişkileri, yerel yapı alışkanlıkları	Yapı gözlemi, mahalle görüşmeleri, teknik toplantı
Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı	Üretim, pazar, hizmet, ulaşım ve mahalleler arası ilişkiler	Kooperatif görüşmeleri, üretici toplantıları, ulaşım ve hizmet haritalama
Ekolojik Vaziyet Planı	Doğal riskler, su akışları, ekolojik geçişler ve hassas alanlar	Saha yürüyüşü, yerel risk haritalama, kurum-yerel aktör toplantısı
Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası	Yerleşim sınırı, yapılaşma baskısı, kullanılan açık alanlar	Harita üzerinde sınır çalışması, muhtar ve yerel temsilci görüşmeleri
Kırsal Tasarım Rehberi	Yerel mimari, malzeme, sokak dokusu, kamusal alan ve peyzaj karakteri	Fotoğraf envanteri, doku yürüyüşü, yerel mimari görüşmeleri
Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı	Mevcut plan kararlarının yerel etkileri ve uygulama sorunları	Teknik toplantı, yerel geri bildirim, plan kararı değerlendirme görüşmesi

Tablo 6.5. Planlama Araçlarına Göre Yerel Paydaş Katılımı

gerekir. Bu çıktı, aracın niteliğine göre harita, plan şeması, rehber, rapor, karar matrisi, yapılaşma koşulları tablosu, uyum değerlendirmesi veya uygulama dosyası olabilir.

Çıktıların standartlaştırılması, araçların farklı mahallelerde karşılaştırılabilir ve izlenebilir biçimde kullanılmasını sağlar. Bu nedenle her planlama çıktısı, araç kartında tanımlanan amaç, kullanım koşulu, veri seti, müdahale tipi ve beklenen sonuçlarla uyumlu biçimde hazırlanmalıdır.

Her kırsal mahallede uygulanacak temel araçlar için üretilecek çıktılar, asgari planlama çerçevesini oluşturur. Bunlar; mahalle strateji ve koruma yönelimi, eşik ve koruma katmanları

haritası, kademeli tampon kuşak haritası, kırsal yapılaşma koşulları tablosu ve mevcut planlarla uyum değerlendirmesidir.

Koşullu araçlar için üretilecek çıktılar ise mahallenin özgün durumuna göre değişir. Kırsal odak / mikro-bölgeleme planı, mahalle grupları ve hizmet-üretim ilişkilerini gösteren alt bölgesel plan şeması üretir. Ekolojik vaziyet planı, doğal eşikler, risk alanları, yeşil-mavi altyapı ve yapılaşma kararlarını birlikte gösteren karar haritası üretir. Geçiş dönemi kırsal sınır haritası, yerleşik alan, kontrollü gelişme alanı, korunacak alan ve yapılaşmadan kaçınılacak alanları tanımlar. Kırsal tasarım rehberi, yerel doku, yapı,

Planlama Aracı	Beklenen Çıktı	Çıktı Formatı
Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi	Mahalle bazında stratejik planlama yönelimi	Kısa rapor, yönelim şeması, karar özeti
Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi	Koruma, eşik ve risk alanlarının tanımlanması	Eşik haritası, değerlendirme raporu
Kademeli Tampon Kuşak Sistemi	Yerleşim, tarım, doğal alan ve baskı alanları arasındaki geçiş kararları	Tampon kuşak haritası, kuşak karar tablosu
Kırsal Yapılaşma Koşulları	Mahalleye özgü yapılaşma ilkeleri	Yapılaşma koşulları tablosu, plan notu önerileri
Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi	Mevcut planlar ile Cilt 03 araçları arasındaki uyum ve boşluk analizi	Uyum değerlendirme raporu, plan ilişkisi matrisi
Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı	Mahalle grupları, üretim, hizmet ve ulaşım ilişkilerinin tanımlanması	Mikro-bölgeleme planı, odak haritası
Ekolojik Vaziyet Planı	Ekolojik eşikler, risk alanları, yeşil-mavi altyapı ve yapılaşma kararları	Ekolojik karar haritası, vaziyet planı
Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası	Yerleşik alan, kontrollü gelişme alanı ve korunacak alan sınırları	Sınır haritası, geçiş alanı karar tablosu
Kırsal Tasarım Rehberi	Yerel mimari, doku, malzeme, sokak, açık alan ve peyzaj ilkeleri	Tasarım rehberi, görsel ilke seti
Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı	Alt ölçek plan kararlarının kırsal araçlarla uyumu	Uyum matrisi, plan notu önerileri, revizyon başlıkları

Tablo 6.6. Planlama Araçlarına Göre Beklenen Çıktılar

sokak, malzeme ve peyzaj ilkelerini içerir. Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı ise mevcut plan kararları ile önerilen kırsal planlama araçları arasındaki uyum ve revizyon ihtiyacını ortaya koyar.

Çıktıların hazırlanmasında üç ilke gözetilmelidir. İlk olarak, çıktı doğrudan araç seçimiyle ilişkilendirilmelidir. İkinci olarak, çıktı mevcut plan kararları ve kurum görüşleriyle uyumlu olmalıdır. Üçüncü olarak, çıktı mahalle ölçeğinde uygulanabilir ve güncellenebilir bir formatta hazırlanmalıdır.

6.6 Onay, Uygulama ve İzleme

Planlama araçlarının uygulamaya aktarılması, üretilen çıktıların ilgili kurumsal süreçlerde değerlendirilmesi ve izlenmesiyle mümkündür. İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi (Cilt 03) kapsamında önerilen araçlar, mevcut planlama sisteminin yerine geçmediği için onay ve uygulama süreçleri de mevcut plan türleri, belediye karar süreçleri, kurum görüşleri ve ilgili mevzuatla ilişkili biçimde ele alınmalıdır.

Her aracın uygulamaya aktarılma biçimi farklıdır. Bazı araçlar doğrudan plan kararlarına veya plan notlarına girdi oluşturabilir. Bazı araçlar rehber belge, değerlendirme raporu veya karar destek dokümanı olarak kullanılabilir. Bazı araçlar ise mahalle bazında uygulama dosyasının parçası olarak izleme ve güncelleme sürecine katkı sağlar.

Kırsal yerleşik alan ve civarı sınırının belirlenmesi veya yeniden belirlenmesi, diğer İZ.KIRSAL araçlarından farklı olarak doğrudan mevzuatta düzenlenen bir tespit ve onay işlemidir. Büyükşehirlerde işlem, ilgili koşullara göre ilçe belediye meclisinin teklifi ve büyükşehir belediye meclisinin kararıyla yürütülür. Teknik tespit, kurum görüşleri, gerekli sektörel izinler ve pafta çalışmaları tamamlanmadan İZ.KIRSAL kapsamında hazırlanan bir sınır veya kuşak haritası onaylı sınır olarak kullanılamaz.

Örneğin kırsal yapılaşma koşulları, uygulama imar planı, plan notları veya onaylı kırsal yerleşik alan kararlarıyla ilişkilendirilebilir. Kırsal Tasarım Rehberi, mevcut plan ve sınır kararlarını destekleyen tamamlayıcı belge olarak kullanılabilir. Ekolojik Vaziyet Planı ve Kademeli Tampon Kuşak Sistemi doğal eşik, risk, koruma ve kontrollü kullanım kararlarını yönlendirebilir. Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası ise kalıcı plan veya resmî sınır kararı üretilene kadar teknik karar desteği sağlar; hukuki sınır tespitinin yerine geçmez.

İzleme süreci, araçların uygulanabilirliğini değerlendirmek için gereklidir. İzleme yalnızca stratejik hedeflerin gerçekleşme düzeyini ölçmekle sınırlı olmamalıdır. Aynı zamanda seçilen aracın mahalle ölçeğinde yeterli olup olmadığı, kurum görüşleriyle uyumu, yerel aktörler tarafından nasıl karşılandığı, plan kararlarına nasıl yansıdığı ve zaman içinde güncelleme gerektirip gerektirmediği de izlenmelidir.

İzleme sürecinde kullanılabilecek temel göstergeler şunlardır:

- Araç seçiminin mahalle ihtiyacına uygunluğu
- Üretilen harita, plan, rehber veya rapor çıktılarının tamamlanma durumu
- Kurum görüşleriyle uyum düzeyi
- Yerel paydaş katılımının gerçekleşme düzeyi
- Plan kararlarına veya uygulama süreçlerine aktarılma durumu
- Yapılaşma baskısı veya eşik alanlar üzerindeki etkisi
- Güncelleme ihtiyacı
- Uygulama dosyasının tamamlanma düzeyi

6.7 Geri Bildirim ve Güncelleme

Kırsal alanlar durağan mekânsal birimler değildir. Nüfus hareketleri, üretim biçimleri, yatırım kararları, yapılaşma talepleri, iklim riskleri, hizmet erişimi, turizm baskısı ve yerel ekonomik ilişkiler zaman içinde değişebilir. Bu nedenle

Tablo 6.7. Planlama Araçları İçin İzleme Göstergeleri

İzleme Başlığı	İzlenecek Konu	Değerlendirme Sorusu
Araç uygunluğu	Seçilen araç ile mahalle ihtiyacı arasındaki ilişki	Seçilen araç mahallenin Müdahale tipine ve baskın sorununa cevap veriyor mu?
Çıktı üretimi	Harita, plan, rehber, rapor veya matris üretimi	Beklenen çıktı tamamlandı mı?
Kurumsal uyum	Kurum görüşleri ve mevcut plan kararlarıyla ilişki	Araç kararları kurum görüşleri ve mevcut planlarla uyumlu mu?
Yerel katılım	Yerel aktörlerin sürece dahil edilmesi	Yerel bilgi araç kararlarına yansıtıldı mı?
Plan kararına aktarım	Araç çıktısının planlama sürecine etkisi	Araç çıktısı plan notu, plan kararı, rehber veya uygulama dosyasına aktarıldı mı?
Baskı ve risk yönetimi	Yapılaşma, doğal eşik, risk veya yatırım baskısı	Araç baskı veya risk alanlarını yönetmeye katkı sağladı mı?
Güncelleme ihtiyacı	Yeni veri, yeni talep veya değişen koşullar	Araç kararı güncellenmeli mi?

Cilt 03 kapsamında tanımlanan planlama araçları ve mahalle bazında uygulama dosyaları belirli aralıklarla gözden geçirilmeli ve gerektiğinde güncellenmelidir.

Geri bildirim süreci üç temel kaynaktan beslenir. İlk kaynak, uygulama sırasında elde edilen teknik ve kurumsal deneyimdir. Kurum görüşleri, plan uygulamaları, plan değişikliği talepleri ve teknik ekip değerlendirmeleri araçların yeterliliği hakkında bilgi verir. İkinci kaynak, yerel paydaşlardan gelen geri bildirimlerdir. Mahalle sakinleri, muhtarlar, üreticiler, kooperatifler ve yerel aktörler araçların sahadaki etkilerini ve eksiklerini gösterebilir. Üçüncü kaynak ise mekânsal ve istatistiki verilerin güncellenmesidir. Yeni yapılaşma baskısı, tarım alanı kaybı, doğal riskler, nüfus değişimi veya altyapı yatırımları araç seçimlerinin yeniden değerlendirilmesini gerektirebilir.

Geri bildirim ve güncelleme sürecinde öncelikle mahalle bazında uygulama dosyası gözden geçirilir. Mevcut plan durumu, eşik katmanları, müdahale tipi, seçilen temel ve koşullu araçlar, kurum görüşleri ve üretilen çıktılar güncel veriyle karşılaştırılır. Eğer mahallenin koşulları değişmişse, karar matrisi ve araç eşleştirme tablosu güncellenir.

Güncelleme süreci yalnızca mahalle bazında değil, rehberin bütününe ilişkin öğrenme süreci olarak da görülmelidir. Belirli araçların bazı mahallelerde yeterli çalışmadığı, bazı koşullu araçlara daha sık ihtiyaç duyulduğu veya bazı kontrol listelerinin geliştirilmesi gerektiği görülebilir. Bu durumda araç kartları, kontrol listeleri, harita standartları ve uygulama dosyası şablonları da güncellenmelidir.

Geri bildirim ve güncelleme süreci aşağıdaki adımlarla yürütülebilir:

- Uygulama dosyasının belirli aralıklarla gözden geçirilmesi
- Kurum görüşleri ve uygulama kararlarının değerlendirilmesi
- Yerel paydaşlardan geri bildirim alınması
- Yeni veri ve mekânsal değişimlerin işlenmesi
- Karar matrisi ve araç eşleştirme tablosunun güncellenmesi
- Gerekirse müdahale tipinin yeniden değerlendirilmesi
- Araç kartları, kontrol listeleri ve harita standartlarının revize edilmesi
- Güncellenen kararların ilgili kurumlar ve yerel aktörlerle paylaşılması

Bu yaklaşım, İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi (Cilt 03)'ün tek seferlik bir rehber belge olarak kalmasını önler. Rehberin, değişen kırsal koşullara uyum sağlayan, öğrenen ve güncellenen bir karar destek sistemi olarak işlemesine katkı sağlar.

6.8 Bölüm Değerlendirmesi

Uygulama süreci, dosyalama ve kurumsal koordinasyon bölümü, İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi (Cilt 03)'te tanımlanan planlama araçlarının sahada nasıl işletileceğini açıklamaktadır. Bölüm 4'te tanımlanan araçlar, bu bölümde başvuru ve ihtiyaç tanımı, veri toplama, eşik analizi, müdahale tipi belirleme, araç seçimi, kurum görüşleri, yerel paydaş katılımı, çıktı üretimi, onay, izleme ve

güncelleme adımlarıyla uygulamaya bağlanmaktadır.

Bu bölümde önerilen mahalle bazında uygulama dosyası yaklaşımı, her kırsal mahalle için kararların izlenebilir ve güncellenebilir olmasını sağlar. Uygulama dosyası; Cilt 01 kırsal mahalle sınıflamasını, Tip A-D müdahale tipini, temel ve koşullu araçları, mevcut plan durumu ve kurum görüşleriyle birlikte ele alır. Böylece araç seçimi yalnızca teorik bir öneri olarak kalmaz; mahalle bazında uygulanabilir bir karar setine dönüşür.

Kurumsal koordinasyon ve yerel paydaş katılımı, İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi (Cilt 03) araçlarının uygulanabilirliğini güçlendiren iki temel bileşendir. Kurum görüşleri, yasal ve teknik eşikleri karar sürecine dahil ederken; yerel paydaş katılımı, kırsal yaşam pratikleri, üretim ilişkileri, yerel mimari, gündelik kullanım ve yerel ihtiyaçların planlama kararlarına yansımaları sağlar.

İzleme ve güncelleme süreci ise rehberin değişen koşullara uyum sağlamasını mümkün kılar. Kırsal mahallelerde zaman içinde ortaya çıkabilecek yeni baskılar, yeni plan kararları, yatırım talepleri, riskler veya yerel ihtiyaçlar doğrultusunda karar matrisi, araç eşleştirme tablosu, araç kartları ve uygulama dosyaları güncellenebilir. Bu yönüyle İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi (Cilt 03), yalnızca araç tanımlayan bir belge değil, uygulama deneyimiyle gelişebilen bir kırsal planlama rehberi niteliği taşımaktadır.

7 Sonuç

İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi, İzmir kırsalında planlama kararlarının yalnızca mevcut plan türleri üzerinden değil; kırsal mahallelerin özgün karakteri, doğal ve yasal eşikleri, üretim ilişkileri, yapılaşma baskıları, yerel doku değerleri ve uygulama kapasitesi birlikte değerlendirilerek üretilmesi gerektiği kabulünden hareketle hazırlanmıştır. Bu rehber, Cilt 01'de ortaya konulan mevcut durum analizleri ve kırsal mahalle sınıflamasını, Cilt 02'de tanımlanan stratejik amaçlar ve müdahale eksenleriyle ilişkilendirerek uygulamaya dönük planlama araçlarına dönüştürmektedir.

Cilt 03'ün temel katkısı, İzmir kırsalı için iki düzeyli bir planlama aracı sistemi önermesidir. İlk düzeyde, her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama araçları tanımlanmıştır. Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi, Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi, Kademeli Tampon Kuşak Sistemi, Kırsal Yapılaşma Koşulları ve Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi bu temel araç setini oluşturmaktadır. Bu araçlar, tüm kırsal mahallelerde ortak bir planlama zemini kurulmasını sağlar.

İkinci düzeyde ise koşullu uygulanacak planlama araçları tanımlanmıştır. Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı, Ekolojik Vaziyet Planı, Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası, Kırsal Tasarım Rehberi ve Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı; yalnızca belirli koşullar, eşikler, baskılar veya potansiyeller ortaya çıktığında devreye girmektedir. Bu ayırım, kırsal alanlarda tek tip planlama yaklaşımının önüne geçmekte; her mahallenin özgün yapısına göre farklılaşan karar üretimini mümkün kılmaktadır.

Rehberin karar sistemi, Cilt 01 kırsal mahalle sınıflaması, Tip A-D planlama müdahale tipleri ve planlama araçları arasındaki ilişki üzerine kurulmuştur. Cilt 01 sınıflaması, mahallenin nasıl bir kırsal karaktere sahip olduğunu gösterir. Tip A-D müdahale tipleri, bu karakterin hangi planlama müdahalesine ihtiyaç duyduğunu tanımlar. Planlama araçları ise bu müdahalenin hangi araçlarla uygulanacağını belirler. Böylece analizden stratejiye, stratejiden araca, araçtan uygulamaya uzanan izlenebilir bir karar zinciri kurulmaktadır.

Cilt 03'te önerilen araçlar, mevcut planlama sisteminin yerine geçen yeni plan türleri olarak değil; mevcut planlama araçlarını kırsal alanların özgün ihtiyaçları

doğrultusunda tamamlayan ve uygulamaya yaklaştıran rehber araçlar olarak ele alınmaktadır. Çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı, koruma amaçlı imar planı, kırsal mahalle kararları ve sektörel planlama kararlarıyla birlikte çalışabilecek bu araçlar, üst ölçek kararlar ile mahalle ölçeğindeki uygulama ihtiyaçları arasındaki boşluğu azaltmayı hedeflemektedir.

Bu rehberin bir diğer önemli katkısı, mahalle bazında uygulama dosyası yaklaşımıdır. Her kırsal mahalle için mevcut plan durumu, eşik ve koruma katmanları, kademeli tampon kuşak ilişkisi, yapılaşma koşulları, müdahale tipi, temel ve koşullu araçlar, kurum görüşleri, yerel paydaş bilgisi ve beklenen planlama çıktıları birlikte dosyalanmaktadır. Bu yaklaşım, araç seçiminin yalnızca genel bir öneri olarak kalmasını engellemekte; kararların izlenebilir, karşılaştırılabilir ve güncellenebilir hale gelmesini sağlamaktadır.

Kurumsal koordinasyon ve yerel paydaş katılımı, Cilt 03'ün uygulama yaklaşımının temel bileşenleridir. Kırsal alanlarda planlama kararları; tarım, orman, su, çevre, kültürel miras, afet riski, ulaşım, enerji, maden ve altyapı gibi çok sayıda kurum ve konu alanıyla ilişkilidir. Bu nedenle planlama araçlarının uygulanabilirliği, ilgili kurum görüşlerinin karar sürecine zamanında ve doğru biçimde dahil edilmesine bağlıdır. Benzer biçimde yerel bilgi, kırsal yaşam pratikleri, üretim ilişkileri, yerel mimari karakter ve gündelik kullanım biçimleri planlama

kararlarının gerçekçi ve uygulanabilir olmasını sağlar.

Cilt 03, aynı zamanda izleme ve güncelleme mantığına sahip bir rehber olarak kurgulanmıştır. Kırsal mahallelerin koşulları zaman içinde değişebilir; yeni yapılaşma baskıları, yatırım kararları, iklim riskleri, üretim biçimleri, hizmet ihtiyaçları veya plan değişiklikleri ortaya çıkabilir. Bu nedenle karar matrisi, araç kartları, mahalle bazında uygulama dosyaları, kontrol listeleri ve harita standartları belirli aralıklarla gözden geçirilmeli ve güncellenmelidir. Böylece rehber, tek seferlik bir doküman olmaktan çıkarak değişen kırsal koşullara uyum sağlayan bir karar destek sistemine dönüşür.

Sonuç olarak İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi, İzmir kırsalı için stratejik kararların uygulamaya aktarılmasını sağlayan tamamlayıcı bir planlama çerçevesi sunmaktadır. Rehber, kırsal mahallelerin farklılıklarını görünür kılan, mevcut planlama sistemiyle ilişki kuran, planlama araçlarını açık kullanım koşullarıyla tanımlayan ve mahalle bazında uygulanabilir karar üretimini destekleyen bir yaklaşıma sahiptir. Bu yönüyle Cilt 03, İzmir kırsalında koruma, üretim, yaşam kalitesi, kırsal kimlik ve sürdürülebilir gelişme hedefleri arasında dengeli bir planlama zemini kurulmasına katkı sağlamaktadır.

Ekler

Ekler bölümü, Cilt 03 kapsamında tanımlanan planlama araçlarının uygulamada kullanılmasını kolaylaştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Ana metinde açıklanan karar sistemi, araç kataloğu, mahalle bazında uygulama dosyası, kurum görüşleri, kontrol listeleri ve harita üretim standartları bu bölümde uygulamaya dönük şablonlara dönüştürülmektedir.

Ekler, rehberin teknik uygulama altyapısını oluşturur. Bu nedenle eklerde yer alan tablolar, matrisler, kontrol listeleri ve içerik şablonları; mahalle bazında karar üretimi, araç seçimi, kurum görüşü alma, yerel paydaş katılımı, çıktı hazırlama, izleme ve güncelleme süreçlerinde kullanılacaktır.

Ek 1. Temel Kavramlar ve Tanımlar

Ek 2. Mevcut Planlama Araçları ve Plan Hiyerarşisi

Ek 3. Kırsal Mahalle Sınıfı - Müdahale Tipi - Araç Eşleştirme Tablosu

Ek 4. İncelenen Politika, Mevzuat ve Strateji Dokümanları

Ek 5. Araç Seçim Matrisi ve Karar Ağacı

Ek 6. Araç Kartı Şablonu

Ek 7. Mahalle Bazında Uygulama Dosyası Asgari İçeriği

Ek 8. Kontrol Listeleri

Ek 9. Planlama Aracı İçerik Şablonları

Ek 10. Mahalle Bazında Araç Eşleştirme Tablosu

Ek 11. Harita Üretim ve Gösterim Standartları

Ek 1. Temel Kavramlar ve Tanımlar

Bu ekte, Cilt 03 kapsamında kullanılan temel kavramlar açıklanmaktadır. Kavramlar, rehberin farklı bölümlerinde ortak bir dil oluşturmak ve uygulamada yorum farklılıklarını azaltmak amacıyla tanımlanmıştır.

Kırsal Mahalle: Kırsal mahalle, idari olarak mahalle statüsünde olmakla birlikte kırsal yerleşim karakteri, üretim ilişkileri, doğal çevreyle ilişkisi, düşük yoğunluklu yerleşim yapısı, yerel kimlik değerleri ve kırsal yaşam pratikleri taşıyan yerleşim birimini ifade eder.

Kırsal Mahalle Sınıflaması: Kırsal mahalle sınıflaması, İZ.KIRSAL Mevcut Durum ve Sınıflama (Cilt 01)'de geliştirilen ve İzmir kırsal mahallelerini mekânsal, çevresel, sosyal, ekonomik ve hizmet erişimi özelliklerine göre gruplandıran analitik sınıflamadır. Cilt 03'te bu sınıflama, mahalle karakterinin tanımlanması ve araç seçiminin ilk girdisi olarak kullanılır.

Planlama Müdahale Tipi: Planlama müdahale tipi, kırsal mahallenin hangi tür planlama müdahalesine ihtiyaç duyduğunu gösteren ara karar kategorisidir. İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi (Cilt 03)'te dört müdahale tipi kullanılmaktadır: Tip A Koruma ve Sınırlandırma, Tip B Kontrollü Gelişme ve Doku Koruma, Tip C Üretim, Hizmet ve Kırsal Merkezilik, Tip D Baskı Yönetimi ve Dönüşüm Kontrolü.

Tip A: Koruma ve Sınırlandırma Müdahalesi: Doğal, tarımsal, kültürel, ekolojik ve yasal eşiklerin güçlü olduğu kırsal mahallelerde

kullanılan müdahale tipidir. Temel amaç, korunması gereken değerleri önceliklendirmek ve yapılaşma / kullanım kararlarını bu eşiklerle uyumlu hale getirmektir.

Tip B: Kontrollü Gelişme ve Doku Koruma Müdahalesi: Kırsal yerleşim dokusu, yerel mimari karakter, kültürel miras ve kırsal peyzaj değeri korunması gereken; ancak sınırlı gelişme ihtiyacı bulunan mahallelerde kullanılan müdahale tipidir.

Tip C: Üretim, Hizmet ve Kırsal Merkezilik Müdahalesi: Üretim havzası, hizmet erişimi, kırsal odak olma potansiyeli veya mahalleler arası işlevsel merkezilik taşıyan alanlarda kullanılan müdahale tipidir.

Tip D: Baskı Yönetimi ve Dönüşüm Kontrolü Müdahalesi: Kentsel çeper, turizm, ikinci konut, enerji, maden, altyapı yatırımları veya yapılaşma talepleri nedeniyle dönüşüm baskısı altında bulunan kırsal mahallelerde kullanılan müdahale tipidir.

Her Kırsal Mahallede Uygulanacak Temel Planlama Araçları: Tüm kırsal mahallelerde asgari planlama çerçevesini kurmak için kullanılan araçlardır. Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi, Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi, Kademeli Tampon Kuşak Sistemi, Kırsal Yapılaşma Koşulları ve Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi bu grupta yer alır.

Koşullu Uygulanacak Planlama Araçları: Her mahallede zorunlu olarak kullanılmayan; mahallenin özgün eşik, baskı, potansiyel veya

planlama ihtiyacına göre devreye giren araçlardır. Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı, Ekolojik Vaziyet Planı, Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası, Kırsal Tasarım Rehberi ve Meri Uygulama İmar Planı ile ilişki Kurma Aracı bu grupta yer alır.

Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi: Kırsal mahallede koruma, üretim, yerleşim, doğal eşik, kültürel miras, kırsal kimlik ve yaşam kalitesi kararlarını birlikte değerlendiren temel yönlendirici araçtır.

Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi: Doğal, ekolojik, tarımsal, kültürel ve yasal eşiklerin planlama kararlarına temel girdi olarak alınmasını sağlayan araçtır.

Kademeli Tampon Kuşak Sistemi: Yerleşim alanı ile çevresindeki tarım, orman, su, kıyı, doğal eşik, kültürel miras ve baskı alanları arasındaki geçiş ilişkisini tanımlayan temel planlama aracıdır.

Kırsal Yapılaşma Koşulları: Kırsal yerleşimlerde yapılaşmanın yerel doku, parsel ilişkisi, yoğunluk, yapı yüksekliği, malzeme, açık alan ve çevresel eşiklerle uyumlu biçimde yönlendirilmesini sağlayan araçtır.

Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi: Kırsal mahalleye ilişkin mevcut üst ölçek ve alt ölçek plan kararları ile İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi (Cilt 03) kapsamında önerilen kırsal planlama araçları arasındaki uyum ve tamamlayıcılık ilişkisini değerlendiren araçtır.

Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı: Mahalleler arası üretim, hizmet, ulaşım, pazar, sosyal donatı ve kırsal merkez ilişkilerini tanımlayan koşullu planlama aracıdır.

Ekolojik Vaziyet Planı: Doğal eşikler, risk alanları, su sistemi, topoğrafya, yeşil altyapı ve yapılaşma kararlarını birlikte değerlendiren koşullu planlama aracıdır.

Kırsal Yerleşik Alan ve Civarı: 3194 sayılı İmar Kanunu ile Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği uyarınca teknik tespit ve yetkili belediye meclisi kararıyla belirlenen hukuki mekânsal sınırdır. Mevcut yapıların, yolların, morfoloji ve mülkiyet dokusunun, doğal-yasal eşiklerin ve gerekli kurum izinlerinin değerlendirilmesine dayanır.

Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası: Mevcut onaylı kırsal yerleşik alan ve civarı, fiili yerleşim alanı, planlı/plansız alanlar, gelişme baskısı ve korunacak alanlar arasındaki belirsizliği gösteren; kalıcı plan veya resmî sınır kararı oluşturulana kadar teknik yönlendirme sağlayan karar destek aracıdır. Harita hukuki kırsal yerleşik alan ve civarı sınırı oluşturmaz.

Kırsal Tasarım Rehberi: Kırsal mimari karakter, sokak dokusu, kamusal alan, peyzaj, malzeme, cephe, çatı, avlu ve yerel kimlik değerlerini koruyarak yeni yapılaşma ve çevre düzenlemelerini yönlendiren rehber araçtır.

Mahalle Bazında Uygulama Dosyası: Her kırsal mahalle için veri, analiz, karar, araç seçimi, kurum görüşleri, yerel paydaş bilgisi ve beklenen çıktıların birlikte yer aldığı uygulama dosyasıdır.

Ek 2. Mevcut Planlama Araçları ve Plan Hiyerarşisi

Bu ek, mevcut planlama araçlarının ölçek, kapsam, kırsal alanlarla ilişki ve İZ.KIRSAL Planlama Araçları ve Uygulama Rehberi (Cilt 03) kapsamında önerilen tamamlayıcı araçlarla bağlantısını göstermektedir.

Planlama Aracı / Karar Türü	Ölçek / Kapsam	Kırsal Alanla İlişkisi	Cilt 03 Araçlarıyla İlişkisi	Tamamlayıcı İhtiyaç
Çevre düzeni planı	Üst ölçek / bölgesel	Arazi kullanımı, koruma-kullanma dengesi, gelişme yönleri ve bölgesel kararlar üzerinden kırsal alanları yönlendirir.	Kırsal strateji ve koruma çerçevesi, temel eşik değerlendirmesi ve tampon kuşak sistemiyle mahalle / alt bölge ölçeğinde yorumlanır.	Üst ölçek kararların kırsal mahalle ölçeğine aktarılması gerekir.
Nazım imar planı	Orta ölçek / yerleşme ve çevresi	Yerleşme gelişim yönü, ana kullanım kararları ve ulaşım ilişkilerini tanımlar.	Kırsal yapılaşma koşulları, tampon kuşak sistemi ve mikro-bölgeleme planıyla desteklenir.	Kırsal doku, üretim ve eşik ilişkilerinin daha ayrıntılı ele alınması gerekir.
Uygulama imar planı	Alt ölçek / parsel ve uygulama	Yapılaşma koşulları, kullanım kararları ve teknik altyapı ilişkilerini somutlaştırır.	Kırsal yapılaşma koşulları, kırsal tasarım rehberi ve mevcut planlarla uyum değerlendirmesiyle birlikte kullanılır.	Kentsel planlama dili kırsal karaktere duyarlı araçlarla desteklenmelidir.
Koruma amaçlı imar planı	Koruma alanı / özel statü	Sit alanları ve kültürel miras değerleri için koruma kararları üretir.	Kırsal tasarım rehberi, temel eşik değerlendirmesi ve kırsal strateji çerçevesiyle tamamlanabilir.	Kırsal peyzaj ve gündelik yaşam ilişkileri daha bütüncül ele alınmalıdır.
Kırsal mahalle kararları	İdari / yerleşme	Kırsal statünün tanınmasına ve bazı idari-mali düzenlemelere zemin oluşturur.	Temel araç seti, karar matrisi ve mahalle bazında uygulama dosyasıyla mekânsal karara dönüştürülür.	Kırsal statünün planlama ve uygulama kararlarına aktarılması gerekir.
Sektörel planlama ve yatırım kararları	Sektörel / değişken ölçek	Tarım, orman, su, enerji, maden, ulaşım ve altyapı kararları üzerinden kırsal alanları etkiler.	Temel eşik değerlendirmesi, ekolojik vaziyet planı, tampon kuşak sistemi ve geçiş dönemi sınır haritasıyla ilişkilendirilir.	Sektörel kararların kırsal yerleşim, üretim ve peyzaj ilişkileriyle uyumlandırılması gerekir.

Tablo Ek 2.1. Mevcut Planlama Araçları ve Plan Hiyerarşisi

Tablo Ek 2.1 (devam).
Mevcut Planlama Araçları ve Plan Hiyerarşisi

Planlama Aracı / Karar Türü	Ölçek / Kapsam	Kırsal Alanla İlişkisi	Cilt 03 Araçlarıyla İlişkisi	Tamamlayıcı İhtiyaç
Plan notları	Plan kararlarını uygulamaya bağlayan düzenleyici hükümler	Yapılaşma, kullanım, yoğunluk, yükseklik, çekme mesafesi ve özel koşulları tanımlar.	Kırsal yapılaşma koşulları ve kırsal tasarım rehberiyle desteklenebilir.	Plan notlarının kırsal doku ve yerel karakterle uyumlu hale getirilmesi gerekir.
Kurum görüşleri	Yasal / teknik görüş süreci	Tarım, orman, su, çevre, afet, kültürel miras ve altyapı konularında planlama kararlarını etkiler.	Uygulama dosyası, eşik değerlendirmesi ve mevcut planlarla uyum değerlendirmesine işlenir.	Kurum görüşlerinin araç seçimi ve karar matrisiyle ilişkilendirilmesi gerekir.
İZ.KIRSAL tamamlayıcı planlama araçları	Mahalle / mahalle grubu / alt bölge	Kırsal alanlara özgü koruma, gelişme, üretim, doku, eşik ve uygulama kararlarını destekler.	Mevcut planlama sisteminin kırsal alanlar açısından yorumlanmasını ve tamamlanmasını sağlar.	Mevcut planlama sistemiyle birlikte, kurumsal koordinasyon içinde işletilmelidir.

Ek 3. Stratejik Hedef - Müdahale Tipi - Araç - Çıktı Matrisi

Bu ek, İZ.KIRSAL Stratejik Çerçeve Belgesi (Cilt 02)'de tanımlanan stratejik yönelimlerin Cilt 03 kapsamında hangi planlama Müdahale Tipi, hangi araç ve hangi çıktı ile ilişkilendirileceğini göstermektedir. Matrisin amacı, stratejik hedeflerin uygulama araçlarına nasıl dönüştüğünü açık ve izlenebilir hale getirmektir.

Stratejik Yönelim / Hedef Alanı	İlgili Müdahale Tipi	Öncelikli Planlama Araçları	Beklenen Çıktı
Doğal eşiklerin ve ekolojik sürekliliğin korunması	Tip A: Koruma ve Sınırlandırma	Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi; Kademeli Tampon Kuşak Sistemi; Ekolojik Vaziyet Planı	Eşik ve koruma katmanları haritası; ekolojik karar çerçevesi; yapılaşmadan kaçınılacak alanların tanımlanması
Tarımsal üretim alanlarının ve üretim havzası bütünlüğünün korunması	Tip A / Tip C	Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi; Kademeli Tampon Kuşak Sistemi; Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı	Tarımsal süreklilik alanları; üretim-hizmet ilişkileri; kırsal odak ve üretim ağı kararları
Kırsal yerleşim dokusunun korunması ve kontrollü gelişmenin sağlanması	Tip B: Kontrollü Gelişme ve Doku Koruma	Kırsal Yapılaşma Koşulları; Kırsal Tasarım Rehberi; Mevcut Planlarla Uyum Değerlendirmesi	Kırsal yapılaşma ilkeleri; tasarım rehberi; yerel dokuya uyumlu plan notu önerileri
Kentsel çeper ve yapılaşma baskısının yönetilmesi	Tip D: Baskı Yönetimi ve Dönüşüm Kontrolü	Kademeli Tampon Kuşak Sistemi; Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası; Kırsal Yapılaşma Koşulları	Geçiş alanları; kontrollü gelişme alanları; yapılaşmadan kaçınılacak alanlar; sınır kararları
Kırsal hizmet erişiminin ve merkezilik ilişkilerinin güçlendirilmesi	Tip C: Üretim, Hizmet ve Kırsal Merkezilik	Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı; Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi; Mevcut Planlarla Uyum Değerlendirmesi	Kırsal hizmet odakları; mahalle grupları; üretim, ulaşım ve hizmet ağı kararları
Kültürel mirasın, kırsal peyzajın ve yerel kimliğin korunması	Tip B / Tip A	Kırsal Tasarım Rehberi; Kırsal Yapılaşma Koşulları; Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi	Yerel mimari ve doku ilkeleri; kültürel peyzaj koruma kararları; tasarım ilkeleri

Tablo Ek 3.1. Stratejik Hedef - Müdahale Tipi - Araç - Çıktı Matrisi

Tablo Ek 3.1 (devam). Stratejik Hedef - Müdahale Tipi - Araç - Çıktı Matrisi

Stratejik Yönelim / Hedef Alanı	İlgili Müdahale Tipi	Öncelikli Planlama Araçları	Beklenen Çıktı
Turizm, ikinci konut ve mevsimsel kullanım baskılarının yönlendirilmesi	Tip D / Tip B	Kademeli Tampon Kuşak Sistemi; Kırsal Tasarım Rehberi; Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası	Baskı alanlarının sınırlandırılması; kırsal dokuya uyumlu kullanım kararları; tasarım ve yapılaşma ilkeleri
Enerji, maden ve büyük altyapı yatırımlarının kırsal alanlarla uyumlandırılması	Tip D / Tip A	Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi; Ekolojik Vaziyet Planı; Mevcut Planlarla Uyum Değerlendirmesi	Yatırım baskısı değerlendirilmesi; eşik ve risk haritası; uyum ve etki değerlendirme çerçevesi
Kurumsal koordinasyonun ve uygulama kapasitesinin güçlendirilmesi	Tüm müdahale tipleri	Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi; Mahalle Bazında Uygulama Dosyası; Araç Kartları	Kurum görüşü matrisi; uygulama dosyası; izleme ve güncelleme sistemi

Ek 4. Kırsal Mahalle Sınıfı - Müdahale Tipi - Araç Eşleştirme Tablosu

Bu ek, İZ.KIRSAL Mevcut Durum ve Sınıflama (Cilt 01)'de tanımlanan kırsal mahalle sınıflamasının Cilt 03'te müdahale tipleri ve planlama araçlarıyla nasıl ilişkilendirileceğini göstermektedir. Bu tablo, Cilt 01 sınıflamasının doğrudan araç seçimine dönüşmediğini; önce Tip A-D müdahale tipleriyle yorumlandığını, ardından planlama araçlarının seçildiğini gösterir.

Kırsal Mahalle Sınıfı	Baskın Planlama Meselesi	Olası Müdahale Tipi	Her Mahallede Uygulanacak Temel Araçlar	Koşullu Araçlar
Altyapılı durağan kırsal mahalleler	Mevcut yerleşim karakterinin korunması, temel yapılaşma kararlarının netleştirilmesi	Tip B	Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi; Temel Eşik Değerlendirmesi; Kademeli Tampon Kuşak; Kırsal Yapılaşma Koşulları; Mevcut Planlarla Uyum	Kırsal Tasarım Rehberi; Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı
Merkezlilik etkisi yüksek kırsal mahalleler	Hizmet erişimi, üretim-hizmet ilişkileri, kırsal odak oluşturma	Tip C	Temel araç seti	Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı; Mevcut Planlarla Uyum Değerlendirmesi
Üretim ilişkisi güçlü kırsal mahalleler	Tarımsal üretim sürekliliği, üretim havzası bütünlüğü, üretim altyapısı	Tip C / Tip A	Temel araç seti	Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı; Ekolojik Vaziyet Planı
Korunmuş ancak gerileyen tarımsal kırsal mahalleler	Tarımsal alanların korunması, nüfus kaybı, kırsal doku ve üretim ilişkisinin sürdürülmesi	Tip A / Tip B	Temel araç seti	Kırsal Tasarım Rehberi; Ekolojik Vaziyet Planı
Kentsel çeper baskısı altındaki kırsal mahalleler	Yapılaşma baskısı, saçaklanma, ikinci konut ve dönüşüm kontrolü	Tip D	Temel araç seti	Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası; Ekolojik Vaziyet Planı; Kırsal Tasarım Rehberi

Tablo Ek 4.1. Kırsal Mahalle Sınıfı - Müdahale Tipi - Araç Eşleştirme

Tablo Ek 4.2. Kırsal Mahalle Sınıfları Alt Kırılımları - Müdahale Tipi - Araç Eşleştirme

Kırsal Mahalle Sınıfları Alt Kırılımları	Baskın Planlama Meselesi	Olası Müdahale Tipi	Her Mahallede Uygulanacak Temel Araçlar	Koşullu Araçlar
Turizm ve mevsimsel kullanım baskısı altındaki kırsal mahalleler	Kırsal doku, peyzaj ve yerel yaşam üzerinde kullanım baskısı	Tip D / Tip B	Temel araç seti	Kırsal Tasarım Rehberi; Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası
Enerji, maden ve büyük altyapı baskısı altındaki kırsal mahalleler	Doğal eşikler, üretim alanları ve yerleşim üzerinde yatırım baskısı	Tip D / Tip A	Temel araç seti	Ekolojik Vaziyet Planı; Mevcut Planlarla Uyum Değerlendirmesi; Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası
Doğal eşik yoğunluğu yüksek kırsal mahalleler	Su, orman, kıyı, eğim, afet riski, ekolojik koridor ilişkileri	Tip A	Temel araç seti	Ekolojik Vaziyet Planı; Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası
Doku korunmuşluğu yüksek kırsal mahalleler	Yerel mimari, sokak dokusu, kültürel miras ve kırsal peyzaj	Tip B	Temel araç seti	Kırsal Tasarım Rehberi; Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı

Ek 5. Araç Seçim Matrisi ve Karar Ağacı

Bu ek, mahalle bazında hangi planlama aracının kullanılacağını belirlemek için kullanılacak temel karar matrisini ve karar ağacı mantığını içermektedir. Matris ve karar ağacı, Cilt 01 kırsal mahalle sınıflaması, Tip A-D müdahale tipleri, eşik durumu, mevcut plan durumu ve yapılaşma / dönüşüm baskısını birlikte değerlendirir.

Ek 5.1 Araç Seçim Matrisi

Karar Girdisi	Değerlendirme Sorusu	Olası Sonuç	Araç Seçimine Etkisi
İZ.KIRSAL Kırsal Mahalle Sınıfı	Mahalle hangi kırsal karakter grubunda yer almaktadır?	Durağan, merkezilik etkisi yüksek, üretim odaklı, korunmuş tarımsal, çeper baskısı altında vb.	Araç seçiminin başlangıç karakterini belirler.
Doğal ve yasal eşikler	Mahallede baskın doğal, tarımsal, kültürel veya yasal eşik var mı?	Var / yok / yoğun	Tip A Müdahale Tipini ve ekolojik araç ihtiyacını güçlendirir.
Yapılaşma ve dönüşüm baskısı	Mahallede yeni yapılaşma, ikinci konut, turizm, enerji, maden veya altyapı baskısı var mı?	Düşük / orta / yüksek	Tip D Müdahale Tipini ve sınır / tampon / yapılaşma araçlarını öne çıkarır.
Üretim havzası niteliği	Mahalle üretim havzası içinde güçlü bir rol taşıyor mu?	Zayıf / orta / güçlü	Tip C Müdahale Tipini ve mikro-bölgeleme ihtiyacını öne çıkarır.
Hizmet erişimi ve merkezilik	Mahalle çevresi için hizmet veya kırsal odak niteliği taşıyor mu?	Var / yok / gelişme potansiyeli var	Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı ihtiyacını belirler.
Kırsal doku ve kültürel miras değeri	Yerel mimari, sokak dokusu, kırsal peyzaj veya kültürel miras değeri güçlü mü?	Düşük / orta / yüksek	Tip B Müdahale Tipini ve kırsal tasarım rehberi ihtiyacını belirler.
Mevcut plan durumu	Mevcut plan kararları yeterli, eksik, parçalı veya çelişkili mi?	Planlı / kısmen planlı / plansız / çakışan kararlar var	Mevcut planlarla uyum ve geçiş dönemi sınır haritası ihtiyacını belirler.
Uygulama kapasitesi	Veri, kurum görüşü, yerel aktör ve uygulama kapasitesi yeterli mi?	Düşük / orta / yüksek	Araç kapsamını, öncelik düzeyini ve uygulama sırasını belirler.

Tablo Ek 5.1.1. Araç Seçim Matrisi

Ek 5.2 Müdahale Tipina Göre Araç Seçimi

Müdahale Tipi	Baskın Durum	Birincil Araçlar	Tamamlayıcı Araçlar
Tip A: Koruma ve Sınırlandırma	Doğal, tarımsal, kültürel veya yasal eşiklerin güçlü olması	Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi; Kademeli Tampon Kuşak Sistemi	Ekolojik Vaziyet Planı; Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası
Tip B: Kontrollü Gelişme ve Doku Koruma	Kırsal doku, yerel mimari ve kültürel miras değerinin korunması	Kırsal Yapılaşma Koşulları; Kırsal Tasarım Rehberi	Mevcut Planlarla Uyum Değerlendirmesi; Kademeli Tampon Kuşak Sistemi
Tip C: Üretim, Hizmet ve Kırsal Merkezilik	Üretim, hizmet, ulaşım ve kırsal odak ilişkilerinin güçlendirilmesi	Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi; Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı	Kademeli Tampon Kuşak Sistemi; Ekolojik Vaziyet Planı
Tip D: Baskı Yönetimi ve Dönüşüm Kontrolü	Yapılaşma, turizm, ikinci konut, enerji, maden veya altyapı baskısı	Kademeli Tampon Kuşak Sistemi; Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası	Kırsal Yapılaşma Koşulları; Ekolojik Vaziyet Planı; Kırsal Tasarım Rehberi

Tablo Ek 5.2.1. Müdahale Tipina Göre Araç Seçimi

Ek 5.3 Karar Ağacı Mantığı

Karar ağacı, aşağıdaki sıralı sorular üzerinden işletilir:

- Mahalle Cilt 01 kırsal mahalle sınıflamasında hangi gruptadır?
- Mahallede baskın doğal, tarımsal, kültürel veya yasal eşik var mı?
- Mahallede yapılaşma, turizm, ikinci konut, enerji, maden veya altyapı baskısı var mı?
- Mahalle üretim havzası veya kırsal merkezilik açısından güçlü bir role sahip mi?
- Mahallede kırsal doku, yerel mimari veya kültürel miras değeri yüksek mi?
- Mevcut plan kararları yeterli mi, eksik mi, parçalı mı, çelişkili mi?
- Mahallenin birincil Müdahale Tipi hangisidir?
- Her kırsal mahallede uygulanacak temel araçlar nasıl yorumlanacaktır?
- Koşullu araçlardan hangileri devreye girmelidir?
- Birincil ve tamamlayıcı araçlar hangileridir?

Bu karar ağacı sonucunda her mahalle için Müdahale Tipi, temel araç seti, koşullu araç ihtiyacı, birincil araç, tamamlayıcı araç ve beklenen çıktı belirlenir.

Ek 6. Araç Kartı Şablonu

Bu ek, Cilt 03 kapsamında tanımlanan tüm planlama araçlarının aynı formatta hazırlanması için kullanılacak standart araç kartı şablonunu içermektedir. Araç kartı şablonu, her aracın amacını, kullanım koşulunu, ölçeğini, ilişkili mahalle sınıflarını, Müdahale Tipini, veri ihtiyacını, mevcut planlarla ilişkisini ve beklenen çıktısını açık biçimde göstermeyi amaçlar.

Araç kartları, planlama araçlarının karşılaştırılabilir, izlenebilir ve uygulanabilir hale gelmesini sağlar. Bu nedenle hem her kırsal mahallede uygulanacak temel planlama araçları hem de koşullu uygulanacak planlama araçları bu şablon üzerinden tanımlanmalıdır.

Kart Başlığı	Açıklama / Doldurulacak İçerik
Aracın adı	Planlama aracının açık ve kısa adı yazılır.
Araç türü	Her kırsal mahallede uygulanacak temel araç / koşullu uygulanacak araç olarak belirtilir.
Amacı	Aracın hangi planlama ihtiyacına cevap verdiği açıklanır.
Kullanım koşulu	Aracın hangi durumda, hangi mahallelerde veya hangi sorun / eşik / baskı koşullarında kullanılacağı belirtilir.
Ölçek ve kapsam	Mahalle, mahalle grubu, alt bölge, plan sınırı veya yerleşim çeperi gibi çalışma ölçeği tanımlanır.
Gerekli veri seti	Aracın hazırlanması için gerekli mekânsal, çevresel, sosyal, ekonomik, plan ve kurum verileri listelenir.
İlişkili Cilt 01 kırsal mahalle sınıfları	Aracın öncelikli olarak hangi kırsal mahalle sınıflarında kullanılacağı yazılır.
İlişkili Müdahale Tipi	Tip A, Tip B, Tip C veya Tip D müdahale tipleriyle ilişkisi belirtilir.
İlişkili mevcut plan türü	Çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı, koruma amaçlı imar planı, kırsal mahalle kararı veya sektörel plan kararlarıyla ilişkisi açıklanır.
Sorumlu ve paydaş aktörler	Büyükşehir belediyesi birimleri, ilçe belediyeleri, kamu kurumları, yerel aktörler, kooperatifler, üretici örgütleri veya meslek odaları gibi aktörler belirtilir.
Beklenen planlama çıktısı	Harita, plan, rehber, rapor, karar matrisi, plan notu önerisi veya uygulama dosyası bileşeni gibi çıktı türleri yazılır.
Tamamlayıcı araçlar	Aracın birlikte kullanılabileceği diğer Cilt 03 araçları belirtilir.
Uygulama notu	Aracın uygulanmasında dikkat edilmesi gereken özel konular, sınırlılıklar veya kullanım ilkeleri yazılır.

Tablo Ek 6.1. Araç Kartı Şablonu

Ek 6.1 Boş Araç Kartı Formatı

Kart Başlığı	İçerik
Aracın adı	
Araç türü	
Amacı	
Kullanım koşulu	
Ölçek ve kapsam	
Gerekli veri seti	
İlişkili Cilt 01 kırsal mahalle sınıfları	
İlişkili Müdahale Tipi	
İlişkili mevcut plan türü	
Sorumlu ve paydaş aktörler	
Beklenen planlama çıktısı	
Tamamlayıcı araçlar	
Uygulama notu	

Ek 7. Mahalle Bazında Uygulama Dosyası Asgari İçeriği

Bu ek, her kırsal mahalle için hazırlanacak uygulama dosyasının asgari içeriğini tanımlamaktadır. Mahalle bazında uygulama dosyası, Cilt 03 karar sisteminin uygulamadaki temel taşıyıcısıdır. Dosya, mahallenin kırsal karakterini, Müdahale Tipini, mevcut plan durumunu, eşik ve koruma katmanlarını, temel ve koşullu araç ihtiyacını, kurum görüşlerini, yerel paydaş bilgilerini ve beklenen planlama çıktılarını bir araya getirir.

Uygulama dosyası, yalnızca envanter dosyası değildir. Mahalleye ilişkin planlama kararlarının nasıl üretildiğini, hangi veriye dayandığını, hangi araçların seçildiğini ve hangi çıktıların hazırlanacağını gösteren karar dosyasıdır. Bu nedenle dosya, karar matrisi ve araç kartlarıyla birlikte kullanılmalıdır.

Ek 7.1 Uygulama Dosyası Bölümleri

Kart Başlığı	Açıklama / Doldurulacak İçerik	Kart Başlığı
1. Mahalle kimlik bilgileri	İlçe, mahalle adı, konum, yüzölçümü, nüfus, temel göstergeler	Mahalle kimlik kartı
2. İZ.KIRSAL Kırsal Mahalle Sınıfı	Mahallenin Cilt 01 sınıflaması içindeki yeri ve kırsal karakter açıklaması	Kırsal karakter tanımı
3. Mevcut plan ve hukuki sınır durumu	Üst ölçek plan, nazım ve uygulama imar planları, koruma planı, mahalle idari sınırı, mevcut onaylı köy/kırsal yerleşik alan ve civarı, onay tarihi ve sayısı, pafta kaynağı, fiili yerleşim ve yeniden tespit ihtiyacı	Plan ve hukuki sınır durumu özeti
3.1 Sınır uyumsuzluğu ve yeniden tespit kontrolü	İdari sınır, tapulama/kadastro sınırı ve adres kayıtları arasındaki uyum; teknik komisyon, kurum görüşü, 5403 izinleri, jeolojik-jeoteknik etüt ve meclis süreci ihtiyacı	Hukuki işlem ve sorumluluk notu
4. Doğal, kültürel ve yasal eşikler	Tarım, orman, mera, su, kıyı, sit, afet riski, ekolojik koridor, kültürel miras ve diğer koruma statüleri	Eşik ve koruma katmanları haritası
5. Kademeli tampon kuşak değerlendirmesi	Yerleşim çekirdeği, tarımsal geçiş alanı, doğal eşik alanı, kontrollü gelişme alanı, baskı alanı	Tampon kuşak kararı
6. Kırsal yapılaşma koşulları	Yerel doku, parsel yapısı, yapı ölçeği, yükseklik, çekme mesafesi, avlu / bahçe kullanımı, malzeme ve yapı karakteri	Yapılaşma ilkeleri
7. Üretim, hizmet ve altyapı ilişkileri	Üretim alanları, üretim havzası, kooperatifler, pazar ilişkileri, hizmet erişimi, sosyal donatı, altyapı	Üretim ve hizmet ilişkileri özeti
8. Kırsal doku ve kültürel miras	Yerel mimari, sokak dokusu, kamusal alanlar, peyzaj, tescilli ve tescilsiz kültürel değerler	Doku ve miras değerlendirmesi
9. Yapılaşma, yatırım ve dönüşüm baskısı	Kentsel çeper, ikinci konut, turizm, enerji, maden, altyapı, ulaşım ve plan değişikliği baskıları	Baskı ve risk değerlendirmesi
10. Müdahale Tipi	Tip A, Tip B, Tip C veya Tip D sınıfı; varsa ikincil Müdahale Tipi	Müdahale Tipi kararı

Tablo Ek 7.1.1 (devam).
Uygulama Dosyası Bölümleri

Tablo Ek 7.1.1. Uygulama Dosyası Bölümleri

Kart Başlığı	Açıklama / Doldurulacak İçerik	Kart Başlığı
11. Temel planlama araçları	Her mahallede uygulanacak temel araçların mahalleye göre yorumlanması	Temel araç seti
12. Koşullu planlama araçları	Mahalleye özgü koşullara göre devreye girecek araçlar	Koşullu araç kararı
13. Birincil ve tamamlayıcı araçlar	Öncelikli araç, destekleyici araçlar ve araçlar arası ilişki	Araç eşleştirme tablosu
14. Kurum görüşleri	Gerekli kurumlar, alınan / alınacak görüşler, çelişki veya uyum notları	Kurum görüşü listesi
15. Yerel paydaş bilgisi	Muhtar, üreticiler, kooperatifler, yerel aktörler, katılım notları	Yerel paydaş değerlendirmesi
16. Planlama çıktıları	Harita, plan, rehber, rapor, plan notu önerisi veya uyum matrisi	Uygulama çıktı seti
17. Öncelik düzeyi	Yüksek, orta, düşük öncelik; gerekçe notu	Öncelik kararı
18. İzleme ve güncelleme notları	Yeni veri, değişen koşullar, uygulama geri bildirimi, güncelleme ihtiyacı	İzleme kaydı

Ek 7.2 Uygulama Dosyası Kapak Bilgileri

Başlık	Bilgi
İlçe	
Mahalle	
Dosya tarihi	
Hazırlayan birim	
İZ.KIRSAL Kırsal Mahalle Sınıfı	
Müdahale Tipi	
Birincil planlama aracı	
Tamamlayıcı araçlar	
Öncelik düzeyi	
Güncelleme tarihi	

Ek 7.3 Uygulama Dosyası Özet Karar Tablosu

Karar Başlığı	Karar / Değerlendirme
Mahallenin temel planlama meselesi	
Baskın eşik / sorun	
Mevcut plan durumu	
Yapılaşma / dönüşüm baskısı	
Üretim ve hizmet ilişkisi	
Kırsal doku ve kültürel miras değeri	
Müdahale Tipi	
Her kırsal mahallede uygulanacak temel araçlar	
Koşullu uygulanacak araçlar	
Birincil araç	
Tamamlayıcı araçlar	
Beklenen çıktı	
Gerekli kurum görüşleri	
Yerel paydaş katılımı ihtiyacı	
İzleme / güncelleme notu	

Ek 8. Kontrol Listeleri

Bu ek, Cilt 03 kapsamında tanımlanan planlama araçlarının mahalle bazında tutarlı, karşılaştırılabilir ve izlenebilir biçimde uygulanmasını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Kontrol listeleri, planlama sürecinin farklı aşamalarında kullanılacak pratik değerlendirme araçlarıdır.

Kontrol listeleri, karar üretiminin yerine geçmez; karar sürecini destekler. Her kontrol listesi, ilgili planlama aracının hazırlanmasında dikkate alınması gereken temel soruları ve veri başlıklarını içerir. Kontrol listeleri, mahalle bazında uygulama dosyasıyla birlikte kullanılmalıdır.

Ek 8.1 Eşik Alanlar Kontrol Listesi

Bu kontrol listesi, kırsal mahallede doğal, ekolojik, tarımsal, kültürel ve yasal eşiklerin belirlenmesi için kullanılır.

Kontrol Başlığı	Değerlendirme Sorusu	Durum / Not
Tarım alanları	Mahallede korunması gereken tarım alanları var mı?	
Mutlak tarım alanları	Alan içinde mutlak tarım arazisi veya özel ürün alanı bulunuyor mu?	
Orman alanları	Mahalle orman alanı veya orman kenarıyla ilişkili mi?	
Mera alanları	Mahallede mera, yaylak veya otlak alanı var mı?	
Su varlıkları	Dere, gölet, kaynak, sulama kanalı veya su toplama alanı bulunuyor mu?	
Su havzası	Mahalle içme suyu veya koruma havzası içinde mi?	
Kıyı ilişkisi	Mahalle kıyı alanı, kıyı gerisi veya kıyı ekosistemiyle ilişkili mi?	
Sit alanları	Mahallede arkeolojik, doğal, kentsel veya karma sit alanı var mı?	
Kültürel miras	Tescilli yapı, geleneksel doku, kültürel peyzaj veya yerel miras ögesi var mı?	
Afet riski	Sel, taşkın, heyelan, yangın, deprem veya kıyı taşkını riski bulunuyor mu?	
Topoğrafik hassasiyet	Eğim, bakı veya yükselti açısından yapılaşmayı etkileyen hassasiyet var mı?	
Ekolojik koridor	Mahalle ekolojik bağlantı, yeşil koridor veya biyoçeşitlilik alanıyla ilişkili mi?	
Enerji / maden baskısı	Enerji, maden veya büyük altyapı yatırımı eşik alanlarla çakışıyor mu?	
Kurum görüşü	Eşik alanlar için ilgili kurum görüşleri alınmış mı?	
Plan kararlarıyla uyum	Eşik alanlar mevcut plan kararlarında tanımlanmış mı?	

Ek 8.2 Tipoloji ve Müdahale Tipi Kontrol Listesi

Bu kontrol listesi, Cilt 01 kırsal mahalle sınıflamasının Cilt 03 müdahale tiplerine aktarılması için kullanılır.

Kontrol Başlığı	Değerlendirme Sorusu	Durum / Not
Kırsal mahalle sınıfı	Mahallenin İZ.KIRSAL Kırsal Mahalle Sınıfı belirlenmiş mi?	
Kırsal karakter	Mahallenin temel kırsal karakteri açık biçimde tanımlanmış mı?	
Baskın sorun	Mahallede öne çıkan temel planlama sorunu belirlenmiş mi?	
Baskın potansiyel	Mahallenin üretim, hizmet, miras, peyzaj veya merkezilik potansiyeli belirlenmiş mi?	
Doğal eşik yoğunluğu	Mahallede koruma ve sınırlandırma gerektiren güçlü eşikler var mı?	
Doku değeri	Yerel mimari, sokak dokusu veya kültürel miras değeri güçlü mü?	
Üretim ilişkisi	Mahalle üretim havzası, kooperatif veya pazar ilişkileri açısından güçlü mü?	
Hizmet / merkezilik	Mahalle çevresi için hizmet veya kırsal odak niteliği taşıyor mu?	
Yapılaşma baskısı	Mahallede kentsel çeper, ikinci konut, turizm veya yatırım baskısı var mı?	
Mevcut plan durumu	Mevcut plan kararları yeterli, eksik, parçalı veya çelişkili mi?	
Birincil Müdahale Tipi	Tip A, Tip B, Tip C veya Tip D belirlenmiş mi?	
Tamamlayıcı Müdahale Tipi	Gerekirse bir veya birden fazla tamamlayıcı müdahale tipi tanımlanmış mı?	
Araç seçimi bağlantısı	Müdahale Tipi araç seçimine aktarılmış mı?	

Ek 8.3 Kademeli Tampon Kuşak Kontrol Listesi

Bu kontrol listesi, her kırsal mahallede yerleşim alanı ile çevresindeki doğal, tarımsal, kültürel ve baskı alanları arasındaki geçiş ilişkisini değerlendirmek için kullanılır.

Kontrol Başlığı	Değerlendirme Sorusu	Durum / Not
Yerleşim çekirdeği	Mevcut yerleşik alan ve çekirdek yerleşim dokusu tanımlanmış mı?	
Yerleşim çeperi	Yerleşim alanı ile çevre alanlar arasındaki geçiş kuşağı belirlenmiş mi?	
Tarımsal geçiş alanı	Yerleşim ile tarım alanları arasındaki ilişki tanımlanmış mı?	
Orman / doğal alan teması	Yerleşim orman, doğal alan veya ekolojik eşikle temas ediyor mu?	
Su / dere teması	Yerleşim su varlıkları veya drenaj sistemiyle ilişkili mi?	
Kıyı teması	Yerleşim kıyı veya kıyı gerisi alanlarla ilişkili mi?	
Kültürel peyzaj	Yerleşim çeperinde kültürel peyzaj değeri var mı?	
Yapılaşma baskısı	Yerleşim çeperinde yeni yapılaşma veya saçaklanma baskısı var mı?	
Kontrollü gelişme alanı	Sınırlı gelişme gerektiren alanlar tanımlanmış mı?	
Koruma kuşağı	Yapılaşmadan kaçınılacak veya korunacak kuşaklar belirlenmiş mi?	
Kuşak genişliği	Kuşakların genişliği ve niteliği yerel koşullara göre tanımlanmış mı?	
Kuşak kararları	Her kuşak için izin verilecek / sınırlandırılacak kullanımlar belirlenmiş mi?	
Harita üretimi	Kademeli tampon kuşak haritası hazırlanmış mı?	

Ek 8.4 Kırsal Yapılaşma Koşulları Kontrol Listesi

Bu kontrol listesi, kırsal mahallelerde yapılaşmanın yerel doku, parsel yapısı, çevresel eşikler ve kırsal karakterle uyumlu olup olmadığını değerlendirmek için kullanılır.

Kontrol Başlığı	Değerlendirme Sorusu	Durum / Not
Mevcut yapı stoğu	Mahallede mevcut yapı stoğu ve yapı tipleri analiz edilmiş mi?	
Parsel yapısı	Parsel büyüklüğü, parsel biçimi ve yapı-parcel ilişkisi değerlendirilmiş mi?	
Sokak dokusu	Yapılaşma kararları sokak dokusu ve yol genişlikleriyle uyumlu mu?	
Yapı konumu	Yapıların parsel içindeki konumu ve sokakla ilişkisi değerlendirilmiş mi?	
Yoğunluk	Önerilen yoğunluk kırsal karakterle uyumlu mu?	
Yapı yüksekliği	Yapı yüksekliği mevcut doku ve silüetle uyumlu mu?	
Çekme mesafeleri	Çekme mesafeleri kırsal parsel ve sokak ilişkisine uygun mu?	
Avlu / bahçe kullanımı	Avlu, bahçe, açık alan ve üretimle ilişkili kullanım biçimleri dikkate alınmış mı?	
Malzeme	Yerel malzeme, renk ve yapım tekniği dikkate alınmış mı?	
Eklenti yapıları	Ahır, depo, atölye, tarımsal eklenti gibi yapılar için ilke tanımlanmış mı?	
Çevresel eşikler	Yapılaşma koşulları doğal ve yasal eşiklerle uyumlu mu?	
Plan notu ilişkisi	Yapılaşma koşulları mevcut plan notlarıyla ilişkilendirilmiş mi?	
Tasarım rehberi ihtiyacı	Kırsal tasarım rehberi gerekip gerekmediği değerlendirilmiş mi?	

Ek 8.5 Ekolojik Vaziyet Planı Kontrol Listesi

Bu kontrol listesi, ekolojik vaziyet planı hazırlanması gereken mahallelerde doğal sistemler ile yerleşim ve yapılaşma kararları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi için kullanılır.

Kontrol Başlığı	Değerlendirme Sorusu	Durum / Not
Doğal eşikler	Mahallede plan kararını etkileyen doğal eşikler tanımlanmış mı?	
Su sistemi	Dere, drenaj, taşkın alanı, kaynak ve su toplama ilişkileri değerlendirilmiş mi?	
Topoğrafya	Eğim, yükselti ve bakı karar sürecine dahil edilmiş mi?	
Afet riski	Sel, taşkın, heyelan, yangın veya diğer afet riskleri işlenmiş mi?	
Ekolojik koridor	Ekolojik bağlantılar ve yeşil altyapı sürekliliği tanımlanmış mı?	
Tarım / doğal alan ilişkisi	Tarım alanları ile doğal alanların sürekliliği değerlendirilmiş mi?	
Yerleşim ilişkisi	Yerleşim alanı ile doğal eşikler arasındaki temas noktaları belirlenmiş mi?	
Yapılaşmadan kaçınılacak alanlar	Ekolojik veya risk nedeniyle yapılaşmaya kapalı alanlar tanımlanmış mı?	
Kontrollü kullanım alanları	Sınırlı ve kontrollü kullanım gerektiren alanlar belirlenmiş mi?	
Yeşil-mavi altyapı	Yeşil ve mavi altyapı bileşenleri birlikte değerlendirilmiş mi?	
Tampon kuşak ilişkisi	Ekolojik kararlar tampon kuşak sistemiyle ilişkilendirilmiş mi?	
Kurum görüşü	Çevre, su, orman, afet ve ilgili kurum görüşleri alınmış mı?	
Harita / pafta çıktısı	Ekolojik vaziyet planı karar haritası hazırlanmış mı?	

Ek 8.6 Kırsal Tasarım Rehberi Kontrol Listesi

Bu kontrol listesi, kırsal tasarım rehberi hazırlanması gereken mahallelerde yerel mimari karakter, kamusal alan, sokak dokusu, malzeme ve peyzaj değerlerinin değerlendirilmesi için kullanılır.

Kontrol Başlığı	Değerlendirme Sorusu	Durum / Not
Yerleşim dokusu	Mahallenin geleneksel yerleşim dokusu tanımlanmış mı?	
Sokak dokusu	Sokak genişlikleri, yönlenme, meydan ve geçiş ilişkileri analiz edilmiş mi?	
Yapı tipolojisi	Geleneksel ve mevcut yapı tipleri belirlenmiş mi?	
Cephe karakteri	Cephe oranları, açıklıklar, doluluk-boşluk ilişkisi değerlendirilmiş mi?	
Çatı biçimi	Çatı eğimi, örtü malzemesi ve silüet ilişkisi tanımlanmış mı?	
Malzeme ve renk	Yerel malzeme, taş, ahşap, sıva, renk ve doku özellikleri belirlenmiş mi?	
Avlu ve bahçe	Avlu, bahçe, duvar, kapı ve açık alan ilişkileri incelenmiş mi?	
Kamusal alan	Meydan, çeşme, cami çevresi, ortak kullanım alanları değerlendirilmiş mi?	
Peyzaj	Ağaç dokusu, tarımsal peyzaj, doğal çevre ve açık alan ilişkileri değerlendirilmiş mi?	
Yeni yapılaşma	Yeni yapıların mevcut dokuya uyumu için ilkeler tanımlanmış mı?	
Turizm / ikinci konut baskısı	Kullanım baskılarının tasarım kararlarına etkisi değerlendirilmiş mi?	
Fotoğraf envanteri	Yerel doku ve yapı karakteri fotoğraflarla belgelenmiş mi?	
Rehber çıktısı	Tasarım ilkeleri ve görsel ilke seti hazırlanmış mı?	

Ek 8.7 Mikro-Bölgeleme Planı Kontrol Listesi

Bu kontrol listesi, kırsal odak / mikro-bölgeleme planı hazırlanması gereken alanlarda mahalleler arası üretim, hizmet, ulaşım ve merkezilik ilişkilerinin değerlendirilmesi için kullanılır.

Kontrol Başlığı	Değerlendirme Sorusu	Durum / Not
Mahalle grubu	Mikro-bölgeleme alanına dahil edilecek mahalleler belirlenmiş mi?	
Kırsal odak	Hizmet, üretim veya pazar açısından odak niteliği taşıyan mahalle var mı?	
Hizmet erişimi	Sağlık, eğitim, sosyal donatı ve kamusal hizmet ilişkileri değerlendirilmiş mi?	
Ulaşım bağlantısı	Mahalleler arası yol, toplu taşıma ve erişilebilirlik ilişkileri analiz edilmiş mi?	
Üretim havzası	Ortak üretim alanları ve tarımsal havza ilişkileri belirlenmiş mi?	
Kooperatif / örgütlenme	Kooperatif, üretici birliği veya yerel örgütlenme yapısı var mı?	
İşleme / depolama	Üretim, depolama, işleme ve lojistik odakları tanımlanmış mı?	
Pazar ilişkisi	Yerel pazar, satış noktası, üretici pazarı veya dağıtım ilişkisi var mı?	
Altyapı kapasitesi	Su, atıksu, enerji, dijital erişim ve diğer altyapı ilişkileri değerlendirilmiş mi?	
Sosyal kapasite	Yerel aktörler, kadın ve gençlik grupları, girişimcilik potansiyeli değerlendirilmiş mi?	
Alt bölge sınırı	Mikro-bölgeleme alanı ve odak ilişkileri haritada gösterilmiş mi?	
Öncelikli yatırım	Öncelikli hizmet, üretim veya altyapı müdahaleleri belirlenmiş mi?	

Ek 8.8 Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası Kontrol Listesi

Bu kontrol listesi, planlı / plansız alanlar, kırsal yerleşik alan sınırı, gelişme baskısı ve korunacak alanlar arasında belirsizlik bulunan mahallelerde kullanılır.

Kontrol Başlığı	Değerlendirme Sorusu	Durum / Not
Mahalle idari sınırı	Güncel ve onaylı idari mahalle sınırı temin edildi mi?	
İdari/kadastral uyum	Mahalle, tapulama, kadastro ve adres kayıtları arasında uyumsuzluk var mı?	
Mevcut eski köy sınırı	Daha önce onaylanmış köy yerleşik alan sınırı var mı?	
Mevcut kırsal yerleşik alan	Eski sınırın mevcut hukuki durumu ve güncelliği doğrulandı mı?	
Mevcut civarı sınırı	Ayrıca onaylanmış kırsal yerleşik alan civarı sınırı var mı?	
Karar bilgileri	Onay makamı, karar tarihi, karar sayısı ve pafta bilgisi kaydedildi mi?	
Fiili yerleşim alanı	Mevcut yapılaşmış alan ve yerleşim çekirdeği saha verisiyle belirlendi mi?	
Yapı tespitleri	Yapıların konumu ve mevzuata uygunluk durumu tutanakla belirlenmiş mi?	
Planlı alan	Nazım, uygulama veya koruma planı sınırları gösterildi mi?	
Yeniden tespit ihtiyacı	Mevcut sınırın genişletilmesi, daraltılması veya düzeltilmesi gerekiyor mu?	
Teknik komisyon	Biri harita mühendisi olmak üzere en az üç teknik personel görevlendirildi mi?	
Pafta ve ölçek	1/1000 veya 1/5000 hâlihazır harita/kadastro paftası kullanıldı mı?	
Doğal ve yasal eşikler	Afet, dere, jeoloji, tarım, orman, mera, sit ve diğer koruma alanları gösterildi mi?	
5403 izinleri	Gerekli tarım dışı kullanım ve toprak koruma izinleri değerlendirildi mi?	
Jeolojik-jeoteknik etüt	Yerleşime uygunluk ve sakıncalı alanlar teknik etütle belirlendi mi?	
300 metre kontrolü	Civarı sabit 300 metre tampon olarak değil, azami sınır olarak mı değerlendirildi?	
İlçe meclisi teklifi	Gerekli ilçe belediye meclisi teklifi hazırlandı mı?	
Büyükşehir meclisi kararı	Büyükşehir belediye meclisi kararı alındı mı?	
Kadastro/tapu işlemi	Onaylı tespit paftaya ve gerektiğinde tapu kayıtlarına işlendi mi?	
Geçiş haritası ayrımı	Teknik öneri alanları ile mevcut onaylı hukuki sınırlar farklı lejantla gösterildi mi?	

Ek 8.9 Mevcut Planlarla Uyum Kontrol Listesi

Bu kontrol listesi, mevcut plan kararları ile Cilt 03 kapsamında önerilen planlama araçlarının uyumunu değerlendirmek için kullanılır.

Kontrol Başlığı	Değerlendirme Sorusu	Durum / Not
Üst ölçek plan	Çevre düzeni planı kararları incelenmiş mi?	
Nazım imar planı	Nazım plan kararları ve gelişme yönleri değerlendirilmiş mi?	
Uygulama imar planı	Uygulama planı ve plan notları incelenmiş mi?	
Koruma amaçlı plan	Koruma amaçlı imar planı veya sit kararları var mı?	
Kırsal mahalle kararı	Mahallenin kırsal statüsü ve ilgili kararları değerlendirilmiş mi?	
Sektörel kararlar	Tarım, orman, su, enerji, maden, ulaşım ve altyapı kararları incelenmiş mi?	
Plan notları	Plan notları kırsal yapılaşma koşullarıyla uyumlu mu?	
Çelişki / boşluk	Plan kararları arasında çelişki veya boşluk var mı?	
Tamamlayıcı araç ihtiyacı	Hangi Cilt 03 aracı mevcut plan kararını tamamlamalı?	
Revizyon ihtiyacı	Plan değişikliği, plan notu revizyonu veya ek rehber ihtiyacı var mı?	
Kurumsal süreç	Uyum değerlendirmesi için gerekli kurumlar belirlenmiş mi?	
Sonuç	Mevcut planlarla uyum değerlendirme notu hazırlanmış mı?	

Ek 9. Planlama Aracı İçerik Şablonları

Bu ek, Cilt 03 kapsamında tanımlanan planlama araçlarının uygulamada hangi içerik yapısıyla hazırlanacağını göstermektedir. Her planlama aracı için önerilen içerik şablonu, mahalle bazında uygulama dosyasıyla birlikte kullanılmalıdır.

İçerik şablonları, araçların farklı mahallelerde aynı sistematiikle hazırlanmasını sağlar. Böylece araçlar arası karşılaştırılabilirlik, kurum görüşleriyle uyum, karar izlenebilirliği ve güncelleme kolaylığı sağlanır.

Ek 9.1 Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi İçerik Şablonu

Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi, her kırsal mahallede hazırlanacak temel yönlendirici araçtır. Bu şablon, mahallenin kırsal karakterini, koruma-gelişme dengesini, öncelikli sorunlarını ve planlama yönelimini özetler.

İçerik Başlığı	Açıklama
Mahalle kimliği	İlçe, mahalle adı, konum, temel göstergeler
İZ.KIRSAL Kırsal Mahalle Sınıfı	Mahallenin kırsal karakter sınıfı ve kısa açıklaması
Temel planlama meselesi	Mahallenin başlıca sorun, baskı veya potansiyel alanı
Korunacak değerler	Doğal, tarımsal, kültürel, peyzaj ve yerel kimlik değerleri
Güçlendirilecek ilişkiler	Üretim, hizmet, ulaşım, sosyal yaşam ve yerel ekonomi ilişkileri
Sınırlandırılacak baskılar	Yapılaşma, turizm, ikinci konut, enerji, maden, altyapı veya çeper baskıları
Müdahale Tipi	Tip A, Tip B, Tip C veya Tip D
Temel araçlar	Her mahallede uygulanacak araçların mahalleye göre yorumlanması
Koşullu araç ihtiyacı	Mahallenin özgün durumuna göre devreye girecek araçlar
Öncelikli karar	Mahalle için kısa stratejik planlama yönelimi
Beklenen çıktı	Harita, rapor, plan notu, rehber veya uygulama dosyası bileşeni

Tablo Ek 9.1.1. Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi İçerik Şablonu

Ek 9.2 Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi İçerik Şablonu

Bu şablon, kırsal mahallede planlama kararlarını etkileyen doğal, tarımsal, kültürel, ekolojik ve yasal eşiklerin sistematik biçimde değerlendirilmesi için kullanılır.

İçerik Başlığı	Açıklama
Çalışma alanı	Mahalle sınırı ve gerekli yakın çevre etki alanı
Tarımsal eşikler	Tarım alanları, özel ürün alanları, zeytinlikler, bağlar, bahçeler, mera alanları
Doğal eşikler	Orman alanları, su varlıkları, dere yatakları, kıyı alanları, topoğrafya
Ekolojik eşikler	Ekolojik koridorlar, habitat alanları, yeşil-mavi altyapı bağlantıları
Kültürel eşikler	Tescilli yapılar, sit alanları, geleneksel doku, kültürel peyzaj
Afet ve risk alanları	Taşkın, heyelan, yangın, deprem, kıyı taşkını ve diğer riskler
Yasal koruma statüleri	Koruma alanları, sit kararları, havza kararları, kurum kararları
Mevcut plan kararlarıyla ilişki	Eşik alanların mevcut planlardaki karşılığı
Kurum görüşleri	Alınan veya alınması gereken kurum görüşleri
Sonuç değerlendirmesi	Korunacak, sınırlandırılacak, kontrollü kullanılacak ve ayrıntılı incelenecek alanlar
Harita çıktısı	Eşik ve koruma katmanları haritası

Tablo Ek 9.2.1. Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi İçerik Şablonu

Ek 9.3 Kademeli Tampon Kuşak Sistemi İçerik Şablonu

Bu şablon, kırsal yerleşim alanı ile çevresindeki doğal, tarımsal, kültürel ve baskı alanları arasındaki geçiş ilişkisini tanımlamak için kullanılır.

İçerik Başlığı	Açıklama
Yerleşim çekirdeği	Mevcut yerleşik alan ve geleneksel çekirdek doku
Yerleşim çeperi	Yerleşim alanının çevre alanlarla temas ettiği geçiş bölgesi
Tarımsal geçiş kuşağı	Yerleşim ve tarım alanları arasındaki geçiş ilişkisi
Doğal eşik kuşağı	Orman, su, kıyı, eğim, ekolojik koridor ve doğal alanlarla temas
Kültürel peyzaj kuşağı	Yerel doku, tarihi alan, kültürel peyzaj ve miras ilişkisi
Kontrollü gelişme kuşağı	Sınırlı ve koşullu gelişme alanları
Baskı yönetim kuşağı	Yapılaşma, turizm, ikinci konut, enerji, maden veya altyapı baskısı alanları
Kuşak kararları	Her kuşakta izin verilecek, sınırlandırılacak veya kaçınılacak kullanımlar
Mevcut planlarla ilişki	Kuşak kararlarının plan kararlarıyla uyumu
Harita çıktısı	Kademeli tampon kuşak haritası ve kuşak karar tablosu

Tablo Ek 9.3.1. Kademeli Tampon Kuşak Sistemi İçerik Şablonu

Ek 9.4 Kırsal Yapılaşma Koşulları İçerik Şablonu

Bu şablon, kırsal mahallede yeni yapılaşmanın ve mevcut yapıların dönüşümünün yerel dokuya, çevresel eşiklere ve kırsal yaşam biçimine uyumlu biçimde yönlendirilmesi için kullanılır.

İçerik Başlığı	Açıklama
Mevcut yapı stoku	Yapı türleri, kullanım biçimleri, yapı yaşı, yapı yoğunluğu
Parsel yapısı	Parsel büyüklükleri, biçimleri, yapı-parsel ilişkisi
Sokak ve yol ilişkisi	Sokak genişliği, yapı-sokak ilişkisi, yaya ve araç erişimi
Yapı konumu	Yapının parsel içindeki yeri, çekme mesafeleri, avlu ve bahçe ilişkisi
Yapı ölçeği	Kat adedi, yükseklik, kütle, siluet ve yoğunluk
Malzeme ve renk	Yerel malzeme, cephe dili, çatı malzemesi, renk uyumu
Eklenti yapıları	Ahır, depo, tarımsal yapı, atölye, müstemilat ve üretim yapıları
Açık alan ilişkisi	Avlu, bahçe, duvar, geçiş alanı, ortak açık alan
Doğal ve yasal eşikler	Yapılaşmayı sınırlayan eşik ve koruma kararları
Plan notu ilişkisi	Mevcut plan notlarıyla uyum veya revizyon ihtiyacı
Sonuç kararları	Mahalleye özgü yapılaşma ilkeleri ve plan notu önerileri

Tablo Ek 9.4.1. Kırsal Yapılaşma Koşulları İçerik Şablonu

Ek 9.5 Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi İçerik Şablonu

Bu şablon, mevcut plan kararları ile Cilt 03 araçlarının ilişkisini değerlendirmek için kullanılır.

İçerik Başlığı	Açıklama
Üst ölçek plan kararları	Çevre düzeni planı kararları ve kırsal alanla ilişkisi
Nazım imar planı kararları	Yerleşme, gelişme, ulaşım, kullanım ve koruma kararları
Uygulama imar planı kararları	Parsel, yapılaşma, kullanım ve plan notları
Koruma amaçlı plan kararları	Sit, kültürel miras, koruma alanı ve özel kararlar
Kırsal mahalle kararları	Kırsal statü ve idari kararların planlama ilişkisi
Sektörel kararlar	Tarım, orman, su, enerji, maden, altyapı ve ulaşım kararları
Cilt 03 araçlarıyla ilişki	Hangi araçların mevcut plan kararlarını tamamlayacağı
Uyum / çelişki değerlendirmesi	Plan kararları ve araç önerileri arasındaki uyum, boşluk veya çelişki
Revizyon ihtiyacı	Plan notu, plan değişikliği, ek rehber veya kurum görüşü ihtiyacı
Sonuç çıktısı	Plan ilişkisi matrisi ve uyum değerlendirme raporu

Tablo Ek 9.5.1. Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi İçerik Şablonu

Ek 9.6 Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı İçerik Şablonu

Bu şablon, mahalleler arası üretim, hizmet, ulaşım, pazar ve kırsal merkez ilişkilerini değerlendirmek için kullanılır.

İçerik Başlığı	Açıklama
Mikro-bölgeleme alanı	Çalışmaya dahil edilecek mahalle grubu veya alt bölge
Kırsal odaklar	Hizmet, üretim, pazar veya ulaşım açısından odak niteliği taşıyan mahalleler
Üretim ilişkileri	Üretim alanları, ürün desenleri, kooperatifler, üretici ağları
Hizmet ilişkileri	Eğitim, sağlık, sosyal donatı, kamusal hizmet, ticaret ve gündelik hizmet erişimi
Ulaşım ilişkileri	Mahalleler arası bağlantılar, erişilebilirlik, toplu taşıma, lojistik ilişkiler
Pazar ve dağıtım ilişkileri	Üretici pazarı, satış noktası, depolama, işleme, dağıtım ve lojistik
Altyapı ilişkileri	Su, atıksu, enerji, dijital altyapı ve ortak altyapı kullanımı
Sosyal kapasite	Kooperatifler, üretici örgütleri, kadın ve gençlik grupları, yerel girişimler
Odak ve alt bölge kararları	Mahalle grupları, hizmet odakları, üretim odakları ve öncelikli müdahale alanları
Harita çıktısı	Kırsal odak / mikro-bölgeleme planı

Tablo Ek 9.6.1. Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı İçerik Şablonu

Ek 9.7 Ekolojik Vaziyet Planı İçerik Şablonu

Bu şablon, doğal sistemler, risk alanları, yerleşim ve yapılaşma kararlarını birlikte değerlendirmek için kullanılır.

İçerik Başlığı	Açıklama
Çalışma alanı	Mahalle ve doğal sistem sürekliliği gerektiren yakın çevre
Doğal eşikler	Orman, su, kıyı, eğim, topoğrafya, doğal alanlar
Su sistemi	Dere yatakları, drenaj, taşkın alanları, kaynaklar, su toplama alanları
Risk alanları	Taşkın, heyelan, yangın, kıyı taşkını ve diğer doğal riskler
Yeşil-mavi altyapı	Ekolojik koridorlar, yeşil alanlar, su sistemi ve bağlantılar
Tarım ve doğal alan ilişkisi	Tarımsal üretim alanları ile doğal alanların sürekliliği
Yerleşim ilişkisi	Yerleşim alanı, gelişme alanı ve doğal eşikler arasındaki temas
Yapılaşma kararları	Yapılaşmadan kaçınılacak, kontrollü kullanılacak ve uygun alanlar
Tampon kuşak ilişkisi	Ekolojik kararların kademeli tampon kuşak sistemiyle ilişkisi
Kurum görüşleri	Çevre, su, orman, afet, tarım ve diğer ilgili kurum görüşleri
Harita çıktısı	Ekolojik vaziyet planı karar haritası

Tablo Ek 9.7.1. Ekolojik Vaziyet Planı İçerik Şablonu

Ek 9.8 Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası İçerik Şablonu

Bu şablon, planlı / plansız alanlar, yapılaşma baskısı ve korunacak alanlar arasında geçiş dönemi kararlarının üretilmesi için kullanılır.

İçerik Başlığı	Açıklama
Mahalle idari sınırı	Güncel idari sınır ve varsa uyumsuzluk alanları
Mevcut onaylı köy/kırsal yerleşik alan	Karar tarih ve sayısıyl birlikte gösterilen hukuki sınır
Mevcut onaylı civarı sınırı	Varsa ayrıca onaylanmış kırsal yerleşik alan civarı
Fiili yerleşim alanı	Nazım, uygulama ve koruma planı sınırları
Planlı alanlar	Kat adedi, yükseklik, kütle, siluet ve yoğunluk
Plansız alanlar	Plan kararı bulunmayan alanlar
Sınır uyumsuzluğu	İdari, kadastral, tapulama veya adres verileri arasında uyumsuzluk bulunan alanlar
Yeniden tespit ihtiyacı	Mevcut sınırın güncellenmesi, genişletilmesi, daraltılması veya düzeltilmesi ihtiyacı
Korunacak alanlar	Tarım, orman, mera, su, sit, kültürel miras ve doğal eşikler
Riskli/sakıncalı alanlar	Afet, dere yatağı, jeolojik ve sıhhi açıdan yapılaşmaya uygun olmayan alanlar
Kontrollü kullanım alanları	Planlama koşullarıyla sınırlı kullanımın değerlendirileceği teknik karar alanları
Tampon ve geçiş alanları	Yerleşim, üretim ve doğal sistemler arasındaki planlama kuşakları
Gelişme ve yatırım baskısı	Yapılaşma, turizm, enerji, maden ve altyapı baskıları
Hukuki işlem ihtiyacı	Plan değişikliği, resmî sınır tespiti, kurum görüşü veya sektörel izin gerektiren alanlar
Harita çıktısı	Mevcut onaylı sınırlarla teknik önerileri açıkça ayıran geçiş dönemi karar haritası
Zorunlu not	Haritanın hukuki kırsal yerleşik alan ve civarı sınırı oluşturmadığına ilişkin açıklama

Tablo Ek 9.8.1. Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası İçerik Şablonu

Ek 9.9 Kırsal Tasarım Rehberi İçerik Şablonu

Bu şablon, kırsal mahallede yerel mimari, yapılaşma, sokak dokusu, kamusal alan ve peyzaj karakterini koruyarak yeni gelişmeleri yönlendirmek için kullanılır.

İçerik Başlığı	Açıklama
Yerleşim dokusu	Mahallenin yerleşim yapısı, sokak örgüsü ve mekânsal karakteri
Yapı tipolojileri	Geleneksel ve mevcut yapı türleri
Parsel ve yapı ilişkisi	Yapıların parsel içindeki konumu, avlu ve bahçe ilişkisi
Sokak ve yol ilişkisi	Sokak genişliği, yol kaplaması, yapı-sokak ilişkisi, yaya hareketi
Cephe karakteri	Cephe oranları, pencere-kapı ilişkisi, doluluk-boşluk düzeni
Çatı ve siluet	Çatı biçimi, eğim, örtü malzemesi, yerleşim silueti
Malzeme ve renk	Yerel malzeme, renk paleti, doku ve yapım tekniği
Avlu, bahçe ve duvar	Bahçe duvarı, kapı, avlu, yarı açık alan ve üretim alanı ilişkisi
Kamusal açık alanlar	Meydan, çeşme çevresi, cami çevresi, ortak kullanım alanları
Peyzaj ve bitkilendirme	Yerel bitki dokusu, tarımsal peyzaj ve açık alan ilişkisi
Yeni yapı ve dönüşüm ilkeleri	Yeni yapı, tadilat, eklenti ve çevre düzenlemesine ilişkin ilkeler
Görsel ilke seti	Fotoğraf, çizim, şema ve tasarım örnekleri

Tablo Ek 9.9.1. Kırsal Tasarım Rehberi İçerik Şablonu

Ek 9.10 Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı İçerik Şablonu

Bu şablon, mevcut alt ölçek plan kararlarının kırsal planlama araçlarıyla birlikte değerlendirilmesi için kullanılır.

İçerik Başlığı	Açıklama
Plan sınırı ve katmanlar	Uygulama imar planı, koruma amaçlı plan, mevcut onaylı kırsal yerleşik alan, mevcut onaylı civarı, mahalle idari sınırı ve fiilî yerleşim alanı ayrı ayrı gösterilir
Mevcut kullanım kararları	Konut, tarım, ticaret, sosyal donatı, altyapı, açık alan ve diğer kullanımlar
Yapılaşma koşulları	Emsal, yükseklik, çekme mesafesi, parsel koşulları ve plan notları
Kırsal doku ilişkisi	Mevcut plan kararlarının yerel doku ve yapı karakteriyle uyumu
Doğal ve yasal eşikler	Plan kararlarının eşik ve koruma alanlarıyla ilişkisi
Cilt 03 araçlarıyla ilişki	Mevcut plan kararları ile kırsal araçlar arasındaki uyum, boşluk ve çelişkiler
Uyum değerlendirmesi	Yerel malzeme, renk paleti, doku ve yapım tekniği
Plan notu önerileri	Kırsal karaktere duyarlı ilave veya revize plan notu önerileri
Revizyon başlıkları	Plan değişikliği, plan notu, tamamlayıcı rehber veya kırsal yerleşik alan ve civarının resmî yeniden tespitini gerektiren konuların birbirinden ayrılması
Kurum görüşü ihtiyacı	Plan uygulamasını etkileyen kurum görüşleri
Hukuki statü ve karar bilgisi	Her sınırın mevzuat dayanağı, onay makamı, karar tarihi, karar sayısı, pafta kaynağı ve güncellik durumu
Sonuç çıktısı	Uyum matrisi, plan notu önerileri ve revizyon değerlendirmesi

Tablo Ek 9.10.1. Meri Uygulama İmar Planı ile İlişki Kurma Aracı İçerik Şablonu

Ek 10. Mahalle Bazında Araç Eşleştirme Tablosu

Bu ek, Cilt 03 kapsamında tanımlanan planlama araçlarının mahalle bazında nasıl eşleştirileceğini göstermek amacıyla hazırlanmıştır. Tablo, her kırsal mahalle için İZ.KIRSAL Kırsal Mahalle Sınıfı, Tip A-D Müdahale Tipi, baskın eşik veya sorun alanı, temel araç seti, koşullu araç ihtiyacı, birincil araç, tamamlayıcı araçlar ve beklenen çıktıyı birlikte göstermektedir.

Mahalle bazında araç eşleştirme tablosu, karar matrisi ve mahalle bazında uygulama dosyasıyla birlikte kullanılmalıdır. Bu tablo, rehberin uygulama aşamasında hangi mahallede hangi aracın öncelikli kullanılacağını izlenebilir hale getirir.

Ek 10.1 Mahalle Bazında Araç Eşleştirme Tablosu Şablonu

İlçe	Mahalle	İZ.KIRSAL Kırsal Mahalle Sınıfı	Müdahale Tipi	Baskın Eşik / Sorun	Mevcut Plan Durumu	Temel Araç Seti	Koşullu Araç	Birincil Araç	Tamamlayıcı Araçlar	Beklenen Çıktı	Öncelik Düzeyi
			Tip A / B / C / D /			Te-mel araç seti					Yük-sek / Orta / Düşük

Ek 10.2 Şematik Araç Eşleştirme Örnekleri

Aşağıdaki tablo, farklı mahalle koşullarında araç eşleştirme mantığının nasıl kurulabileceğini göstermek amacıyla hazırlanmış şematik örneklerden oluşmaktadır. Gerçek uygulamada mahalle adları, sınıflar ve araç kararları güncel veri, saha çalışması, kurum görüşleri ve yerel paydaş katılımı doğrultusunda belirlenecektir.

İlçe	Mahalle	İZ KIRSAL Kırsal Mahalle Sınıfı	Müdahale Tipi	Baskın Eşik / Sorun	Mevcut Plan Durumu	Temel Araç Seti	Koşullu Araç	Birincil Araç	Tamamlayıcı Araçlar	Beklenen Çıktı	Öncelik Düzeyi
Örnek İlçe A	Örnek Mahalle 1	Kentsel çeper baskısı altındaki kırsal mahalle	Tip D	Yapılaşma baskısı, saçaklanma, ikinci konut eğilimi	Kısmen planlı / plan kararları parçalı	Kırsal strateji ve koruma çerçevesi; eşik değerlendirme-si; tampon kuşak; yapılaşma koşulları; plan uyum değerlendirme-si	Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası; Kırsal Tasarım Rehberi	Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası	Kademeli Tampon Kuşak Sistemi; Kırsal Yapılaşma Koşulları	Yerleşik alan, kontrollü gelişme alanı ve korunacak alan sınırlarının netleştirilmesi	Yüksek
Örnek İlçe B	Örnek Mahalle 2	Altyapılı durağan kırsal mahalle	Tip A	Orman, su sistemi, eğitim ve risk alanları	Üst ölçek plan kararı mevcut / alt ölçek detay sınırlı	Temel araç seti	Ekolojik Vaziyet Planı	Ekolojik Vaziyet Planı	Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirme-si; Kademeli Tampon Kuşak Sistemi	Doğal eşikler, yapılaşmadan kaçınılacak alanlar ve ekolojik karar çerçevesi	Yüksek
Örnek İlçe C	Örnek Mahalle 3	Üretim ve enerji dönüşümü mahallesi	Tip C	Tarımsal üretim havzası, kooperatif ve pazar ilişkisi	Planlı / sektörel kararlarla ilişkili	Temel araç seti	Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı	Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı	Kırsal Strateji ve Koruma Çerçevesi; Mevcut Planlarla Uyum Değerlendirme-si	Üretim, hizmet, ulaşım ve kırsal odak ilişkilerinin tanımlanması	Orta / Yüksek

İlçe	Mahalle	İZ KIRSAL Kırsal Mahalle Sınıfı	Müdahale Tipi	Baskın Eşik / Sorun	Mevcut Plan Durumu	Temel Araç Seti	Koşullu Araç	Birincil Araç	Tamamlayıcı Araçlar	Beklenen Çıktı	Öncelik Düzeyi
Örnek İlçe D	Örnek Mahalle 4	Korunmuş ancak gerileyen tarımsal kırsal mahalle	Tip B	Yerel mimari, sokak dokusu, kültürel peyzaj	Uygulama planı veya koruma kararıyla ilişkili	Temel araç seti	Kırsal Tasarım Rehberi	Kırsal Tasarım Rehberi	Kırsal Yapılaşma Koşulları; Mevcut Planlarla Uyum Değerlendirme-si	Yerel dokuya duyarlı tasarım ilkeleri ve yapılaşma koşulları	Orta
Örnek İlçe E	Örnek Mahalle 5	Üretim ve enerji dönüşümü mahallesi	Tip D / Tip A	Enerji yatırımı, doğal eşik ve tarım alanı çakışması	Üst ölçek ve sektörel kararlarla ilişkili	Temel araç seti	Ekolojik Vaziyet Planı; Mevcut Planlarla Uyum Değerlendirmesi	Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirme-si	Temel Eşik Değerlendirme-si; Ekolojik Vaziyet Planı	Yatırım baskısı, eşik alanlar ve mevcut plan kararları arasında uyum değerlendirme-si	Yüksek
Örnek İlçe F	Örnek Mahalle 6	Merkezi-lik etkisi yüksek kırsal mahalle	Tip D / Tip B	Turizm, ikinci konut, peyzaj ve doku baskısı	Kısmen planlı / kırsal yerleşik alan kararı mevcut	Temel araç seti	Kırsal Tasarım Rehberi; Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası	Kırsal Tasarım Rehberi	Kademeli Tampon Kuşak Sistemi; Kırsal Yapılaşma Koşulları	Turizm ve ikinci konut baskısına karşı dokuya duyarlı tasarım ve sınır kararları	Orta / Yüksek

Ek 10.3 Araç Eşleştirme Tablosunun Kullanım İlkeleri

Mahalle bazında araç eşleştirme tablosu hazırlanırken aşağıdaki ilkeler dikkate alınmalıdır:

- Cilt 01 kırsal mahalle sınıflaması, araç seçiminin doğrudan sonucu olarak değil, mahalle karakterini tanımlayan başlangıç girdisi olarak kullanılmalıdır.
- Her mahalle için önce baskın planlama meselesi belirlenmeli, ardından Tip A-D Müdahale Tipi tanımlanmalıdır.
- Her kırsal mahallede temel araç seti mutlaka değerlendirilmelidir. Ancak bu araçların kapsamı, yoğunluğu ve çıktısı mahallenin koşullarına göre farklılaşabilir.
- Koşullu araçlar yalnızca gerekli olduğu durumlarda devreye alınmalıdır. Her mahallede tüm koşullu araçların kullanılması beklenmemelidir.
- Birincil araç, mahallenin baskın sorununa en doğrudan cevap veren araç olarak seçilmelidir.
- Tamamlayıcı araçlar, birincil aracın eksik bıraktığı eşik, yapılaşma, tasarım, plan uyumu veya mikro-bölgeleme ilişkilerini desteklemelidir.
- Beklenen çıktı açık biçimde tanımlanmalıdır. Harita, rehber, plan notu önerisi, uyum matrisi, karar tablosu veya uygulama dosyası bileşeni gibi çıktı türleri belirtilmelidir.
- Öncelik düzeyi, yalnızca sorunun büyüklüğüne göre değil; uygulama aciliyeti, kurumsal ihtiyaç, yapılaşma baskısı, risk düzeyi ve veri erişilebilirliği birlikte değerlendirilerek belirlenmelidir.

Ek 11. Harita Üretim ve Gösterim Standartları

Bu ek, Cilt 03 kapsamında üretilecek harita, şema ve mekânsal gösterimlerin ortak bir dil ve standartta hazırlanması amacıyla düzenlenmiştir. Harita üretim standartları, farklı mahallelerde hazırlanacak çıktıların karşılaştırılabilir, okunabilir ve kurumsal süreçlerde kullanılabilir olmasını sağlar.

Cilt 03 kapsamında üretilecek haritalar yalnızca görsel anlatım aracı değildir. Her harita, karar üretiminin mekânsal karşılığını göstermelidir. Bu nedenle haritalar, karar matrisi, araç kartları ve mahalle bazında uygulama dosyasıyla doğrudan ilişkilendirilmelidir.

Ek 11.1 Harita Türleri

Cilt 03 kapsamında aşağıdaki harita ve şema türleri üretilebilir:

Harita / Şema Türü	Kullanım Amacı	İlgili Araç
Kırsal mahalle konum haritası	Mahallenin ilçe, alt bölge ve yakın çevre içindeki yerini göstermek	Mahalle bazında uygulama dosyası
Mevcut plan durumu haritası	Mahalleye ilişkin üst ölçek ve alt ölçek plan kararlarını göstermek	Mevcut Planlarla Uyum ve Plan Hiyerarşisi Eşleştirmesi
Eşik ve koruma katmanları haritası	Doğal, tarımsal, kültürel, ekolojik ve yasal eşikleri göstermek	Temel Eşik ve Koruma Katmanları Değerlendirmesi
Kademeli tampon kuşak haritası	Yerleşim alanı ile çevresindeki geçiş kuşaklarını göstermek	Kademeli Tampon Kuşak Sistemi
Kırsal yapılaşma koşulları şeması	Yapılaşma kararlarının parsel, yapı, sokak ve açık alan ilişkisini göstermek	Kırsal Yapılaşma Koşulları
Kırsal odak / mikro-bölgeleme haritası	Mahalleler arası üretim, hizmet, ulaşım ve merkezilik ilişkilerini göstermek	Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Planı
Ekolojik vaziyet planı	Doğal eşikler, risk alanları, yeşil-mavi altyapı ve yapılaşma kararlarını birlikte göstermek	Ekolojik Vaziyet Planı
Geçiş dönemi kırsal sınır haritası	Yerleşik alan, kontrollü gelişme alanı, korunacak alan ve yapılaşmadan kaçınılacak alanları göstermek	Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası
Kırsal tasarım rehberi şemaları	Yerel doku, yapı, sokak, kamusal alan, malzeme ve peyzaj ilkelerini göstermek	Kırsal Tasarım Rehberi
Mahalle bazında araç kullanım haritası	Temel ve koşullu araçların mahalle bazında dağılımını göstermek	Araç Eşleştirme Tablosu
Müdahale tipi haritası	Tip A-D müdahale tiplerinin mekânsal dağılımını göstermek	Karar Matrisi
Önceliklendirme haritası	Uygulama önceliği yüksek, orta ve düşük mahalleleri göstermek	Uygulama Dosyası / İzleme Sistemi

Tablo Ek 11.1.1. Harita Türleri

Ek 11.2 Haritalarda Yer Alması Gereken Temel Bilgiler

Her haritada asgari olarak aşağıdaki bilgiler bulunmalıdır:

Harita Bileşeni	Açıklama
Harita başlığı	Haritanın konusunu açık biçimde ifade eden başlık
Harita numarası	Cilt içindeki şekil / harita numarası
Çalışma alanı sınırı	Mahalle, mahalle grubu, alt bölge veya plan sınırı
Ölçek bilgisi	Uygun ölçek veya ölçeksiz şematik gösterim notu
Kuzey oku	Mekânsal yön bilgisi
Lejant	Renk, çizgi, tarama ve sembollerin açıklaması
Veri kaynağı	Kullanılan veri setleri, kurumlar veya üretim tarihi
Hazırlama tarihi	Haritanın üretildiği veya güncellendiği tarih
Not / açıklama	Haritanın şematik, karar destek veya uygulama niteliğine ilişkin açıklama
Koordinat sistemi	Gerekli teknik haritalarda kullanılan koordinat sistemi
Sorumlu birim	Haritayı hazırlayan veya doğrulayan birim

Tablo Ek 11.2.1. Haritalarda Yer Alması Gereken Temel Bilgiler

Ek 11.3 Gösterim İlkeleri

Harita ve şemalarda aşağıdaki gösterim ilkelerine uyulmalıdır:

- Haritalar sade, okunabilir ve karar odaklı olmalıdır.
- Analiz katmanları ile karar katmanları görsel olarak ayrıştırılmalıdır.
- Aynı tür veriler farklı haritalarda tutarlı renk ve sembollerle gösterilmelidir.
- Doğal eşik, koruma alanı, risk alanı ve yapılaşma kararı aynı görsel hiyerarşi içinde karıştırılmamalıdır.
- Koruma ve sınırlandırma alanları güçlü ve kolay ayırt edilir gösterimlerle ifade edilmelidir.
- Kontrollü gelişme ve geçiş alanları, kesin yapılaşma alanı gibi algılanmayacak biçimde gösterilmelidir.
- Şematik haritalarda gerçek sınır kesinliği izlenimi verilmemeli; haritanın yönlendirici niteliği açıklama notunda belirtilmelidir.
- Mahalle bazında karar haritaları, uygulama dosyasındaki karar matrisiyle aynı terminolojiyi kullanmalıdır.
- Harita lejantlarında kullanılan terimler, araç kartlarında kullanılan terimlerle uyumlu olmalıdır.
- Her harita, ilgili planlama aracının beklenen çıktısıyla ilişkilendirilmelidir.

Ek 11.4 Önerilen Renk ve Sembol Dili

Aşağıdaki renk ve sembol dili, Cilt 03 kapsamında üretilecek haritalarda ortaklık sağlamak amacıyla önerilmektedir. Gerçek uygulamada kurum standartları, mevcut coğrafi veri altyapısı ve baskı formatları doğrultusunda gerekli uyarlamalar yapılabilir.

Gösterim Kategorisi	Önerilen Görsel Dil	Kullanım Alanı
Mevcut yerleşim alanı	Açık gri / bej dolgu	Yerleşik alan, mevcut yapılaşmış alan
Yerleşim çekirdeği	Daha koyu gri / kahverengi ton	Geleneksel veya yoğun yerleşim çekirdeği
Tarım alanı	Açık yeşil veya sarı-yeşil ton	Tarımsal üretim alanları
Orman / doğal alan	Koyu yeşil ton	Orman, doğal alan, ekolojik alan
Su sistemi	Mavi çizgi veya dolgu	Dere, gölet, su yüzeyi, drenaj
Ekolojik koridor	Yeşil kesikli çizgi veya ok	Ekolojik bağlantılar
Risk alanı	Kırmızı / turuncu tarama	Taşkın, heyelan, yangın, afet riski
Koruma alanı	Açık turuncu veya açık sarı dolgu	Sınırlı gelişme veya geçiş alanı
Yapılaşmadan kaçınılacak alan	Kırmızı tarama veya kalın sınır	Yapılaşmaya kapalı / kaçınılacak alan
Kademeli tampon kuşak	Farklı opaklıkta bantlar	Yerleşim çeperi, tarımsal geçiş, doğal eşik kuşakları
Kırsal odak	Daire sembolü	Hizmet, üretim veya pazar odağı
Mahalleler arası ilişki	Ok veya bağlantı çizgisi	Ulaşım, üretim, hizmet ve pazar ilişkileri
Plan sınırı	Kalın kesikli çizgi	Nazım, uygulama, koruma veya kırsal yerleşik alan sınırı
Mevcut onaylı kırsal yerleşik alan	Kalın sürekli çizgi, karar bilgisiyle	3194 sayılı Kanun kapsamında mevcut hukuki sınır
Mevcut onaylı kırsal yerleşik alan civarı	Farklı tipte sürekli/kesikli çizgi	Varsa ayrıca onaylanmış civarı sınırı
Teknik öneri/geçiş kararı	İnce kesikli veya renkli çizgi	İZ.KIRSAL planlama önerisi; hukuki sınır değildir
Kurum görüşü alanı	İnce tarama veya işaretleme	Görüş gerektiren alanlar
Öncelikli müdahale alanı	Vurgu çerçevesi	Acil veya yüksek öncelikli alanlar

Tablo Ek 11.4.1. Önerilen Renk ve Sembol Dili

Ek 11.5 Harita Ölçek ve Kapsam Önerileri

Harita ölçeği, aracın amacına ve çalışma alanının büyüklüğüne göre belirlenmelidir.

Harita Türü	Önerilen Kapsam	Ölçek Yaklaşımı
Mahalle konum haritası	İlçe ve yakın çevre	Şematik / küçük ölçek
Mevcut plan durumu haritası	Mahalle ve plan sınırları	Plan ölçeğiyle uyumlu
Eşik ve koruma katmanları haritası	Mahalle ve etki alanı	Veri detayına göre orta / büyük ölçek
Kademeli tampon kuşak haritası	Yerleşim çeperi ve yakın çevre	Mahalle ölçeği
Kırsal yapılaşma koşulları şeması	Yerleşik alan, sokak, parsel ve yapı ilişkisi	Büyük ölçek / şematik
Mikro-bölgeleme haritası	Mahalle grubu veya alt bölge	Alt bölge ölçeği
Ekolojik vaziyet planı	Mahalle ve doğal sistem sürekliliği	Mahalle + yakın çevre
Geçiş dönemi kırsal sınır haritası	Mevcut hukuki sınırlar, fiili yerleşim, geçiş, koruma ve baskı alanları — mahalle ve yakın çevresi; resmî sınır tespiti için kullanılacak paftalar	Mevzuata uygun ölçekte hazırlanır.
Kırsal tasarım rehberi şemaları	Sokak, yapı, cephe, parsel ve açık alan	Detay ölçeği / şematik
Araç kullanım haritası	Tüm kırsal mahalleler veya ilçe grubu	Genel dağılım haritası

Tablo Ek11.5.1. Harita Ölçek ve Kapsam Önerileri

Ek 11.6 Harita Notları İçin Örnek Metinler

Haritaların altında kullanılabilecek örnek açıklama notları aşağıda verilmiştir.

Eşik ve Koruma Katmanları Haritası Notu

Bu harita, kırsal mahallede planlama kararlarını etkileyen doğal, tarımsal, kültürel, ekolojik ve yasal eşikleri göstermektedir. Harita, karar destek amacıyla hazırlanmış olup nihai uygulama kararları ilgili kurum görüşleri, güncel veri ve plan hükümleri doğrultusunda netleştirilecektir.

Kademeli Tampon Kuşak Haritası Notu

Bu harita, yerleşim alanı ile tarım, doğal alan, koruma alanı ve baskı alanları arasındaki geçiş kuşaklarını göstermektedir. Kuşakların sınırları ve kararları mahalle bazında saha çalışması, kurum görüşleri ve mevcut plan kararlarıyla birlikte kesinleştirilecektir. Kuşaklar, kırsal yerleşik alan civarının otomatik 300 metrelik karşılığı değildir ve hukuki sınır oluşturmaz.

Ekolojik Vaziyet Planı Notu

Bu harita, doğal eşikler, risk alanları, su sistemi, topoğrafya, yeşil-mavi altyapı ve yapılaşma kararlarının birlikte değerlendirilmesine yönelik şematik karar çerçevesini göstermektedir. Gerçek uygulamada karar sınırları güncel teknik veri ve kurum görüşleriyle doğrulanacaktır.

Geçiş Dönemi Kırsal Sınır Haritası Notu

Bu harita; mevcut onaylı kırsal yerleşik alan ve varsa civarı sınırını, fiili yerleşim alanını, planlı ve plansız alanları, korunacak eşikleri, gelişme baskısını ve geçiş dönemi planlama kararlarını birlikte göstermektedir. Haritada yer alan kontrollü gelişme, koruma, tampon ve baskı yönetimi alanları teknik karar ve öneri niteliğindedir. Harita, 3194 sayılı İmar Kanunu ve Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği kapsamında tespit ve onaylanan kırsal yerleşik alan ve civarı sınırının yerine geçmez. Resmî sınırın belirlenmesi veya değiştirilmesi gerektiğinde ilgili teknik tespit, kurum görüşü ve belediye meclisi süreçleri ayrıca yürütülür.

Kırsal Odak / Mikro-Bölgeleme Haritası Notu

Bu harita, mahalleler arası üretim, hizmet, ulaşım, pazar, kooperatif ve kırsal merkez ilişkilerini şematik olarak göstermektedir. Gerçek uygulamada odaklar ve bağlantılar saha çalışması, yerel paydaş katılımı ve kurum görüşleri doğrultusunda netleştirilecektir.

Kırsal Tasarım Rehberi Şemaları Notu

Bu şemalar, kırsal mahallede yerel mimari, sokak dokusu, açık alan, malzeme, cephe, çatı, avlu, bahçe ve peyzaj karakterine ilişkin temel tasarım ilkelerini göstermektedir. Şemalar uygulama kararlarına rehberlik etmek amacıyla hazırlanmıştır.

Ek 11.7 Harita Dosyalama ve Güncelleme Standartları

Haritaların uygulama dosyalarında düzenli biçimde saklanması ve güncellenmesi için aşağıdaki standartlar kullanılmalıdır:

Dosya adı	Açıklama
Harita başlığı	İlçe_Mahalle_HaritaTürü_Tarih formatı kullanılmalıdır.
Sürüm numarası	İlk üretim V1, güncellemeler V2, V3 şeklinde numaralandırılmalıdır.
Veri tarihi	Haritada kullanılan verilerin güncellik tarihi belirtilmelidir.
Üreten birim	Haritayı hazırlayan teknik ekip veya kurum birimi yazılmalıdır.
Doğrulama durumu	Taslak, kurum görüşüne gönderildi, revize edildi, onaylandı gibi durum belirtilmelidir.
Kurum görüşü ilişkisi	Harita üzerinde kurum görüşü gerektiren veya görüşle değişen alanlar not edilmelidir.
Güncelleme nedeni	Yeni veri, yeni plan kararı, kurum görüşü, yerel geri bildirim veya saha tespiti belirtilmelidir.
İlişkili araç	Haritanın hangi Cilt 03 aracıyla ilişkili olduğu yazılmalıdır.
İlişkili uygulama dosyası	Haritanın hangi mahalle uygulama dosyasında yer aldığı belirtilmelidir.

Tablo Ek 11.7.1. Harita Dosyalama ve Güncelleme Standartları

Ek 11.8 Harita Üretiminde Dikkat Edilecek Konular

Harita üretiminde aşağıdaki konulara özellikle dikkat edilmelidir:

- Haritalar yalnızca veri yığılması şeklinde hazırlanmamalı; karar üretimine hizmet edecek biçimde sadeleştirilmelidir.
- Koruma alanları, risk alanları ve yapılaşma kararları aynı paftada gösteriliyorsa lejant açık ve hiyerarşik olmalıdır.
- Şematik haritalarda sınırların kesin uygulama sınırı olmadığı açıkça belirtilmelidir.
- Kurum görüşü alınmamış alanlarda kesin karar dili kullanılmamalıdır.
Haritalarda kullanılan veri tarihleri belirtilmelidir.
- Mahalle bazında üretilen haritalar, ilçe veya alt bölge ölçeğinde üst üste değerlendirilebilir formatta hazırlanmalıdır.
- Araç kullanım haritaları, karar matrisi ve araç eşleştirme tablosuyla uyumlu olmalıdır.
- Harita notları, yanlış yorumları önleyecek açıklıkta yazılmalıdır.
- Haritalar, ilgili araç kartında tanımlanan beklenen çıktıyla doğrudan bağlantılı olmalıdır.
- Güncelleme yapılan her haritada önceki sürüm ve değişiklik gerekçesi kayıt altına alınmalıdır.

